

T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

**İNTERNET BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE BAZI
DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER İLE İNTERNET BAĞIMLILIĞI
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selim GÜNÜÇ

VAN - 2009

T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

**İNTERNET BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ VE BAZI
DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER İLE İNTERNET BAĞIMLILIĞI
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Selim GÜNÜÇ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Murat KAYRI

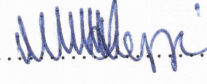
VAN - 2009

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

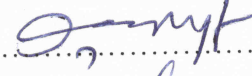
Bu çalışma, jürimiz tarafından EĞİTİM BİLİMLERİ **ANABİLİM DALI**
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİMİ **BİLİM DALI**'nda YÜKSEK LİSANS
TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

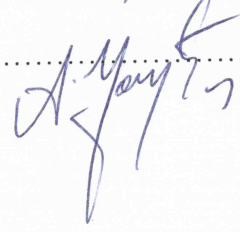
Başkan (Danışman): Yrd. Doç. Dr. Murat KAYRI

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hayati ÇAVUŞ

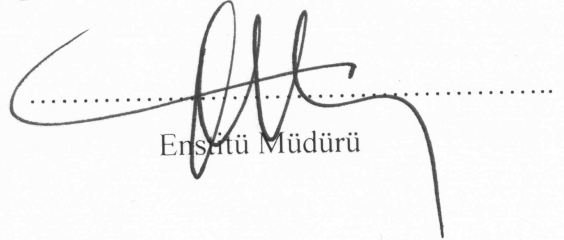

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet YAYLA

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

10.03/2009

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Teknoloji, gelişimi ve yaygınlaşması ile birlikte sadece yararları ile değil taşıdığı tehditlerle de öne çıkmaktadır. Teknolojinin faydalarını anlatmakla bitiremediğimiz bugünlerde, teknolojinin bireyler üzerindeki fizyolojik ve psikolojik etkileri de tartışılmaktadır. Bireylerde oluşan bu istenmeyen değişimler, toplum yapısını ve düzenini de etkileyebilme açısından önem taşımaktadır. Günümüz teknolojilerinin en önemlilerinden biri internettir. İnternet de diğer birçok teknoloji gibi insan yaşamını kolaylaştırmak ve faydalar getirmek için geliştirilmiş ancak bununla beraber problemleri de beraberinde getirmiştir. Bir yandan toplumlar fertlerinin bilgisayar ve internet okur-yazarlığı için düzenlemeler yapmakta diğer yandan ise bu teknolojilerle buluşan bireyler bazı tehditlerle karşı karşıya gelmektedir. Bu tehditlerden birinin de internet bağımlılığı olduğu söylenebilir. Bu yüzden, internetin kontrollü ve bilinçli kullanımı, bu teknolojiden doğabilecek problemleri en aza indirebilecektir. Bu çalışmada; internet bağımlılığının belirtileri, nedenleri etki ve sonuçları ele alınmış olup, bireylerin internet bağımlılıklarının tespitinde kullanılacak bir ölçek geliştirilmiştir.

Araştırmam süresince başta her türlü desteğini esirgemeyen ve ayrıca araştırmamda istatistiki desteğini aldığım değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Murat KAYRI'ye, ölçeğin geliştirilme aşamasında bana destek veren ikinci danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Betül Dilara ŞEKER'e, son olarak Yrd. Doç. Dr. Hayati ÇAVUŞ ve Arş. Gör. Murat BOYSAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Bu tezi, başta babam ve annem olmak üzere çok sevdiğim aileme adıyorum.

Selim GÜNÜÇ

ÖZET

Bu çalışmanın öncelikli amacı, Türkçe internet bağımlılık ölçeği geliştirmektir. Ölçek maddeleri, DSM-IV ve ilgili alanyazının yanında özellikle öğrencilerin internet ile ilgili düşüncelerinden alınan veriler ile oluşturulmuştur. Çalışmanın örneklemini, 301'i kız, 443'ü erkek ve 10'u kayıp veri olmak üzere ortaöğretim kademesindeki 754 öğrenci oluşturmaktadır. Bu yüzden, Türkiye'nin her coğrafi bölgesinden kozmopolit özellik arz eden birer il ve her ilden de ikişer okul seçilmiştir. Bölgelerdeki illerin seçimi uygun örnekleme, illerde belirlenen okullar ise seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Örneklemedeki bireylerin yaş aralığı 14-20 aralığında değişmekte olup, yaş ortalaması 15,82 olarak bulunmuştur. Ölçek beşli likert tipinde olup, 35 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin Cronbach alfa (α) iç tutarlık katsayısı .944 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada, yapı geçerliği için açılımlı (exploratory) faktör analizi, elde edilen faktör yapısının doğruluğunu test etmek için de doğrulayıcı (confirmatory) faktör analizi yöntem olarak belirlenmiştir. Ölçek dört alt faktörden oluşmaktadır. Bu dört faktör; “Yoksunluk”, “Kontrol Güçlüğü”, “İşlevsellikte Bozulma” ve “Sosyal İzolasyon” olarak adlandırılmıştır. Ölçeğe ilişkin toplam açıklanan varyans %47,463 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin puanlanmasında; dağılım normal olmadığı için, dağılım ölçülerinden ortanca (median) ve çeyrek sapma (quartiles) değerleri kullanılmıştır. Burada ortanca değer eşik değer olarak kabul edilebilmiştir. Tutum düzeylerinin de düşük-orta-yüksek şeklinde sınıflandırılması için de; düşük (ortanca – çeyrek sapma), orta (ortanca), yüksek (ortanca + çeyrek sapma) modeli kullanılmıştır. Ancak, bireylerin bağımlılık durumları hakkında daha detaylı sonuçlar elde edebilmek için örnekleme sınıflandırma tekniklerinden “İki Aşamalı Kümeleme Analizi” tekniği uygulanmıştır.

Bireylerin madde toplam puanlarına göre bağımlılık durumu “iki aşamalı kümeleme analizi” yöntemi ile dört gruba ayrılmış olup birinci grup “bağımlı grup”, ikinci grup “bağımlılık riski taşıyan grup”, üçüncü grup “eşik grubu”, dördüncü grup ise “bağımlı olmayan grup” olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmada 754 bireyden 76 (%10,1) birey internet bağımlısı ve 199 (%26,4) birey olası bağımlı (risk altında) olarak bulunmuştur. Geriye kalan 222 (%29,4) eşik grubundaki birey ve 257 (%34,1)

bağımlı olmayan gruptaki birey ile toplam 479 (%63,5) birey ise bağımlı olarak tespit edilmemiştir.

Bu çalışmada, bazı demografik değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklerin yanında bu değişkenler ile internet bağımlılık durumu arasındaki ilişkiler de incelenmiş ve sonuçlar yorumlanmıştır. Bu sonuçlara göre; il, cinsiyet, sınıf, yaş, baba mesleği, sigara kullanma durumu, aile geliri, interneti en sık kullanım amacı, interneti yıllık ve günlük kullanım miktarı ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnternet Bağımlılığı, Problemlı İnternet Kullanımı, İnternet Bağımlılık Ölçeği, Ölçek Geliştirme, Açımlayıcı Faktör Analizi, Doğrulayıcı Faktör Analizi.

ABSTRACT

The purpose of this study is to build a Turkish internet addiction scale. Items of the scale were composed of data collected from DSM-IV, related literature and specially thoughts of students about internet. The sample of the study included 754 students at secondary education level, 301 of which are female, 443 male and 10 lost data. Therefore, a cosmopolitan city from each geographical regions of Turkey and two schools from each cities were chosen. The selection of cities on the regions were designated with appropriate sampling method, while the schools stated in cities were designated with random sampling. The age range of individuals in sample varied between 14-20 and average of age was seen to be 15,82. The scale was five-point likert-type and consisted of 35 items.

Cronbach alfa (α) internal consistency coefficient of the scale was found to be .944. In this study, exploratory factor analysis for structural validity, and confirmatory factor analysis to test the correctness of factor structure were determined as method. The scale is consisted of four sub-factors which were defined as “Withdrawal”, “Controlling difficulty”, “Disorder in Functionality” and “Social Isolation”. Total stated variance regarding the scale is % 47,463.

In grading of scale, due to dispersion is not normal; median and quartiles values in dispersion measures were used. At this point, median value accepted as threshold value. Low (median - quartiles), medium (median), high (median + quartiles) pattern was used for classification of attitude levels as low-medium-high forms. But, “TwoStep Cluster Analysis Method” in classification methods was applied to the sample due to obtain detail results about addiction situations of individuals.

Addiction status of individuals by item-total points were separated into four groups with “TwoStep Cluster Analysis Method” method. The first group was defined as “addicted group”, the second as “addiction risk group”, the third as “threshold group” and the fourth as “non-addicted group”. 76 (%10,1) of 754 individuals appeared to be addictive of internet, and 199 (%26,4) of them potential addicted (under risk). There were totally 479 (%63,5) individuals together with those in threshold group (222 %29,4) and non-addicted group (257 % 34,1), who were not defined as addicted.

In this study, beside depictive statistics about some demographic factors, relations between these factors and internet addiction status were analysed and results were interpreted. Considering these results, there appeared a significant difference between internet addiction and city, gender, class, age, occupation of father, smoking status, family income, purpose of the most frequent use of internet, usage rate of internet per year and day.

Key Words: Internet Addiction, Problematic Internet Use, Internet Addiction Scale, Scale Development, Exploratory Factor Analysis, Confirmatory Factor Analysis.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar LİSTESİ	IX
GRAFİKLER LİSTESİ	XI
EKLER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR	XIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	10
1.3. Araştırmanın Önemi	10
1.4. Sınırlılıklar	11
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	12
2.1. Ergenlik Dönemi ve İnternet Gençliği	12
2.2. İnternet Bağımlılığı Nedir?	16
2.3. İnternet Bağımlılığının Belirtileri	21
2.4. İnternet Bağımlılığının Nedenleri	27
2.5. İnternet Bağımlılığının Etkileri, Sonuçları ve Alınması Gereken Önlemler	36
2.6. Alanyazındaki İlgili Ölçekler	40
3. MATERYAL ve YÖNTEM	44
3.1. MATERYAL	44
3.2. YÖNTEM	45
3.2.1. Araştırma modeli	46
3.2.2. Örneklem	46
3.2.3. İstatistiksel yöntem	46
4. BULGULAR VE YORUM	49
4.1. Güvenirlilik ve Geçerlik Analizlerine Ait Bulgular	49
4.2. Demografik Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	63
4.3. Demografik Değişkenler ile Bağımlılık Durumu ve Madde Toplam Puanları Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular	75
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	87
6. KAYNAKLAR	93
7. EKLER	110

TABLOLAR LİSTESİ

Tablolar	Sayfa
Tablo 4.1.1. Madde ayırteedicilik değerleri	49
Tablo 4.1.2. KMO Barlett test değerleri ve faktör analizine ilişkin bulgular	51
Tablo 4.1.3. Maddelerin faktör yük değerleri	52
Tablo 4.1.4. KMO Barlett testi değerleri ve faktör analizine ilişkin bulgular	53
Tablo 4.1.5. Döndürölmüş faktör yük değerleri	56
Tablo 4.1.6. Ölçeğin yapısına ilişkin bilgiler	57
Tablo 4.1.7. İnternet bağımlılık ölçeği	60
Tablo 4.1.8. Ölçekteki madde toplam puanlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler	62
Tablo 4.1.9. İki aşamalı kümeleme analizi (TwoStep cluster analysis)	62
Tablo 4.2.1. Bireylerin illere göre frekans ve yüzde dağılımları	64
Tablo 4.2.2. Bireylerin cinsiyetlerine göre frekans ve yüzde dağılımları	64
Tablo 4.2.3. Bireylerin yaşlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler	65
Tablo 4.2.4. Bireylerin öğretim kademelerine göre frekans ve yüzde dağılımları	65
Tablo 4.2.5. Bireylerin babalarının öğrenim durumlarına göre frekans ve yüzde dağılımları	66
Tablo 4.2.6. Bireylerin annelerinin öğrenim durumlarına göre frekans ve yüzde dağılımları	66
Tablo 4.2.7. Bireylerin babalarının mesleklerine göre frekans ve yüzde dağılımları	67
Tablo 4.2.8. Bireylerin annelerinin mesleklerine göre frekans ve yüzde dağılımları	68
Tablo 4.2.9. Bireylerin sigara kullanma durumlarına göre frekans ve yüzde dağılımları	68
Tablo 4.2.10. Bireylerin kardeş sayılarına göre frekans ve yüzde dağılımları	69
Tablo 4.2.11. Ailelerin gelir dağılımlarına göre frekans ve yüzde dağılımları	69
Tablo 4.2.12. Bireylerin interneti en sık kullanım amaçlarına göre frekans ve yüzde dağılımları	70
Tablo 4.2.13. Bireylerin evde internete sahip olma durumlarına göre frekans ve yüzde dağılımları	71
Tablo 4.2.14. Bireylerin interneti yıllık kullanım miktarlarına göre frekans ve yüzde dağılımları	72
Tablo 4.2.15. Bireylerin interneti günlük kullanım miktarlarına göre frekans ve yüzde dağılımları	72
Tablo 4.2.16. İller ile evde internete sahip olma durumları arasındaki frekans dağılımları	73
Tablo 4.2.17. Cinsiyet ile interneti en sık kullanım amaçları arasındaki frekans dağılımları	73

Tablo 4.2.18. Gelir durumları ile evde internet sahipliği arasındaki frekans dağılımları	74
Tablo 4.2.19. İnterneti en sık kullanım amacı ile interneti günlük kullanım miktarı arasındaki frekans dağılımları	74
Tablo 4.3.1. Cinsiyet ile bağımlılık durumu arasındaki ilişki	75
Tablo 4.3.2. Cinsiyet ile bağımlılık durumlarına ait frekans dağılımları	76
Tablo 4.3.3. Cinsiyet ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	76
Tablo 4.3.4. Cinsiyet ile madde toplam puan ortalamaları	76
Tablo 4.3.5. En sık kullanım amacı ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	77
Tablo 4.3.6. En sık kullanım amacı ile madde toplam puan ortalamaları	77
Tablo 4.3.7. İnterneti günlük kullanım miktarı ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	77
Tablo 4.3.8. İnterneti günlük kullanım miktarı ile madde toplam puan ortalamaları	78
Tablo 4.3.9. İnterneti yıllık kullanım miktarı ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	78
Tablo 4.3.10. İnterneti yıllık kullanım miktarı ile madde toplam puan ortalamaları	79
Tablo 4.3.11. İller ile bağımlılık arasındaki ilişki	79
Tablo 4.3.12. İller ile bağımlılık durumlarına ait frekans dağılımları	79
Tablo 4.3.13. İller ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	80
Tablo 4.3.14. İller ile madde toplam puan ortalamaları	80
Tablo 4.3.15. Aile gelirleri ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	81
Tablo 4.3.16. Aile gelirleri ile madde toplam puan ortalamaları	81
Tablo 4.3.17. Sigara ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	81
Tablo 4.3.18. Sigara ile madde toplam puan ortalamaları	82
Tablo 4.3.19. Evde internet sahipliği ile bağımlılık arasındaki ilişki	82
Tablo 4.3.20. Evde internet sahipliği ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	82
Tablo 4.3.21. Sınıf ile bağımlılık arasındaki ilişki	83
Tablo 4.3.22. Sınıflar ile bağımlılık durumlarına ait frekans dağılımları	83
Tablo 4.3.23. Sınıf ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	83
Tablo 4.3.24. Sınıf ile madde toplam puan ortalamaları	84
Tablo 4.3.25. Babanın öğrenim durumu ile bağımlılık arasındaki ilişki	84
Tablo 4.3.26. Babanın öğrenim durumu ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	84
Tablo 4.3.27. Annenin öğrenim durumu ile bağımlılık arasındaki ilişki	84
Tablo 4.3.28. Annenin öğrenim durumu ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	85
Tablo 4.3.29. Kardeş sayısı ile bağımlılık arasındaki ilişki	85
Tablo 4.3.30. Kardeş sayısı ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	85
Tablo 4.3.31. Baba mesleği ile madde toplam puanları arasındaki ilişki	85
Tablo 4.3.32. Baba mesleği ile madde toplam puan ortalamaları	86

GRAFİKLER LİSTESİ

Şekiller	Sayfa
Grafik 4.1.1. Ölçeğin yapısına ilişkin yığılma durumu	55
Grafik 4.1.2. Yapısal eşitlik modeline ilişkin diyagram	59
Grafik 4.1.3. Toplam puan değişkenine ait dağılım	61
Grafik 4.2.1. Bireylerin interneti en sık kullanım amaçlarına göre frekans dağılımları	70
Grafik 4.2.2. Bireylerin evde internete sahip olma durumlarına göre yüzde dağılımları	71
Grafik 4.3.1. İller ile bağımlılık durumlarına ait frekans dağılımları	80

EKLER

EK 1: İnternet Bağımlılık Ölçeği

EK 2: Madde-Madde Korelasyon Değerleri

KISALTMALAR

CFI: Comparative Fit Index

DSM-IV: The Diagnostic and Statistical Manual, 4th edition

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

GFI: Goodness of Fit Index

f: Frekans

Mak: Maksimum

Min: Minimum

N: Birey Sayısı

p: Manidarlık Düzeyi

RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation

Ss: Standart Sapma

Sd: Serbestlik Derecesi

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

(Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

%: Yüzde

X^2 : Kay-Kare

\bar{X} : Aritmetik Ortalama

α : Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve araştırmanın sınırlılıkları ele alınmıştır.

1.1. Problem Durumu

Bağımlılık, bir madde ya da davranışı kullanmayı bırakamama veya kontrol edememe şeklinde tanımlanabilmektedir (Egger ve Rauterberg, 1996). Bağımlılık kavramı, uluslararası alanyazında daha çok “addiction” ve “dependence” şeklinde kullanılmaktadır. Ancak DSM-IV (The Diagnostic and Statistical Manual, 4th edition) “addiction” terimi yerine “dependence” ve “abuse” terimlerini kullanmaktadır (Henderson, 2001).

Bağımlılık, süreklilik taşıyan bir kavramdır. Bağımlılık, bireyin isteği ile başlamakta ancak süreç içinde bireyin özerkliğini ortadan kaldırmaktadır (Tansel, 2006). Madde bağımlılığı, eski çağlardan itibaren toplumlarda bir problem olarak ortaya çıkmıştır (Uz, 1996; Güler, 2004). Bireylerin yaşamlarında zevk verici ve rahatlatıcı maddeleri kullanması, yaşamın stres ve problemlerinden arındırıcı bir unsur olarak görülmektedir.

Madde bağımlılıkları genelde ergen bireylerde daha sık ortaya çıkmakta ve çoğu zaman özellikle tedavi edilmedikçe geri dönüşü zor olan sürece girebilmektedir. Madde bağımlılığının terk edildiği ya da tedavi edildiği zamanlarda dahi her zaman bağımlılığın tekrar nüksetmesi riski bulunmaktadır (Ögel ve diğerleri, 2004).

Bağımlılık, genelde bireyin kendisi tarafından fark edilemeyebilmekte ve bu nedenle diğer rahatsızlıklara oranla daha riskli olan durumlara dönüşebilmektedir.

Birey çoğu zaman bağımlı olduğunun bilincinde olamamakta ve bu nedenle tedavi gereksinimi duymamaktadır (Güler, 2004). Bu nedenle problemin çözümü güç bir hal almakta ve öncelikle bireyin rahatsızlığı konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir (Ögel ve diğerleri, 2004).

Ottomanelli'ye (1995) göre fırsat, erişim, yatkınlık ve güçlendirme kavramları madde bağımlılığında ortak bazı öğelerdendir. Özellikle bağımlılığın kazanılmasında fırsat ve erişim önemli öğelerdendir. Bireylerin bağımlılık unsurlarıyla tanışmasında, aile ve toplum tarafından bir takım fırsatların sunulması ki bu noktada kültürel farklılıklar önemli bir durum arz edebilmekte ve bu bağımlılık unsurlarına erişimde herhangi bir kontrol ve sınırlılığın bulunmayışı bağımlılığın kazanılmasında tetikleyici roller üstlenebilmektedir.

Madde bağımlılığının, bir zincirleme reaksiyon gibi toplumlarda seyir göstermesi, bağımlı bireylerin sayısının artmasını kaçınılmaz kılabilmektedir. Çünkü bağımlılığın başlamasındaki en büyük etkenlerden biri merak iken, bir diğeri de bireyin çevresindekilerden gözlem ve taklit yoluyla etkilenmesidir (Kasatura, 1998; Ögel ve diğerleri, 2004; Can, 2007). Bu nedenle madde bağımlılığı, aile ve arkadaş çevresinde madde kullanımı bulunan bireylerde daha sık görülmektedir (Karatay ve Kubilay, 2004; Ögel ve diğerleri, 2004). Bağımlılık bireyde özent, taklit olarak başlayabilmekte ve birey bağımlılığın gelişmesine engel olamayabilmektedir. Bu durum, henüz gelişiminin önemli bir evresinde olan, toplumsal baskıları üzerinde hisseden ve ergenlik sorunları yaşayan genç bireyler arasında daha yaygın olarak görülmektedir (Saygılı, 2002; Yüncü ve diğerleri, 2006). Yani, bağımlılığa başlama nedenleri arasında; gencin arkadaş çevresinden dışlanmamak, ayıplanmamak ve ortama uyum sağlamak gibi arkadaşlarının olumsuz tutum ve davranışları da sayılabilir (Ögel ve diğerleri, 2004). Madde bağımlılığında; ailenin çocuğuna aşırı ilgi ya da ilgisizliğinin bulunması, bireyin aile içi ilişkilerinin zayıf olması ya da okuldan kopma gibi sosyal problemler yaşaması özellikle ergen bireyleri, bağımlılık yapan maddelerle karşı karşıya getirebilmektedir (Kulaksızoğlu, 2002; Karatay ve Kubilay, 2004; Ögel ve diğerleri, 2004; Yüncü ve diğerleri, 2007). Aile fertlerinin iş yoğunluğundan ya da çocuk eğitiminde yeterli bilgiye sahip olmamasından ötürü

ergen birey; zamanının çoğunu daha çok arkadaş çevresiyle geçirir. Bunun yanında, ailenin kontrolünde olması gereken ergen bireyin arkadaşlıkları, ailelerin bu durumu yeterince önemsememesi nedeniyle daha rahat ve bilinçsizce yaşanabilmektedir (Kasatura, 1998). Ailesinden yanlış ya da kötü bir eğitim almış bir bireyin gelecekte önü alınamaz çok ciddi sorunlar yaşaması olasıdır. Anne ve babanın, çocuğunu küçük yaşlardan itibaren kötü alışkanlıklar ve davranışlar konusunda bilinçlendirmemesi, hatta ona kötü yönde model olması bağımlılık yapıcı maddelerle daha kolay tanışmasına yol açabilmektedir (Kasatura, 1998). Teorik olarak bir takım doğru ve yanlışları öğrenen çocuk, çevresindekilerden bu durumları gözlemlemek ve bilgisini sağlamlaştırmak istemektedir. Aksi takdirde, kalıcı ve sağlam bir öğrenme kazanmayacak, ileriki yaşlarda girdiği arkadaş ortamlarında kolayca kötü ve yanlış davranışlar kazanabilecektir.

Ayrıca madde bağımlılığının nedenleri arasında; dayanıksız ve güçsüz bir kişilik yapısına sahip olma ve kaygıdan kaçma, içten denetimli olmaktan çok dıştan denetimli olmak, kendini değersiz algılama, duygusal bakımdan olgunlaşmamış olma, hazzı yönelik olma, kötü alışkanlıklara sahip arkadaş çevresi vb. durumlar sayılabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2002).

Öte yandan madde bağımlılığını, sosyolojik ve psikolojik bir takım nedenlerin tetiklediği de söylenebilir (Aksoy, 2006). Stres ve bireyin iç dünyasını etkileyen olaylar bireyde maddeye yönelmeyi sağlayan etmenlerdendir (Bayar, 2005). Madde bağımlılığında kullanılan maddelerin bireye zevk vermesi ve geçici rahatlamalar sağlayabilmesi, aile ve sosyal yaşamında problemler ve dışlanmalar yaşayan birey için bir kaçış unsuru teşkil edebilmektedir (Ögel ve diğerleri, 2004; Karatay ve Kubilay, 2004). Bireyin sosyolojik ve psikolojik dünyasında bir takım sarsıntılara neden olacak etmenlerden biri de göçtür. Göç, madde bağımlılığının nedenlerinden biri olarak görülmektedir (Balcıoğlu ve diğerleri, 2001). Daha kolay ve daha rahat olduğu için ülke içinde birey ve gruplar genelde küçük yerleşimlerden sanayi ve iş olanaklarının daha fazla olduğu büyük kentlere göç ederler. Göçün, en sık görülen nedenleri arasında ekonomik, politik ve daha iyi eğitim ve yaşam koşullarına sahip olmak gibi nedenler sayılabilmektedir (Balcıoğlu ve diğerleri,

2001). Ayrıca ailelerin, daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak için kurulu düzenini ve alıştığı ortamı terk etmesi sonucu göç oluşmaktadır. Bu küçük gruplar, gittiği çevreye alışmakta, bir takım uyum sorunları yaşamakta ve aile üyeleri arasında kopmalar başlayabilmektedir. Aile üyeleri uyum sorunlarını atlatamaz ve problemler büyürse, birey içinde bulunduğu durumu unutmak ve bir anlığına kurtulmak için uyuşturucu, alkol gibi maddelere yönelebilmektedir. Problemleri gittikçe büyüyen göç eden bireylerin suç işleme oranları artabilmekte ve aynı paralellikte maddeye yönelen bireylerde bağımlılık oluşabilmektedir. Öyle ki, suç ve madde bağımlılığı arasında güçlü bir ilişki vardır. Yani, suç işleyen bireylerde madde bağımlılığı oranının yüksekliği dikkat çekmektedir (Ottomanelli, 1995; Balcıoğlu ve diğerleri, 2001). Madde bağımlılığı saptanan bireylerin çoğunda, suça yönelimin yanında anti-sosyal kişiliğe sahip olma da saptanmıştır (Çöpür ve Diğ, 1995).

Bireyler sigara, alkol, uyuşturucu gibi birçok maddeye bağımlı olabilirler. Ancak bağımlılık denince akla sadece sigara, alkol, uyuşturucu vb. madde bağımlılıkları gelmemeli, bunun yanında fiziksel bir maddeye dayanmayan, davranış tabanlı yeme bağımlılığı, oyun bağımlılığı, seks bağımlılığı, bilgisayar bağımlılığı, televizyon bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı, internet bağımlılığı vb. bağımlılıklardan da söz edilebilir (Greenfield, 1999; Kim ve Kim, 2002). Hem alkol, sigara gibi madde bağımlılığında hem de yeme, seks, internet gibi davranış bağımlılıklarında davranış ya da eylemi kontrol edememe ve olumsuz sonuçlarına rağmen davranış ya da eylemin süreklilik arz etmesi bağımlılık kavramı için ortak özellikler olarak gösterilebilir (Henderson, 2001).

Gerek madde bağımlılıklarında gerekse davranış tabanlı bağımlılıkların saptanmasında genelde benzer belirtiler yol gösterici olur. Bağımlılık gizli olan bir süreçten geçer ve çoğunlukla birey, bir bağımlı olduğunu fark edemez ya da çok geç fark eder. Bütün bağımlılıklar aynı şiddette bulunmayıp, hafif, orta ve yüksek şiddette nitelenebilir. Madde bağımlılığı, psikolojik ve sosyolojik problemlere neden olmakla birlikte, sonu ölümle neticelenebilecek çok ciddi fiziksel (bedensel) problemlere de yol açabilir. Davranış bağımlılığı madde bağımlılığına oranla daha az fiziksel risk oluşturmakla birlikte, birey üzerinde psikolojik ve sosyolojik

problemlere daha çok neden olabilmektedir. Ancak yine de hem madde hem de davranış tabanlı bağımlılıkların çok ciddi psikolojik, fizyolojik ve sosyolojik problemlere neden olduğu söylenebilir. Örneğin, seks bağımlılığı aile parçalanmalarına yol açarak toplumsal travmalara neden olurken; yeme bağımlılığı şeker hastalığı, yüksek tansiyon, kalp hastalıkları ve ani ölümler gibi fiziksel problemlere neden olabilmektedir. Ayrıca hem madde hem de davranış bağımlılıklarında depresyon riskinin arttığı söylenebilir (Henderson, 2001).

Davranış tabanlı bağımlılıklar yeme, kumar, seks vb. bağımlılıklar yanında insan-makine etkileşiminin kurulduğu teknolojik bağımlılıkları da kapsamaktadır (Griffiths, 1999). Kimyasal olmayan yani davranışsal bağımlılıklar kapsamında incelenen teknolojik bağımlılıklarda birey, pasif (örneğin televizyon) ya da aktif (örneğin bilgisayar oyunları) durumda olabilmektedir. Teknoloji araçlarının sahip olduğu ve etkileşim içeren ses, görüntü vb. etkiler bağımlılık eğilimini arttırabilmektedir (Griffiths, 1999). Teknolojik bağımlılıklar kapsamında medya bağımlılığı, televizyon bağımlılığı, cep telefonu bağımlılığı, bilgisayar ve internet bağımlılığı gibi bağımlılıklar ele alınabilmektedir.

Medya bağımlılığı kapsamında da ele alınan televizyon bağımlılığı, özellikle televizyonun yaygınlaştığı ve bireylerin aile ve sosyal yaşamlarını etkilemeye başladığı dönemlerde, araştırmacılar tarafından inceleme konusu yapılmıştır. Özellikle televizyonun yaygınlaştığı dönemlerde çocuk ve gençler üzerinde olumsuz etkileri gözlemlenen televizyon bağımlılığının, günümüzde de etkisi sürmektedir. Televizyon bağımlılığında, bağımlılığa neden olan etken, özellikle bireyin televizyon başında uzun zaman geçirmesidir. Bunun sonucunda televizyonun, birey üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebileceği, özellikle de çocuk ve gençlerin sosyalleşmelerinde bir engel teşkil edebileceği belirtilmektedir (Yavuzer, 1995; Öztürk, 2000).

Televizyon medya aracında yaşanan bağımlılık durumu benzer şekilde cep telefonunda da yaşanabilmektedir. Araştırmacı James (2007), cep telefonu bağımlısı bireylerin telefonları ile geçirdikleri zamandan ötürü sosyalleşmeye, çalışmaya,

uyumaya ve derse daha az zaman harcadıklarını belirtmiştir. Francisca Lopez Torrecillas bir konuşmasında cep telefonu bağımlılığının, alkol ya da uyuşturucu bağımlılığındaki gibi görünen fiziksel etkilerinin olmadığı daha çok psikolojik etkilerinin varlığının söz konusu olduğunu belirtmiştir (Haber, 2007). Cep telefonun doğru ve sağlıklı kullanımının özellikle gençlerde arkadaşlık ilişkilerine olumlu katkılar sağlayabildiği, ancak yanlış ya da kötü kullanımının ise gençlerin kişilik gelişimleri üzerinde geri dönülmez olumsuz etkilere neden olabildiği ifade edilmektedir (Haber, 2007; İlhan, 2005).

Televizyon ile karşılaştırıldığında cep telefonu ve internet, bireye bir etkileşim olanağı vermektedir (Sun, 2004; Güzel, 2006). Birey, televizyonun sunduğu olanaklarla sınırlı kalmak durumundayken, interneti istediği gibi kontrol edebilme ve yönetebilme olanağına sahip olması nedeniyle internete daha çok bağlanabilmektedir. Öyle ki, her geçen gün internet teknolojisinin olanakları artmakta ve kapsamı genişlemektedir. Özellikle son yıllarda bant genişliğinin artması ve erişim ücretlerinin ucuzlaması ile internet televizyonculuğu yaygınlaşmaktadır. “İnternet TV”, “WEBTV” gibi kavramlarla da ifade edilen internet televizyonculuğu, özellikle canlı yayınların internet üzerinde kaydedilebilmesi ve sonradan bu programlara kolay erişim olanağının bulunması gibi özellikleri ve avantajlarıyla da dikkat çekmektedir (Acaroğlu, 2008).

Televizyon, radyo vb. araçlar gibi medya aracı olarak da kullanılabilen internet teknolojisi temelde bilgi ve eğlence amaçlı kullanılmaktadır (Huang, 2004). Ancak bunun yanında internetin çift yönlü veri iletimine olanak tanınması birçok kullanım amaçlarını da beraberinde getirerek diğer medyalarından ayrılabilir. Öyle ki, internetin televizyon, radyo vb. medyaları da içerisinde bulundurması, iletişim ve haberleşme olanağı sunması, internetin gücünü ve önemini arttırdığı gibi, birey ve toplumlar için taşıdığı riskleri daha da artırmaktadır (DiMaggio ve diğerleri, 2001).

İnternetin bu derece etkin olması ve sürekli geliştirilmeye açık olması, toplum yaşamı için daha büyük bir önem arz etmekte bu yüzden bireylerin bu

teknolojiden vazgeçmesi daha güç hale gelebilmektedir. İnternet bağımlılığının madde bağımlılığından önemli bir farkının, bireyin madde bağımlılığından kurtulabilmesi için bağımlı olduğu maddeyi kullanmayı bırakması, terk etmesinin olduğu söylenebilir. Ancak internet bağımlılığında birey interneti doğru ve sağlıklı kullanarak hem bağımlılık riskinin önüne geçebilecek hem de internet teknolojisinin birçok alandaki kullanımlarından faydalanabilecektir.

Günümüze kadar farklı dönemlerde farklı teknolojiler geliştirilmiştir. Ancak çağımızın içinde bulunduğu ve son yıllarda daha hızlı bir şekilde gelişimini sürdüren bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT), insan yaşamına en çok yenilik ve fayda getiren teknolojilerdendir. BİT, bilginin elektronik ortamda üretilmesi, gösterilmesi ve dağıtılması işlemlerinin bir bütünü olarak ifade edilmektedir (Öztürk, 2005). Günümüzde, BİT'in en önemli araçlarından ikisinin bilgisayar ve internet olduğu söylenebilir.

Bilgisayar teknolojilerinin her geçen gün daha çok gelişmesi ve yaşamın her alanına yayılmakta olması, insan yaşamının bilgisayara daha çok endekslenmesi ile sonuçlanmaktadır. Bilgisayarın günümüzde kullanıldığı alanlar ev, eğitim, ekonomik araştırmalar, trafik kontrol, askeri alanlar, üretim, kamusal hizmetler, iletişim, ticaret ve yönetim, masa üstü yayıncılık, bilgisayarlı konferans, veri tabanı yönetimi, sunum, mühendislik uygulamaları vb. şeklinde sıralanabilir (Balay ve Erses, 2005). Dünyanın her tarafından bilgisayarların bir araya gelmesi ile oluşan internet, son yıllardaki gelişiminden sonra bilgisayarın önemli bir parçası haline gelmiş ve her geçen gün dünya üzerinde daha fazla kullanıcıya sahip olmaktadır.

İnternet terimi, uluslararası ağ anlamına gelen **International Network** sözcüklerinden üretilmiştir. Ağların ağı olarak ifade edilen internet; telefon hatları, uydular ve kablosuz yayın yapan araçlarıyla tüm dünyaya yayılmaktadır.

İnternet, önemli bir iletişim ve bilgi paylaşımı aracıdır. Ev ve iş ortamında günlük yaşamımızı değiştiren birçok etkinliği içermektedir (Yellowlees ve Marks, 2007). İnternetin iletişim, oyun, haber, bilgi paylaşımı, eğitim, alış-veriş, bankacılık

vb. kullanım amaçları vardır. İnternetin kullanım nedenlerinden bazıları; arkadaş bulma, var olan tanıdıklarla iletişim halinde olma, ödevler için kullanım, hobiler ve kişisel ilgiler için bilgi arama, can sıkıntısını giderme ve problemlerden uzaklaşma için eğlenme, kendini ifade etme vb. şeklinde sıralanabilir (Bayraktutan, 2005). Özellikle bazı özel veya resmi kurumların internet ortamından da hizmet vermesi insan yaşamını kolaylaştırmakta ve başta zaman yönünden sıkıntı yaşayan bireyler olmak üzere, birçok kişiye fayda sağlamaktadır. İnternet, az ya da çok fark etmeksizin, çoğu kullanıcı tarafından gerekli ve önemli bir teknoloji olarak görülmektedir (Bayraktutan, 2005). Özellikle internetin, dünyanın bir ucundan diğerine mesafeleri ortadan kaldırarak ucuz ve kolay iletişimin yanında görsel iletişimi de içinde bulundurması, internetin vazgeçilmez ve çok faydalı bir iletişim aracı olarak kullanılmasını da mümkün kılmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu' nun (2008) Nisan ayı içerisinde gerçekleştirdiği Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre hanelerin %24,5'i İnternete erişim imkânına sahip olup, 16-74 yaş grubundaki hanehalkı bireylerinin bilgisayar ve İnternet kullanım oranları sırasıyla %38,1 ve %35,8'dir. İnternet 7'den 70'e her yaş grubu tarafından kullanılmasına rağmen en çok genç bireyler tarafından kullanılmaktadır.

İnternetin dünyayı saran bir ağ olmasından kaynaklanan birçok faydalarının yanında, herkesin kullanımına açık olmasından ortaya çıkan problemler de söz konusu olabilmektedir. Bunlardan bazıları; internet ortamında bilgi ayırımı, aşırı bilgi yüklemesi ve güvensiz bilgiye imkan vermesi olarak sıralanabilir (Kim ve Kim, 2002). Ayrıca yine internet üzerinden işlenen bilişim suçları da internetin neden olduğu problemlerdendir.

Her geçen gün internetin okul, iş ve toplum yaşamında kullanılması onu zorunlu bir ihtiyaç haline getirmektedir. Özellikle günlük işlerimizi kolaylaştırıcı banka, fatura ödemeleri, alış-veriş vb. amaçlar için kullanılmasının yanında, ulusal sınav başvuruları, sınav sonuç açıklama sistemi, üniversitelerde ders kayıtları, kurumsal iş takipleri vb. özellikle tüm ulusa yönelik hizmetlerin alınmasında internet

kullanımı artık günümüzde zorunlu bir hale gelmektedir. İnternet, sadece bu yönleri ile değil aynı zamanda zevk, eğlence ve zaman geçirme amaçlı kullanımı açısından da günümüzde yaygın bir kullanıma sahiptir. Bunlar arasında oyun, kumar, pornografi, sohbet vb. amaçlar gelmektedir. Zevk ve eğlence taşıyan nesnelerin zamanla bağımlılığa yol açabileceği söylenebilir. Televizyon, cep telefonu gibi teknoloji bağımlılıklarına göre internet bağımlılığının daha fazla dikkate alınması gereken bir problem olduğu söylenebilir.

İnternet bağımlılığı konusunda yapılan araştırmalar özellikle son yıllarda artış göstermektedir. Buna en önemli neden olarak da internetin özellikle ergen ve gençler üzerinde bazı ciddi problemlere yol açan bir etken olarak gösterilebilmesidir. Ergen ve gençlerde oluşacak problemlerin toplumun bugününü ve yarınını tehdit etmesi nedeniyle, bu durumun incelenmesinin önem taşıdığı düşünülmektedir. Her ne kadar internet, Türkiye’ de henüz gençler arasında da tam olarak yaygınlaşmamış olsa da (Karaca, 2007), interneti kullanan gençler arasında internet bağımlılığı gibi olumsuz etkilere neden olabilmektedir.

Bağımlılığın saptanmasında kullanılan ve özellikle uluslararası çalışmalarda geliştirilmiş bazı ölçme araçlarına alanyazında rastlanmaktadır. İnternet bağımlılığı davranış tabanlı bir bağımlılık türüdür. Yani ölçülmek istenen durumun tutum ile ilişkisi olduğu söylenebilir. Tutum, bir objeye karşı olumlu ya da olumsuz olarak geliştirilen duygular, düşünceler ve davranışlar bütünüdür. Tutumlar doğrudan gözlenemeyen ve ancak sözlü ya da davranışsal belirtilere dayanılarak saptanabilen durumlardır (Krech ve Crutchfield, 1999; Kağıtçıbaşı, 1996; Tavşancıl, 2006). Tutum, davranışların şekillenmesini sağlayan önemli etkenlerden biridir. Bunun yanında, alışkanlıklar ve bağımlılıkların da davranışları etkilediği söylenebilir (Kağıtçıbaşı, 1996; Tavşancıl, 2006). Bir tutum, bireyin düşünce, duygu ve davranışlarını birbirleriyle uyumlu kılarak etkiler (Kağıtçıbaşı, 1996). Tutumları ölçmede kullanılan ölçme araçlarının başında ölçeklerin geldiği söylenebilir. Thurstone, Likert, Guttman, Bogardus gibi birçok kişi tarafından çeşitli ölçekler geliştirilmiştir (Krech ve Crutchfield, 1999; Kağıtçıbaşı, 1996). Likert tipi ölçekler, sunduğu bilgi miktarının fazla olması nedeniyle tutum ölçekleri arasında en çok tercih edilen ölçek

tipidir (Krech ve Crutchfield, 1999). Ölçekler, bazı araştırmacılar tarafından orijinal olarak geliştirilirken, bazı araştırmacılar tarafından kendi dillerine uyarlanmaktadır. Ulusal alanyazın taranmış, ancak Türkiye’de orijinal geliştirilmiş bir internet bağımlılık ölçeğine rastlanmamıştır. Öyle ki, uluslararası alanyazındaki internet bağımlılık ölçeklerinden yapılan uyarlama çalışmaları da sınırlı sayıda bulunmaktadır. Türkiye’de baştan geliştirilmiş bir internet bağımlılık ölçeğinin bulunmayışı araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Ayrıca en fazla internet bağımlılığı riski taşıyan grubun lise öğrencileri ve gençler olduğunun düşünülmesi (Bölükbaş, 2003; Young, 2004; DPT, 2006), ölçeğın bu gruba yönelik geliştirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Öyle ki, Türkiye İstatistik Kurumu’ nun (2008) Nisan ayında yaptığı araştırma sonuçlarına göre bilgisayar ve internet kullanım oranının en yüksek olduğu yaş grubu 16-24 yaşlarındaki genç gruptur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; Türkçe olarak geliştirilmiş internet bağımlılığı ölçeği ihtiyacını karşılamanın yanı sıra, ilgili alanyazın ve ergenlerden alınan dönütlerle internet bağımlısı profilini ortaya koymak ve bazı demografik değişkenler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

İnsanın psikolojik yapısı, farklı toplumlar arasında da olsa benzerlikler gösterebilmektedir. Ancak benzerliklere rağmen bu alanda geliştirilecek ölçekler, tüm toplumları yansıtmayabilmekte, özellikle de sosyo-kültürel ve ekonomik yapıların farklılığı nedeniyle daha çok oluşturulduğu toplumu yansıttığı düşünölmektedir. Bu yüzden araştırmalarda, farklı kültürlerde geliştirilmiş ve Türkçeye uyarlanmış bir ölçeğın kullanılmasındansa, Türkiye’de orijinal olarak geliştirilmiş bir ölçeğın kullanılmasının daha güvenilir sonuçlar verebileceği düşünölmektedir. Ayrıca bu çalışmada ölçeğın geliştirilmesi aşamasında sadece

DSM-IV kriterleri ve ilgili alanyazından değil aynı zamanda ölçeğin Türkiye'deki fertleri daha güvenilir ölçebilmesi açısından ergenlerden dönütler alınarak ölçeğin önemli bir kısmı oluşturulmuştur.

Bu yüzden alanyazındaki Türkçe geliştirilmiş internet bağımlılığı ölçeği ihtiyacının giderilerek alanyazındaki bu ihtiyacın karşılanması araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma, gerek madde havuzunun oluşturulması aşamasında gerekse denemelik ölçeğin uygulanması aşamasında sadece öğrencilerden dönüt alınarak sınırlandırılmıştır. Ancak öğrenci dönütlerinin yanında öğrenci aileleri ve öğrencinin okul ve arkadaş çevresinden de görüşme yoluyla bilgi toplanması daha iyi sonuçlar verebilecek olması çalışmanın sınırlılığdır. Bununla birlikte denemelik ölçeğin uygulandığı öğrencilere ölçek dönütleri yanında görüşme yoluyla da veriler onaylanabilirdi. Ancak, bu çalışmada Türkiye örnekleminin kullanılması tüm örnekleme bu şekilde ulaşmayı güçleştirmektedir.

Bu çalışmanın diğer bir sınırlılığı da eşik değerin tespiti konusunda oluşmaktadır. Örneklemin psikolog gözetiminde yüz yüze görüşme yoluyla tanı (altın standart) koyulduktan sonra ölçekten alınan puanlara ilişkin eşik değerlerin standardize edilmesi daha gerçekçi olurdu. Ancak bu durumun güçlüğü nedeniyle ölçeğin kendi içindeki tutumuna göre eşik değerler bulunmuştur.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ergenlik döneminin özellikleri ve internet bağımlılığının kuramsal temelleri konusunda alanyazın destekli bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Ergenlik Dönemi ve İnternet Gençliği

İnternet bağımlılığının özellikle gençlerde belirgin olarak görülmesi nedeniyle ergenlik ve gençlik dönemlerinin gelişim özelliklerinin bilinmesi; internet bağımlılığının tanısı, nedenleri, etki ve sonuçlarının ortaya konulmasında önem taşımaktadır.

Ergenlik biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı, çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir (Yavuzer, 1995). Ergenlik dönemi cinsiyete göre farklılık gösterebilmektedir. Yavuzer (1995) göre kızlarda ergenlik dönemi 11-20 yaşları arasında iken, erkeklerde 13-20 yaşları arasında yaşanmaktadır. Kulaksızoğlu (2002) ergenlik dönemini üçe ayırmaktadır. Bunlar; ergenliğin başı kızlar için 11-13 ve erkekler için 13-15, ergenliğin ortası kızlar için 14-16 ve erkekler için 15-17, ergenliğin sonu kızlar için 16-21 ve erkekler için 17-21 yaşları arasındadır. Başaran (1974) ergenlik dönemini ilk ergenlik ve son ergenlik olarak tanımlamıştır. İlk ergenlik çağı 13,14 ile 17 yaş aralığında olup orta öğretim kademesini kapsamaktadır. Son ergenlik çağı ise 17-21 yaş aralığında olup yüksek öğretim kademesini kapsamaktadır. Ancak ergenlik dönemi için kesin bir yaş aralığı belirtmek güç olup, toplumdan topluma, aileden aileye ve çevresel faktörlere göre bu yaş aralığı değişebilmektedir (Yavuzer, 1995). Gençlik kavramı ise ergenlik dönemini de kapsayan bir dönemdir. Gençlik döneminin başlangıcı ve sonu konusunda farklı ifadeler bulunmaktadır. UNESCO gençlik dönemini 15-25 yaş arası olarak tanımlarken, Birleşmiş Milletler Örgütünün tanımına göre gençlik dönemi 12-25 yaş arası bireyleri kapsamaktadır (Yavuzer, 1995; Kulaksızoğlu, 2002).

Yörükoğlu'na (1993) göre gençlik, “çocuklukla erişkinlik arasında yer alan gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir”. Batı dillerinde “adolescence” olarak ifade edilen gençlik dönemi genellikle 12-21 ya da 12-25 yaş arası olarak kabul edilmektedir. Gençlik kavramı ergenlik dönemini de kapsamaması nedeniyle ergenlik kavramı yerine de kullanılabilir (Kulaksızoğlu, 2002). Yörükoğlu'na (1993) göre ergenliğin ilk dönemini de kapsayan 12-15 yaş arası ilk gençlik dönemi, 15-21 yaş arası asıl gençlik dönemi ve 21-25 yaş arası ise uzamış gençlik dönemi olarak ayrılmaktadır.

Temelde ergenlik dönemine ekonomik kararlılık, toplumsal etkiler, fizyolojik, zihinsel ve duygusal gelişim açısından bakılır. Ancak bu durumun, ergenliğin ilk dönemi için daha geçerli olduğu söylenebilir (Adams, 1995). Ergenliğin bitmesinin bir işareti olarak bireyin anne ve babasından ayrılması ya da kendi yolunu çizmesi kabul edilebilir. Bunu yerine getirmenin önemli bir yolu ise bazı belirgin gelişim görevlerini başarıyla tamamlamaktır. Psikolojik anlamda ergenlik, bireyin anne-baba denetiminden bağımsızlığını kazandığı anda sona ermektedir. Ergenlerin bu dönemi başarıyla tamamlaması için kendi yaşlılarıyla olan ilişkilerde başarılı olmak, fiziksel görünümünü kabul etmek, anne babadan duygusal bağımsızlığını kazanmak, evlilik ve aile yaşamı için hazırlanmak, ekonomik bağımsızlık güvencesini kazanmak, bir meslek seçmek ve ona hazırlanmak, toplumsal olarak sorumlu davranışı istemek gibi gelişim evrelerinden geçmek zorundadır (Hamachek, 1995). Bununla birlikte cinsel gelişim, ergenlik döneminin önemli bir safhasıdır. Öyle ki, Saygılı'ya (2002) göre ergenlik dönemi, cinsel gelişimin başlangıcı ile tamamlanması arasındaki dönemdir.

Toplumdaki fertlerin bir arada refah içinde yaşamaları için sosyalleşmenin önemi büyüktür. Başaran' a (1974) göre sosyalleşme, bir insanın içinde yaşadığı toplumun kendinden beklediği ve yapmasını istediği davranışları yapacak şekilde yetiştirilmesidir. Bireyin çevresindekilerle sürekli etkileşimi onun sosyalleşmesini sağlamaktadır. Sosyalleşmenin belirli yaş dilimleri arasında gerçekleştiğini söyleyenlerin yanında sosyalleşmenin hayat boyu sürdüğü görüşünü savunanlar daha büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Yaşam boyu toplum içinde yaşamını sürdürmesi gereken birey, her yaş diliminde toplumdan soyutlanma riski ile karşı karşıya gelmektedir (Akyüz, 1991).

Çocuk, ilk sosyalleşme belirtilerini bebekliğin ilk aylarından itibaren göstermeye başlamaktadır (Yavuzer, 1995). Aile, bireyin ilk sosyalleşme deneyimlerini edindiği yerdir. Aile, bireye toplum içinde yaşamayı ve toplumun kurallarını öğretir. Ailenin sosyal, ekonomik ve kültürel durumları çocuğun sosyalleşmesinde önem taşımaktadır (Akyüz, 1991). Çocuk ilköğretime başladığı ilk yıllarda gruplara katılmaya başlar. Bu gruplar karşı cinsin de içinde bulunabileceği özellikle oyun gruplarıdır. Çocuğun ilk yıllardaki sosyalleşme deneyimindeki başarısı ve ailenin desteğinin sağlanması, çocuğun sonraki yaşlarında sosyalleşmeyi sorunsuz bir şekilde sürdürebilmesi açısından önem taşımaktadır (Yavuzer, 1995). Çocuk ergenlik çağına geldiğinde artık tam olarak sosyalleşmeye hazırdır ve bunun ihtiyacını da duymaktadır. Ergen, çocukluk döneminden daha farklı amaçlarla gruplara katılır ve arkadaşlar edinir. Çocukluk döneminde eğlence amaçlı birliktelikler yerini daha sıkı arkadaşlıklara bırakır. Gruba kabul edilme, grupta yer edinme çabaları gösterir. Ergen, kendi ilgilerine, yeteneklerine ve sosyo-ekonomik düzeyine benzer gruplara katılır ve ortak amaçlar için bir araya gelir. Sırlarını paylaşacağı, eğleneceği, spor yapacağı arkadaşlar edinir. Karşı cins ile yakınlaşmaya başlar (Başaran, 1974). Bu aşamada en önemli görevlerden biri de ergenin ailesine düşmektedir (Akyüz, 1991; Celkan, 2005). Bireyin sosyal gelişimini sağlayan ailenin yanında mahalle, okul ya da bireyin etkileşim kurduğu toplumun herhangi bir ferdi sosyalleşmede önemli bir etkidir (Akyüz, 1991; Başaran, 1974). Mahalle ve okul bireyin ailesinden kazandığı deneyim ve öğretileri uyguladığı, ölçüp biçtiği ve aynı zamanda ailedeki sosyalleşme sürecini tamamladığı sosyal alanlardır (Akyüz, 1991; Başaran, 1974; Yavuzer, 1995). Bireyin bu alanlardaki algıları ve tavrı sosyalleşmedeki başarısını ortaya koyabilecektir. Bireyin özellikle mahalle ve sınıf gibi sosyal alanlarındaki gruplarla diyalogu, sosyal statüsünü de ortaya koyabilecektir. Ailesi tarafından doğru yönlendirilmemiş, yanlış öğretilere sahip ya da ihmal edilmiş bireyler kötü alışkanlıkları, küfürbazlıkları, saldırganlıkları, kavgacılıkları, huysuzlukları vb. nedenlerle gruba dahil edilmeyebilmekte ve gruplardan dışlanabilmektedir (Başaran, 1974). Bunun sonucunda bu bireyler toplumdan uzaklaşabilmekte ve yalnız kalabilmektedirler

Genç birey ergenlik döneminde, yetişkinlere göre daha çok can sıkıntısı çekebilmektedir ki bu durum ergenlik döneminin problemlerindedir. Yetişkinler bu ara sıra gerçekleşen durumu kolaylıkla atlatabilirken genç birey yaşam tecrübesizliği ile bu durumu kolaylıkla atlatabilmez ve huzursuzlaşır ve hırçınlaşır (Saygılı, 2002).

Gençlik dönemi kötü alışkanlıkların ve davranışların kazanıldığı ve ileriki yıllarda da devam ettiği bir dönemdir (Yörükoğlu, 1993). Kötü alışkanlıklar ve davranışlar her yaş döneminde kazanılabildiği gibi gençlik döneminde kazanılan kötü alışkanlıklar bireyin ileriki yaşları için daha kalıcı bir etki oluşturabilmektedir.

Ergenlik dönemi fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik gelişimlerin sürdüğü bir dönem olmasından dolayı hem birey hem de toplum açısından önem taşımaktadır. Bireyin sigara, alkol vb. maddelerle tanışması genellikle çocukluk döneminin sonunda ya da ergenlik döneminde olmaktadır (Kulaksızoğlu, 2002). Ergen birey, bu gelişim süreçlerini henüz tamamlayamamış olmasından dolayı özellikle bu dönemde internete yönelmekte ve diğer yaş gruplarına göre daha çok internet bağımlılığı riski taşımaktadır.

Ergen ve gençler bir alt kültür grubu olarak görülen internet gençliğini oluşturmaktadır. "İnternet gençliği" olarak adlandırılan bu kitle; yoğun biçimde bilgisayar ve internet kullanan, internette oyun oynayan, sohbet eden, arkadaş çevresi ile iletişim kuran, günlük yaşamında sanal ortamlara girip çıkan ve internetin yaşamında önemli bir yere sahip olduğunu düşünen bireylere sahiptir (Karaca, 2007). Ayrıca bu kitlenin giderek büyüdüğü de söylenebilir. Çünkü internet ile tanışmayan ya da ilgisi olmayan bireyler de zamanla arkadaş çevresine uyum sağlama çabasıyla internete yönelebilmektedir. İnternet gençliğinin özellikleri arasında; interneti oyun ve eğlenme aracı olarak görmesi, kendi ile aynı fikirde olduğunu düşündüğü kişilerle internet aracılığıyla bağlantı kurması, sanal alemde sohbet ihtiyacını gidermeye çalışması, can sıkıntısından dolayı internete yönelmesi, sosyo-kültürel etkinliklere katılımlarının az olması, daha çok internet arkadaşlıklarını tercih etmesi, internet aracılığıyla evrensel vatandaş olma gibi özellikler sayılabilir (Karaca, 2007).

İnternet gençliğinin iki farklı kimliği vardır. Birincisi; özellikle sahip olmayı istemediği ya da gizlemek istediği özelliklerini de içeren gerçek yaşam kimliği, ikincisi ise; istediği ya da gerçek yaşamda sahip olamayıp da hayalini kurduğu vasıflara büründüğü sanal yaşam kimliğidir. Sanal yaşam kimliği, bireyin istek ve arzuları doğrultusunda şekillenebildiği için birey tarafından daha çok kabullenilmektedir. İnternet ortamında yeni edinilmiş sahte ya da gizli kimlikleri ile bireyler yenilik arayışları, özgürlük istekleri, toplumsal baskı ve normlardan uzak duygu ve düşüncelerin ifade edildiği, farklı gruplara karışabildikleri vb. olanaklara sahip olabilmektedirler (Güzel, 2006). Dolayısıyla birey sohbet odaları, tartışma forumları gibi çeşitli sanal ortamlarda kendi oluşturduğu sanal kimliği kullanabilmek için internette daha çok zaman geçirmektedir.

2.2. İnternet Bağımlılığı Nedir ?

İnternet bağımlılığı, madde bağımlılığından farklı bir tür olarak davranışsal bağımlılıklar kapsamında ele alınmaktadır. Bireyin günlük yaşantısında zorunlu ya da zorunlu olmayan, bilinçli ya da bilinçli olmayan yaptığı bir takım davranış ve etkinlikler bulunmaktadır. Bunların bir kısmı zamanla bireyin yaşantısı içinde zamanla alışkanlık haline dönüşebilmektedir. Alışkanlık, günlük ya da belli bir zaman aralığında rutin olarak yapılan eylemlerdir. Alışkanlıklar, amaç ve etkinlikler arasındaki ilişki ile açıklanabilir. Bu ilişkiler, etkinliğin yapılma sıklığı ve amacın açık bir şekilde harekete geçirilmesi ile şekillenir (Aarts ve Dijksterhuis, 2000). Bununla birlikte, geçmişteki davranışlar ile sonraki davranışlar arasında bağlantı söz konusudur. Bazı insanlar alışkanlık ve bağımlılık kavramlarını birbirini yerine kullansalar da, alışkanlık daha fazla rutin işler için kullanılan bir terimdir (Mackert, 2003). Alışkanlık, eylemin rutin olarak yapılması ile öne çıkarken bağımlılıkta öne çıkan ise eylemin yapılma dozudur. Ayrıca alışkanlık terimi, yemeklerden önce ve sonra ellerin yıkanması, spor yapılması vb. olumlu davranışların yanında; gece geç saatlerde uyumak, düzensiz beslenmek gibi olumsuz davranış ve etkinlikleri de içerebilmektedir. Ayrıca, insanlar yeme, uyuma, spor yapma gibi bazı etkinlikleri düzenli bir şekilde yapmaya özellikle sağlık ve kaliteli yaşam açısından ihtiyaç duyarlar. Bu gibi durumlarda da olumlu alışkanlıkların kazanılması birey yaşamı için

önem taşımaktadır (Can, 2007). Sigara, içki vb. madde kullanımları bağımlılığa dönüşme de kötü ya da olumsuz alışkanlıklar olarak değerlendirilebilir. Yani, bağımlılık kavramı çoğu zaman olumsuz ve istenmeyen davranış ve etkinlikleri içerir. Ayrıca olumlu bağımlılık şekillerinden söz eden araştırmacılar da bulunmaktadır (Ottomanelli, 1995). Ottomanelli (1995) bağımlılığı, öğrenilmiş alışkanlıkların bir toplamı olarak ya da bağımlılığı, öğrenilmiş davranışların gittikçe artması sonucu oluşan bir kavram olarak görmektedir. Günlük olarak evde, işte, okulda kullanılan internet, bu rutin işlerden sayılarak alışkanlık olarak değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte Mackert (2003), günlük girilen belirli sitelerin ve maillerin kontrol edilmesinin de alışkanlık olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Ancak rutin olarak yapılan internet kullanımı, aşırı kullanım sonucu bağımlılığa dönüşebilmektedir. Bağımlılık kavramının, alışkanlık sürecini içinde barındırdığı ya da olumsuz alışkanlıkların gizil bir bağımlılık riski oluşturabileceği söylenebilir. Bununla birlikte, bağımlılığın, alışkanlığın bir sonraki safhası olduğu sonucuna da varılabilir (Can, 2007). Çünkü bağımlılığın tam olarak oluşması, bağımlılık davranışının rutin olarak yapılmasıyla yakından ilişkili olmakla birlikte bu davranışın aşırı yapılmasına da bağlı olmaktadır. Mackert (2003) internet bağımlısı bireyler ile interneti kullanmayı alışkanlık haline getirmiş bireylerin kullanım amaçlarını karşılaştırarak aradaki farkı ortaya koymaya çalışmıştır. Bu çalışmaya göre, bağımlı bireyler interneti oyun, sohbet gibi amaçlarla kullanırken, internet kullanmayı alışkanlık haline getirmiş kullanıcılar webde gezinmek, çevirim-içi mağazaları kullanmak, iş ve eğitim amaçlı kullanımlar gibi amaçlarla kullanmaktadırlar. Aynı zamanda internet, bağımlı kullanıcılar için yaşamlarında daha büyük önem taşıdığı bu farklılıklar arasında yer almaktadır. Aynı çalışmada, internet kullanmayı bağımlı ve alışkanlık haline getirmiş bireyler arasında ortaya çıkan en önemli fark ise bağımlı bireylerin interneti haftalık kullanım sürelerinin daha fazla olmasıdır.

İnternet bağımlılığı her yaştan ve gruptan bireyin ortak problemi olmasının yanında, bağımlıların çoğunun erkek ve gençlerden oluştuğu söylenebilir (Gonzalez, 2002). Türkçe’de çoğunlukla “internet bağımlılığı” olarak kullanılan bu kavram, uluslararası alanyazına ilk kez, Dr. Ivan Goldberg’in 1996 yılında göndermiş olduğu şaka amaçlı bir maille girmiştir (Goldberg, 1996). Uluslararası alanyazına ilk kez

“internet addiction” kavramı ile giren bu kavram daha sonraları farklı araştırmacı ve klinisyenler tarafından farklı kavramlarla adlandırılmıştır. Bu kavramlar “internet dependency (internet bağımlılığı)” (Tvedt, 2007), “pathological internet use (patolojik internet kullanımı)” (Davis, 2001; Young, 2004), “problematic internet use (problemlı internet kullanımı)” (Caplan, 2002; Kaltiala-Heino ve diğerleri, 2004), “excessive internet use (aşırı internet kullanımı)” (Yang ve diğerleri, 2005), “internet abuse (internet istismarı)” (Young ve Case, 2004), “internet addiction disorder (düzensiz internet kullanımı)” (Gonzalez, 2002; Kiralla, 2005) vb. şekillerde ifade edilmektedir. Ayrıca bazı çalışmalarda, bireylerin evirim-içi ve evirim-dışı durumlarındaki bağımlılığın ifade edildiği “cyberaddiction” kavramı da karşımıza çıkmaktadır (Vaugeois, 2006). Young ve Goldberg, öncelikle internet addiction kavramını kullanmış ancak daha sonraki çalışmalarında klinik bir kavram olmamasından dolayı “internet addiction” kavramı yerine klinik bir kavram olan “pathological internet use” kavramını kullanmışlardır. Öyle ki, diğer araştırmacılar tarafından da “addiction” kavramı yerine “problematic” ve “pathological” kavramlarına yönelimin olduğu söylenebilir. Temelde tüm bu kavramlar benzer olarak kullanılmakta olup, çıkış noktası olarak aşırı ve problemlı internet kullanımı kapsamında ele alınabilmektedir (Beard ve Wolf ,2001; Ceyhan ve diğerleri, 2007). Yani bu kavramların, özellikle aşırı internet kullanımı ile oluşabilecek istenmeyen durumları ifade ettiği söylenebilir.

Davis (2001) “pathological internet use” kavramını özgül (specific) ve genel (generalized) olarak ikiye ayırmıştır. Özgül ya da belirli patolojik internet kullanımı çevrim-içi seks materyalleri, çevrim-içi kumar gibi belirli bir amacın aşırı ve kötüye kullanımını ifade ederken, genel patolojik internet kullanımı ise belirli bir amaç olmaksızın çevrim-içinde boşa harcanan zamanı ifade etmektedir. Aynı zamanda genel patolojik internet kullanımında sıklıkla, zamanın sohbet odalarında geçirilmesi ile sonuçlanmaktadır.

Uluslararası çalışmalarda “internet abuse” olarak ifade edilen internetin kötüye kullanımı (internet istismarı) kavramı; çevrim-içi sohbet, çevrim-içi oyun, çevrim-içi kumar, çevrim-içi alışveriş, pornografi ve çevrim-içi suç vb. etkinlikleri kapsamaktadır (Chou ve diğerleri, 2005). Uluslararası alanyazında “problematic

internet use” olarak ifade edilen problemlı internet kullanımı kavramı; bireyin yaşamında internet kullanımından ötürü psikolojik, sosyolojik, okul ve iş yaşamı ile ilgili bir takım zorluklarla karşı karşıya kalmasını ifade etmektedir (Beard ve Wolf, 2001). Uluslararası alanyazında karşılaşılan diğeri bir kavram da “excessive internet use ” olarak ifade edilen aşırı internet kullanımı kavramıdır. Aşırı internet kullanımı ile internet bağımlılığı benzer şekilde kullanıldığı gibi bir takım farklılıklar da söz konusudur. Aşırı internet kullanımına sahip bir birey, internet bağımlılığının bütün belirti ve davranışlarını göstermeyebilmektedir (Beard ve Wolf, 2001). Aşırı internet kullanımı kavramında bireylerin normal, alışılmış veya planladığından daha uzun süre internette kaldığı ifade edilmektedir. Oysa ki, her ne kadar aşırı internet kullanımı kavramı daha çok olumsuzluk ifade etse de, bir bireyin ödev ya da iş amaçlı internette uzun süre kalması problem teşkil etmeyebilmekte ve bağımlılığa neden olmayabilmektedir (Caplan, 2005). Yani interneti aşırı kullanan her birey için bağımlılıktan söz edilmeyebilmektedir. Bunun yanında bu davranışın sürekliliği ve interneti kullanım amacı da önemli bir etken oluşturabilmektedir. Ancak “compulsive internet use”, “problematic internet use”, “internet addiction”, “internet abuse”, “pathological internet use” gibi kavramlar daha çok internet kullanımı ile oluşabilecek olumsuz sonuçları ve durumları ifade etmektedir. Aynı zamanda bu olumsuzluk ifade eden kavramların, internetin doğru ve sağlıklı kullanılmamasından dolayı kaynaklandığı da söylenebilir. Sağlıklı internet kullanımı, bilişsel veya davranışsal rahatsızlıklar oluşmaksızın makul zaman dilimlerinde internetin kullanımınıdır. Sağlıklı internet kullanıcısı için gerçek ve sanal yaşam birbirinden ayrılmaktadır (Davis, 2001). Ancak sağlıklı olmayan ya da internetin yanlış kullanımları sonucunda oluşabilecek bağımlılıkta ya da bağımlılığın ileriki düzeylerinde gerçek ve sanal yaşam karıştırılabilmektedir.

Araştırmacılar internet bağımlılığını tanımlamak için DSM (American Psychiatric Association’s Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) kriterlerini kullanarak, DSM kapsamında bulunan seks bağımlılığı, patolojik kumar vb. diğeri davranış bağımlılıklarından da faydalanmışlardır (Thurlow ve diğeri, 2004).

İnternet bağımlılığı genel olarak, internet başında uzun zaman geçirmeyi ifade etmektedir (Simkova ve Cincera, 2004; Leung, 2004; Yellowlees ve Marks, 2007). Başka bir ifade ile internet kullanımının bağımlılık olarak ifade edilmesinde ve tanımlanmasında en büyük belirti ve etken, bireyin internet başında aşırı zaman harcamasından meydana geldiği söylenebilir. Yapılan çalışmalarda bağımlı kullanıcıların özellikle bağımlı olmayanlara göre daha fazla internette zaman harcadığı ve internete daha sık girdiği saptanmıştır (Chen ve diğerleri, 2001).

İnternet bağımlılığı, bazı araştırmacı ve klinisyenler tarafından psikiyatrik bir hastalık olarak tanımlanmış ve incelenmiş olup, internet bağımlısı hastalara klinik tedaviler uygulanmış ve olumlu sonuçlar alınmıştır (Koroğlu ve diğerleri, 2006; Murali ve George, 2007; Odabaşoğlu ve diğerleri, 2007).

Young ve arkadaşları (2000) internet bağımlılığını; “sanal-seks bağımlılığı”, “sanal-arkadaşlık bağımlılığı”, “ağ tutkuları (saplantısal çevirim-içi kumar, çevirim-içi alış-veriş)”, “aşırı bilgi yükleme (internette dolaşmak, veri tabanı araştırması)” ve “bilgisayar bağımlılığı (özellikle bilgisayar oyunu oynama)” şeklinde alt kategorilere ayırırken, Peltoniemi (2002) ise; “çevirim-içi seks bağımlılığı”, “çevirim-içi sohbet bağımlılığı”, “sanal arkadaşlık bağımlılığı”, “çevirim-içi oyun bağımlılığı”, “çevirim-içi kumar bağımlılığı”, “çevirim-içi bilgi bağımlılığı” ve “internette dolaşma bağımlılığı” olarak sınıflandırmıştır.

İnternet bağımlısı olan birey, internette zaman geçirmek için toplum yaşamından ve sorumluluklarından uzaklaşabilmektedir. Bu durum için alanyazın, bağımlılık ve anti-sosyallik kavramları arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Fiziksel madde bağımlılığına sahip bireylerde gözlenen sosyal olmayan davranışlar (Çöpür ve diğ., 1995), kendini internet bağımlılığında da gösterebilmektedir. Ancak bunun yanında internet bağımlılığı diğer fiziksel maddelere olan bağımlılıktan bazı yönleri ile ayrılmaktadır. Madde bağımlılığında birey, maddenin kendisine bağımlı iken, internet bağımlılığında bireyin bağımlı olduğu unsurun, internetin sunduğu seçenekler ve olanaklar olduğu söylenebilir (Bayraktar, 2001). Bu durumda birey madde bağımlılığının aksine, interneti doğru kullanarak bu teknolojiden vazgeçmesi gerekmeyecek ve interneti faydalı amaçlar (bilgi, iletişim vb.) doğrultusunda, uygun

ve gerekli zamanlarda kullanarak bağımlılığın önüne geçmiş olabilecektir. Öyle ki, Irwansyah (2005), Günüş ve Kayri (2008) internetin eğitim ve bilgi amaçlı kullanılmasının bağımlılık riskini azaltabileceğini saptamıştır. İnternetin yanlış kullanımı, internet bağımlılığına yol açabileceği gibi; seks, kumar, alış-veriş vb. internet haricindeki diğer davranış bağımlılıklarını besleyici bir rol üstlenerek ikinci bir risk oluşturmaktadır (Griffiths, 1999; Bölükbaş, 2003). Çünkü bireyde bulunan seks, kumar ve alış-veriş gibi bağımlılıklar, internetin sunduğu daha rahat erişim olanağı ile daha kolay ve hızlı gelişebilecektir.

2.3. İnternet Bağımlılığının Belirtileri

Her madde kullanımında bağımlılık oluşmadığı gibi her davranışa karşı da bağımlılık geliştirilmeyebilir. Bu nedenle dünyaca kabul görmüş DSM-IV (1994) gibi referans alınabilecek kriterler sonucunda bireyin bağımlı olup olmadığı konusunda yargıya varılabilir. Bunlar arasında; bağımlı olunan durumun bırakılmaması ya da kontrol edilememesi, bağımlı durumdan her defasında alınan hazın yeterli olmaması sebebiyle kullanım miktarının ya da süresinin artırılması, zamanının büyük kısmının bağımlı olunan şeye yönelik harcanması ki bunun sonucunda ailesel ve toplumsal problemlerin oluşabilmesi, okul, iş, aile ortamında sorumlulukların yerine getirilememesi ya da getirmede güçlük yaşanması, madde ya da davranışa olan bağımlı azalması ya da kopması sonucunda stres, huzursuzluk, endişe gibi problemlerin oluşabilmesi vb. kriterler sayılabilir.

Griffiths'e (1999) göre davranış tabanlı bağımlılıkların tanı ölçütleri şunlardır:

Dikkat çekme (Salience): Belirli bir eylem, kişinin yaşamında en önemli şey haline geldiğinde oluşur. Bu durum kişinin düşüncelerine, duygularına ve davranışlarına hakim olur. Örneğin, internet kullanıcıları internette değilken bile bir sonraki internet kullanacakları zamanı düşünürler.

Ruh Hali Değişimi (Mood Modification): Bu durum, belirli bir etkinlik ile uğraşma sonucu kişinin belirttiği öznel deneyimleriyle ilgili olup, bir baş etme

stratejisi olarak görülebilir. Örneğin, birey internete bağlandığında kişide bir canlanmanın oluşması.

Tolerans (Tolerance): Öncekilere benzer etkinin oluşması için, belirli eylemin miktarının arttırılma sürecidir. Örneğin, bir internet kullanıcısının başlangıçta daha az sürede yaşadığı ruh haline erişebilmesi için internette geçirdiği zamanı arttırması gerekmesi.

Yoksunluk (Withdrawal Symptoms): Bunlar belirli bir eylem devam etmediğinde ya da aniden kesildiğinde ortaya çıkan hoş olmayan duygular ya da fiziksel etkilerdir. Örneğin, bir internet kullanıcısının internete girmesi engellendiğinde, kişide titreme, huysuzluk ve sinirlilik hallerinin oluşması.

Çatışma (Conflict): Bağımlı kişiler ile çevresindekiler arasındaki iş, sosyal yaşam, hobi ve ilgiler ile ilgili çatışmaları ya da kişinin kendi iç çatışmalarını kapsar.

Nüks Etme (Relapse): Belirli bir etkinliğin daha önceki örüntüleriyle tekrar oluşması eğilimi olup, yıllar süren kaçınma ya da kontrolden sonra tekrar bağımlılığın en uç düzeyine dönülmesidir.

İnternet bağımlılığının tanısında bireye bir takım testler ve ölçekler uygulanarak bireyin düşüncelerine başvurmak yeterli olmayabilmektedir. Uygulanacak ölçme araçlarının yanında bireyin bulunduğu çevreden ve en önemlisi ailesinden gözlem ve görüşme yoluyla da veriler toplanarak bir sonuca varılabilmektedir. İnternetin kullanımı çağın bir gereği olarak görülebildiği ya da her nasıl olursa olsun teknolojiyi kullanmanın halk arasında hoş karşılanması, internet bağımlılığı ve yaratacağı tehdit konusundaki farkındalığı azaltmaktadır. Her ne kadar internet bağımlılığı ile ilgili haber, araştırma ve seminerler aracılığıyla bu farkındalık arttırılmaya çalışılsa da, bağımlı bireyin ailesi dahi bu tehdidin farkında olamayabilmekte ve dolayısıyla önlem alamayabilmektedir (Chirita ve diğerleri, 2007). Sadece bireyin ailesi değil kendisi de internet bağımlısı olduğunun hem farkında olamayabilmekte hem de bu kavram ile ilgili bilgisi bulunmayabilmektedir (Okeke, 2007). Bilgisi bulunan bireyler ise bu teknolojiye uzak durmaya çalışmakta ve bu teknolojiye karşı olumsuz tutum içinde bulunabilmektedir.

İnternet bağımlılığının en önemli belirtilerinden biri internet başında uzun yani aşırı zaman geçirmektir ki alışkanlıkla arasındaki temel farkın da bu noktada oluştuğu söylenebilir. Sadece internet bağımlılığında değil aynı zamanda diğer cep telefonu ya da televizyon gibi teknoloji bağımlılıklarında da teknolojiyi kullanım zamanı önemli bir belirti olarak karşımıza çıkmaktadır. Madde bağımlılığı gibi diğer bağımlılık türlerinde de kullanım miktarı bağımlılığın tanısı açısından önem taşımaktadır. Smith (1983) televizyon bağımlılığı ile ilgili yapmış olduğu çalışmada, bağımlı bireylerin televizyon başında geçirdikleri süreyi, haftalık ortalama 55 saat olarak bulmuştur. İnternet kullanımının olumsuz etkisi ya da bir bağımlılık türü olarak karşımıza çıkmasındaki temel nedenlerden biri de “kullanım zamanı” ya da çevirim-içi olarak harcanan zamanın miktarıdır (Chou ve diğerleri, 2005). İnternet başında uzun zaman geçirmek, internet bağımlılığının hem nedeni (Irwansyah, 2005) hem belirtisi hem de bir sonucu olarak düşünülebilir. Ancak internet başında uzun zaman geçirmek tek başına, bağımlılıktan söz etmek için, yeterli olmamaktadır. Çünkü alanyazın incelendiğinde; Young ve Rodgers (1998) internet bağımlısı olan bireylerin haftalık internet kullanımını 38 saat olarak saptarken, DiNicola (2004) 25,88 saat, Simkova ve Cincera (2004) 44 saat, Young (2004) 40 ile 80 saat, Hardie ve Tee (2007) 68,88 saat gibi farklı sonuçlar gözlemişlerdir. Bu gözlemlerin toplumdan topluma ve farklı yıllara göre değişebileceği söylenebilir. Ancak internet bağımlılığında, internet başında geçirilen zamanın önemli bir belirti olmasındaki en büyük etken ise, araştırmalarda bağımlı kullanıcıların haftalık ya da günlük internet kullanım sürelerinin bağımlı olmayan kullanıcılardan dikkate değer bir oranda fazla olmasıdır (Young, 1996; Weitzman, 2000; Everhard, 2000; Kubey ve diğerleri, 2001; Kim ve Kim, 2002; Lin ve Tsai, 2002; Gonzalez, 2002; Simkova ve Cincera, 2004; Nalwa ve Anand, 2003; Cao ve Su, 2007; Hardie ve Tee, 2007). Bununla birlikte, Lee ve arkadaşları (2008) internet bağımlılığı ve interneti kullanım süreleri arasında doğru orantılı bir ilişki saptamıştır. Yani, bireylerin internette harcadıkları zaman arttıkça bireyde bağımlılığın oluşması daha mümkün olabilmekte ya da bağımlılık düzeylerinin de artacağı söylenebilmektedir. Buna karşın, internet kullanıcılarının interneti yıl bazında kullanma deneyimleri ile internet bağımlılığı arasında bir ilişki bulunmadığı düşünülmektedir (Chang ve Man Law, 2008). Yani, interneti 1 yıl süresince kullanan

bir birey internet bağımlısı olabileceği gibi, 5 yıldır kullanan bir bireyde bağımlılık gözlenmeyebilmektedir.

İnternet bağımlılarının tespitinde sadece internet başında geçirilen zamanın miktarı yeterli olmamakta, bu zamanın hangi kullanım amacı için harcandığı da büyük önem taşımaktadır. İnternet kullanımında oluşabilecek olumlu ve olumsuz sonuçlar, interneti kullanım neden ve amaçlarıyla ilişkilidir (Bayraktutan, 2005). İnternet bağımlısı olan kullanıcılar, film-müzik siteleri, oyun siteleri, sohbet odaları, pornografik siteler, topluluk siteleri (Kim ve Kim, 2002; Murali ve George, 2007; Tvedt, 2007) vb. sitelerde daha çok zaman harcarken, internet bağımlısı olmayan kullanıcılar haber, alış-veriş ve eğitim sitelerinde zaman harcamaktadırlar (Kim ve Kim, 2002). Irwansyah (2005) çalışmasında, interneti kullanım miktarının, interneti oyun, sohbet, eğitim, bilgi vb. kullanım amaçları ile değişebildiğini saptamıştır. İnternet bağımlısı olmayan kullanıcılar, bağımlı kullanıcılara göre interneti daha fazla bilgi araştırması amaçlı kullanmaktadır (Chen ve diğerleri, 2001; Leung, 2004; Tekdal, 2005). Gençler üzerinde yapılan bir çalışmada sohbet, oyun gibi bağımlılık yapan etkenlerin filtrelenmesi yani erişiminin engellenmesi durumunda internet kullanıcılarının, interneti bilgi ve haber amaçlı kullanmaya yöneldikleri ve interneti daha az süre kullandıkları gözlemlenmiştir (Günüç ve Kayri, 2008).

İnternet bağımlısı bireylerde bazı belirtiler bireyin iç dünyasında gerçekleşirken ancak bazı davranışların gözlemlenmesi mümkün olabilmektedir. İnternet bağımlıları internet karşısında zaman kavramlarını yitirmekte, bazen bütün bir günün nasıl geçtiğini fark edememektedirler. İnternet bağımlısı bireyler yemeği, uyumayı, okula gitmeyi, kısaca temel sorumluluklarını bilgisayar ile aralarında bir engel gibi görebilmekte ve bu sorumlulukları yerine getirmeyi erteleyebilmekte ya da unutabilmektedirler. İnternet bağımlıları uykusuzluk, hareketsizlik nedeniyle kilo alabilme, düzensiz yeme alışkanlığı gibi olumsuzluklarla karşı karşıya gelebilmektedirler. İnternet bağımlıları için internet, problemlerden kaçış için bir yol olarak değerlendirilebilmektedir (Young ve diğerleri, 2000), interneti kullanmadıkları zamanlarda kaygı, üzüntü duymakta ve depresif halde bulunabilmektedirler (Demetrovics ve diğerleri, 2008). İnternet bağımlılığı ile kaygı ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu düşünülmektedir (Özcan, 2004;

Yang ve diğeri, 2005; Thatcher ve Goolam, 2005; Kim ve diğeri, 2006; Spada ve diğeri, 2008; Lee ve diğeri, 2008). Özellikle depresyon kavramı, internet bağımlılığında hem bir belirti hem de bir neden olarak gösterilebilir.

İnternet, bireyin ev, okul ve iş yaşantısını devam ettirmede olumsuz etkilere sebebiyet veriyorsa, internet bağımlılığından söz edilebilmektedir. Öyle ki, aşırı internet kullanımının problem teşkil etmesinin bu noktada başladığı söylenebilir.

DiNicola (2004) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, internet kullanıcıları arasında bağımlı olan ile bağımlı olmayan bireyler arasındaki farklılıkları şu şekillerde saptanmıştır:

- Zihnin çevirim-içi aktivitelerle meşgul olması; bağımlı öğrencilerin %60,8'inde saptanırken, bağımlı olmayan öğrencilerin %5,3'ünde saptanmıştır.
- Tolerans durumu; bağımlı öğrencilerin %70,6'sında saptanırken, bağımlı olmayan öğrencilerin %9,9'unda saptanmıştır.
- İnternet kullanmayı azaltma girişiminde başarısız olma; bağımlı öğrencilerin %58,8'inde saptanırken, bağımlı olmayan öğrencilerin %5,5'inde saptanmıştır.
- Yoksunluk durumu; bağımlı öğrencilerin %74,5'inde saptanırken bağımlı olmayan öğrencilerin %10,5'inde saptanmıştır.
- İnternetin problemlerden kaçış için kullanımı; bağımlı öğrencilerin %94,1'inde saptanırken, bağımlı olmayan öğrencilerin %20,9'unda saptanmıştır.
- İnternette geçirdiği zamanı gizlemek için yalan söyleme; bağımlı öğrencilerin %38'inde saptanırken, bağımlı olmayan öğrencilerin %4'ünde saptanmıştır.
- İnternette yasal olmayan aktiviteleri kullanma; bağımlı öğrencilerin %40'ında saptanırken, bağımlı olmayan öğrencilerin %17,3'ünde

saptanmıştır.

- Arkadaşlık ilişkilerini riske atma, bağımlı öğrencilerin %9,8'inde saptanırken, bağımlı olmayan öğrencilerin %1,2'sinde saptanmıştır.
- İnternette geçirdiği zamandan suçluluk duyma; bağımlı öğrencilerin %33,3'ünde saptanırken, bağımlı olmayan öğrencilerin %4,3'ünde saptanmıştır.

Alanyazın incelendiğinde araştırmacılar internet bağımlılığının tanısında, bazı gözlenebilecek davranış ve etkinlikler daha az dışarıya çıkmak ve internet kullanımı haricinde daha az zaman geçirme; ev ya da iş ortamında yemek yemeye daha az zaman harcamak; interneti her defasında daha fazla kullanmayı isteme; genellikle bilgisayar başında yemek yeme alışkanlığı kazanma; internetin başında geçirilen zamanı kontrol etmekte güçlük çekme; sürekli uykusuz ve yorgun görünme; internetin başında planladığı süreden daha çok kalma; aile ve arkadaşlar arasındaki ilişkinin zayıflaması ya da kopması; internet başında harcanan uzun zamanı inkar etme; bireyin çok fazla internetin başında kalmasından dolayı başkalarının bu durumdan şikayet etmesi; bir günde bir çok kez mailini kontrol etme; interneti kullandığında kendini daha iyi ve mutlu hissetme; yapılması gereken görev ve sorumluluklar olduğu halde internet başından ayrılamama; aile üyeleri evde yokken bunu bir rahatlama ve kurtuluş görüp internete girme; internette geçirilen zamanı inkar etme; internette geçirilen zaman hakkında çevresindekilere yalan söyleme; interneti iyi hissettikleri tek yer olarak görme; çok fazla internet kullanım ücreti ödeme; internette geçirilen zamandan ötürü suçluluk hissi duyma; internetteki arkadaşlıkları tercih etme; internette değilken dahi sürekli interneti düşünme vb. kriterleri kullanmaktadır (Young, 1996; Morahan-Martin ve Schumacher, 2000; Davis, 2001; Caplan, 2002; Peltoniemi, 2002; Young, 2004; Nichols ve Nicki, 2004; Leung, 2004; Thatcher ve Goolam, 2005; Kim ve diğerleri, 2006; Demetrovics ve diğerleri, 2008).

2.4. İnternet Bağımlılığının Nedenleri

Bireyin internet bağımlısı olmasında bir takım doğrudan ve dolaylı nedenlerden söz etmek mümkündür. İnterneti kullanım amacı ve interneti kullanım miktarından kaynaklanan nedenler, internet bağımlılığında doğrudan etkiler, olarak gösterilebilir. Bireyin psikolojik ve sosyolojik etkenler nedeniyle internete yönelmesi internet bağımlılığında dolaylı nedenler olarak ele alınabilir.

Sigara, içki bağımlılığı gibi diğer madde bağımlılıklarında olduğu gibi internet bağımlılığında da genç birey internet ile çoğu zaman, arkadaş ortamına uymak ya da meraktan dolayı tanışır (Can, 2007). Çünkü bireyin arkadaşlarının çoğu internette ya oyun oynamakta ya da sohbet odalarında, forumlarda görüşmektedirler. Birey, çevresinden duyduğu internetin zararlarından ya da internet kullanımının olası risklerinden korunmak için bir süre internete karşı olumsuz bir tutum gösterebilmektedir. Ancak arkadaş ortamında internet ve internet etkinlikleri ile konuşmaların geçmesi, bireyin arkadaş ortamlarından dışlanmamak ve bu ortamlarda kabul görmek adına internete yönelmesi ile sonuçlanabilmektedir.

Genç birey ergenlik döneminde suskunluk, içe kapanıklık, çevreden kopma, can sıkıntısı, aile içinde çatışma, arkadaşlarıyla problemlerinin bulunması, çevresi içinde beğenilmeme korkusu, kendi ya da dünyanın geleceği hakkında endişe duyma ve kötümserlik vb. psikolojik ve sosyolojik durumlara maruz kalabilmektedir (Saygılı, 2002). Birey, gençlik döneminde yaşayabileceği bu sorunları unutabileceği ve bu sorunlardan kaçabileceği bir ortama ihtiyaç duyabilmektedir. Bu durumda, bireyin birçok ihtiyacını sağlayabilecek, zevk ve eğlence unsurlarını içeren, daha iyi anlaşılabilirliği ve kabul gördüğü, duygu ve düşüncelerine önem verildiği bir ortama yönelebilecektir. Birey internet ile tanışmasından sonra çevresinden bulamadığı duygusal desteği bu ortamdan karşıladıkça bu teknolojiye daha çok bağlanabilmekte zamanının çoğunu burada geçirebilmektedir. İnternet bağımlılığında sosyal desteğin öneminin büyük olduğu kanısına karşın, Yoon (2006) çalışmasında internet bağımlılığı ile sosyal destek arasında ilişkiyi tespit etmemiştir. Gençlik döneminde yaşanan ve bireyi internete yönlendiren en önemli sorunlardan biri “can sıkıntısı” kavramıdır. Genç bireylerin önemli bir bölümünde, interneti uzun süre kullanma

nedeni “can sıkıntısı” olarak gözlemlenmektedir. Bireyin çevresinde duygusal destekten yoksun olması, arkadaş ortamından dışlanması, yetersiz sosyal alan ve etkinliklere sahip olması vb. nedenler sonucunda can sıkıntısı çekebilmektedir. İnternet bağımlılığında bireyin internete yönelme ya da internet ile tanışma nedeni bağımlılığın oluşma sürecinde önem taşımaktadır. Çünkü, bireyin internet teknolojilerini öğrenmek ve ondan faydalanmak amaçlı internete yönelimi daha az bağımlılık riski taşımaktadır. Birey, yaşamındaki bir takım sosyolojik ya da psikolojik problemlerden dolayı internete yöneliyorsa bağımlılık riskinden söz etmek daha fazla olasılık taşımaktadır. Burada “yönelmek” kavramı ile bireyin problemlerinden kaçmak, can sıkıntısını gidermek, gerçek yaşamda elde edemediği şeylere ulaşmak vb. nedenlerden dolayı interneti kullanması vurgulanmaktadır. Özellikle bu gibi durumların sonucu bağımlılığı tetiklemektedir.

İnternet bağımlılığı ile ilişkili olduğu düşünülen önemli kavramlardan birinin de bireyin sosyalleşme ihtiyacı olduğu söylenebilir (Grohol, 1999; Bayraktutan, 2005; Esen, 2007). Bu ihtiyaç, gerçek yaşamda elde edilemeyen ya da kazanılamayan sosyalleşmenin, sanal ortamda giderilmek istenmesidir ki sanal ortamda yaşanan sosyalleşme sürecinin ne derece sağlıklı olduğu ya da sanal ortamda sosyalleşmenin olup olamayacağı düşündürücüdür. Toplumun en küçük sosyal örgütü olan aile, bireyi sosyalleştiremezse birey bu ihtiyacını başka ortamlarda arayacaktır. Bu anlamda, ailenin temel fonksiyonlarından biri de çocuğunu sosyalleştirmesidir (Celkan, 2005). Birey elektronik postalar, sohbet odaları, tartışma forumları ve çevirim-içi oyunlar aracılığıyla sosyalleşmeye çalışmaktadır (Grohol, 1999). İnternet aracılığıyla sosyal etkileşim kurmak isteyen bir birey, yüz yüze etkileşime sıcak bakmamaktadır (Caplan, 2002). Bunun yanında internet yoluyla sosyalleşmeye çalışan birey, zamanla toplumdan soyutlanmayla karşı karşıya gelebilmektedir. Bireyin internete sosyalleşme ya da sosyal destek bulma amaçlı yönelmesi internet bağımlılığı riskini tetiklemekte ve birey toplumdan uzaklaşabilmektedir. Öyle ki, Thatcher ve Goolam (2005) problemleri internet kullanımı ve toplumdan soyutlanma arasında önemli bir ilişki saptamıştır. Bununla birlikte sosyalleşme ihtiyacının altında yatan sebeplerden birinin de yalnızlıktan kurtulma olduğu söylenebilir. Birey, sosyalleşemediği takdirde yalnızlık çekmekte ve

sosyal çevresinden alamadığı desteği internetten almaya çalışarak yalnızlığını gidermeye çalışabilmektedir (Morahan-Martin, 2005; Bayraktutan, 2005). Öte yandan birey, gerçek dünyada herhangi bir nedenle sosyalleşememe problemini sanal ortamda gidermeyi başardıkça, internet dünyasına daha çok bağlanarak toplumdan kopmalar başlayacaktır. Yani birey sanal alemde sosyal bir çevre kurdukça, gerçek yaşamdaki sosyal ilişkileri zayıflayabilecektir. Çünkü, birey gerçek hayatta kolaylıkla kurulamayan sosyal ilişkileri internet üzerinden kurabilmekte; yabancılarla kolaylıkla ve risksiz olarak tanışabilmekte; özgürce düşüncelerini, duygularını ifade edebilmekte; olmadığı bir kimliğe kolayca bürünerek kendini gizleyebilmektedir (Tekdal, 2005; Esen, 2007). Bütün bu nedenlerle internette uzun zaman geçiren birey için gerçek ve sanal dünyanın ayırımı da zorlaşabilmektedir.

İnternet bağımlılığının önemli nedenlerinden biri de herhangi bir kontrol mekanizmasının ya olmaması ya da yetersiz olmasıdır. Bu kontrol mekanizmasını bireyin kendisi gerçekleştirebileceği gibi ailesi ya da çevresi tarafından da gerçekleştirilebilir. Özellikle gençlerin evdeki internet kullanımlarında sınırlamalar varsa ya da evde internete erişemiyorlarsa internet kafelere gittikleri gözlenmektedir ki özellikle Türkiye’de internet kafelerin çocuklar ve ergenler tarafından kullanılması hiç de az oranda değildir (Gölge ve Arlı, 2002; DPT, 2006). Her ne kadar internet kafeler, internet bağımlılığı konusunda doğrudan bir neden olarak görülme de, internet kafelerin internet bağımlılığına dolaylı olarak neden olduğu söylenebilir. Bakay (2001)’in İzmir ilinde bulunan ortaöğretim kurumları üzerinde yaptığı çalışmasında, 516 öğrenciden %63,4’ünün internet kafelere gittiğini tespit etmiştir. Bu paralelde, Bölükbaş (2003) Diyarbakır ilinde bulunan internet kafeler üzerinde yaptığı çalışmasında, internet kafelere giden 150 bireyden %48’inin 16-20 yaş aralığındaki bireylerden oluştuğunu ve 150 bireyden de %6’sının internet bağımlısı olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlardan, internet kafelerde özellikle ergen öğrencilerin internet bağımlılığı riski ile karşı karşıya kaldığı düşünülebilir. Aynı çalışmada; aile ve okulların, çocukların internet kafelere gidip gitmemeleri konusunda olumlu ya da olumsuz bir tutumlarının bulunmadığı gözlenmiştir. Bu da, çocukların internet kafeleri dilediği ölçülerde ve dilediği amaçlarla kullanmaları için fırsat doğurabilmektedir. Asıl sorun teşkil eden konu ise internet kafelerde yeterli düzeyde

bir kontrol mekanizmasının olmayışıdır (Gölge ve Arlı, 2002; Bölükbaş, 2003). Öyle ki internet kafelerin, internet bağımlılığına dolaylı olarak neden olması bu mekanlarda kontrol mekanizmasının olmayışı ya da yetersiz olması ile açıklanabilir. Her ne kadar internet kafelere giden gençlerin bir bölümünün maddi nedenlerle internette uzun süre kalamayacakları gözlemlense de bireylerde gizli bir bağımlılık durumu oluşabileceği söylenebilir. Günücü ve Kayri (2008) çalışmalarında bireylerin interneti kullanım amaçlarında bir kontrolün bulunmamasının, bireylerde gizli bir bağımlılık riski oluşturabileceğini vurgulamışlardır.

Depresyonun, patolojik (klinik durumlu) internet kullanımının gelişiminde önemli bir etken olduğu düşünülmektedir (Young ve Rodgers, 1998; Bayraktar, 2001). Bununla birlikte internet bağımlısı bireylerde depresyon hali saptanmış ve depresyon ile internet bağımlılığı arasında güçlü bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir (Song, 2003; McGlinchey, 2003; Thatcher ve Goolam, 2005; Yen ve diğerleri, 2007; Jang ve diğerleri, 2008). Depresyon kavramı internet bağımlılığında hem bir neden hem bir sonuç olarak düşünülebilir. Başka sosyolojik ya da psikolojik etkenler nedeniyle depresyon hali gözlenen birey bu nedenle internete yönelip bağımlı olabileceği gibi, internet bağımlısı olduktan sonra da bağımlılığından dolayı depresyon hali gözlemlenebilmektedir. İnternet bağımlısı olan ergenler, interneti depresyon hallerini hafiflettiği bir ortam olarak gördüklerini açıklamışlardır (Tsai ve Lin, 2003). Aynı zamanda bağımlı bireylerin interneti kullanmadığı zamanlarda depresyon halinin gözlemlenmesi de mümkündür. Benzer bir durum madde bağımlılığı ve stres arasında da mevcuttur. Madde bağımlısı olan bireylerin stres hali taşıdıkları belirtilmiştir (Bayar, 2005). Bu etkenlerin haricinde; kaygı ve çekingenlik kavramları ile de internet bağımlılığı arasında ilişki tespit edilmiştir (Chak ve Leung, 2004).

Bireyin toplumdan uzaklaşmasını ifade eden yabancılaşma, internet bağımlılığı ile ilişkili olarak problemleri davranışların anlaşılması için önemli bir kavram olup, yabancılaşma ile internet bağımlılığının ilişkili olduğu düşünülmektedir (Kim ve Kim, 2002; Bölükbaş, 2003). İnternet bağımlılığı ile güçlü bir ilişkisi olduğu düşünülen etkenlerden biri de “yalnızlık” kavramıdır (Morahan-Martin ve

Schumacher, 2000; Kubey ve diğerleri, 2001; Caplan, 2003; Chak ve Leung, 2004; Huang, 2004; Thatcher ve Goolam, 2005). Yalnızlık kavramının yabancılaşma, toplumdan uzaklaşma, can sıkıntısı ya da sosyalleşememe gibi kavramlarla da ilişkili olduğu söylenebilir. Yalnızlık ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin, benzer bir şekilde televizyon bağımlılığında da varlığından söz edilebilir (Horvath, 1999). Yalnızlık kavramı da depresyon gibi, internet bağımlılığı için hem bir neden hem de bir sonuç olarak düşünülebilir. Yani, bireyi aşırı internet kullanmaya yönelten nedenin toplum içinde yalnız kalması ile açıklanabildiği gibi, bireyin aşırı internet kullanımından ötürü zamanla toplumdan uzaklaşarak yalnız kaldığı şeklinde de düşünülebilir. Öyle ki, bireylerin internet bağımlılığı düzeyi arttıkça, yalnızlığının da arttığı düşünülmektedir (Caruso, 1998; Irwansyah, 2005).

Young (2004), ergen ya da genç bireylerde interneti kötüye kullanmaya neden olan etkenleri ücretsiz ve limitsiz internet erişimine sahip olma; başka sosyal etkinliklerin unutulup sadece interneti düşünme; bireyin internet erişimine ailesi tarafından bir kontrol ya da engelin bulunmayışı; internetteki etkinliklerin gizlenebilmesi; gerçek hayattaki korku, takıntı ve kusurların internette gizlenip farklı bir kimliğe bürünebilmesi vb. şeklinde sıralamaktadır.

İnternete erişim kolaylığı, ucuz erişim, internetin yüksek hızı internet bağımlılığını tetikleyen ve bağımlılığa yakalanma riskini artıran dolaylı nedenlerden sayılabilir (Greenfield, 1999). Çünkü bireyin internete hiçbir engelle karşılaşmadan dilediği zamanlarda ve dilediği süre kadar erişebilmesi bağımlılık riskini daha da arttırabileceği gibi, bağımlı bireyin de bağımlılık düzeyini arttırabilecektir. Buna karşın, bireyin internet kullanım süresi kontrol altında tutularak olası bağımlılığın önüne geçilebileceği gibi, internet kullanım süresi kademeli azaltılarak bağımlı bireyin bağımlılıktan kurtulması bu yolla tedavi edilebilecektir.

İnternet kullanmak, gençler arasında popüler bir etkinlik olarak görülmektedir ve bu da aşırı internet kullanımına neden olabilmektedir (Lin ve Tsai, 2002). İnternetin bu derece yaygın olarak tercih edilmesinin ve kullanılmasının önemli nedenlerinden biri, kolayca ve günün her anında ulaşılabilir olmasıdır. Çünkü insanlar boş zamanlarını değerlendirebilmek için, çoğunlukla kolay erişebilecekleri

ve uygulayabilecekleri etkinlikleri tercih etmektedirler (Bayraktutan, 2005). İnternet erişiminin zamanla ucuzladığı ve kolaylaştığı gözlemlenmektedir ki bu durumun bireylerin internet başında geçirdikleri zamanı artırmada etkisi olduğu düşünülmektedir.

İnternet bağımlılığına neden olan bir takım psikolojik ve sosyolojik etkenlerin dışında internet teknolojisinin sunduğu kumar, sohbet, oyun vb. olanaklardan kaynaklanan etkenler de mevcuttur (Gönül, 2002). İnterneti kullanım amacının, bağımlılıkta büyük etken olduğu söylenebilir. Öyle ki, DiNicola (2004) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında; en sık kullanılan çevirim-içi etkinliğe bağımlı öğrencilerin %15,7'si e-posta derken, bağımlı olmayan öğrencilerde bu oran %31, bağımlı öğrencilerin %5,9'u çevirim-içi oyun derken bağımlı olmayan öğrencilerde bu oran %3,2, bağımlı öğrencilerin %53'ü sohbet derken bağımlı olmayan öğrencilerde bu oran %49,3, bağımlı öğrencilerin %2'si alış-veriş/açık artırma derken bağımlı olmayan öğrencilerde bu oran %1,3, bağımlı öğrencilerin %13,7'si internette sörf derken bağımlı olmayan öğrencilerde bu oran %7,1, bağımlı öğrencilerin %5,9'u pornografi derken bağımlı olmayan öğrencilerde bu oran %0,01, bağımlı öğrencilerin %2'si dosya/müzik paylaşımı derken bağımlı olmayan öğrencilerde bu oran %5,7 olduğunu belirtmiştir.

Alanyazın incelendiğinde; internetin kumar, sohbet, oyun ve pornografik amaçlı kullanımının internet bağımlılığının oluşmasında ya da bağımlılığın gelişmesinde önemli bir neden olduğu belirtilmektedir.

Kumar: İnternetin yer ve zamandan bağımsız olması, kolay erişilebiliyor olması, bireyin kimliğini gizleyebilmesi vb. etkenler internet üzerinden oynanan kumarları daha da çekici ve kolay kılmaktadır. İnternet üzerinden oynanan kumarların internet bağımlılığında büyük rol oynadığı düşünülmektedir (Chang ve Man Law, 2008). İnternet yoluyla oynanan kumar, gerçek yaşamda zaten kumara ilgi ve merakı bulunan bir bireyin kumar bağımlılığını daha da besleyebilmektedir. Bununla birlikte, önceden kumar hakkında hiç deneyimi olmayan bir kişinin de internetin sunduğu olanak ve kolaylıklarla kumar oynamaya başlaması ve bireyde hem kumar hem de internet bağımlılığının oluşabilmesi mümkündür.

Sohbet: İnternet üzerinden farklı mekan ve kültürlerden, her yaş grubundan bireyin, önceden tanıdığı ya da tanımadığı bireylerle yazı ve sembolleri kullanarak sohbet etmesi internet kullanımında en çok zaman alan etkinliklerdendir. İnternet bağımlılığında sohbet uygulamaları, her ne kadar tüm yaş grupları için risk oluştursa da, daha çok genç bireylerin ortak problemi olarak görülmektedir (Simkova ve Cincera, 2004). Çalışmalarda, internet bağımlısı bireyler bağımlı olmayanlara göre, internette geçirdikleri zamanın önemli bir bölümünü sohbet ederek harcadıkları belirtilmektedir (Huang, 2004; Jang ve diğerleri, 2008). İnternet kullanıcıları arasında “chat” olarak da ifade edilen kelimenin Türkçe’de karşılığı sohbet etmektir. Birey, internet aracılığıyla Windows Messenger gibi bir program ile başka bir bireyle birebir özel sohbetler yapabildiği gibi, çeşitli konu ve yaş gruplarına ayrılmış sohbet odalarında toplu halde sohbet etmeleri de mümkün olabilmektedir. İnternetin sunduğu sohbet olanakları, bireylerin dilediği kişilere rahatça ulaşabilmeleri, belirli konular hakkında sohbetlere katılabilmeleri ve çeşitli yaş gruplarına ayrılmış farklı seçeneklere ulaşabilmeleri açısından bireylerin ilgisini çekebilmektedir. Bireyler, kendi kimliklerini gizleyebildikleri ve diledikleri kimliklere bürünebildikleri için internetteki sohbet ortamı bireylere ayrı bir heyecan katabilmektedir. Dolayısıyla, daha çok bir iletişim ya da fikir alışverişinde bulunma aracı olan sohbet ortamları çoğu zaman amacından farklı kullanılabilir. Bireylerin sanal ortamdaki sohbetleri hayal ve fantezi şekline dönüşebilmekte ve bireyin saatlerini bu ortamlarda geçirmesine neden olabilmektedir. Çoğu zaman birey, gerçek yaşamdaki arkadaşları ile dahi internet üzerinden görüşmek isteyebilmektedir. Bu anlamda bireyin yüz yüze iletişim becerisi de zayıflayabilmektedir.

İnternet üzerinden sohbetin kullanılması; bireylerin yeni arkadaşlıklar kurma isteği, bilgi alış-verişinde bulunma, eş arama, günlük yaşamda cinsellik vb. elde edilemeyen isteklerin giderilebilme düşüncesi, iletişim kurma ihtiyacı, çevresindekilerle ilişki kuramayan bireylerin fiziksel kusurlarını gizleyebileceği bir ortam olması, çevreye uyum sağlama vb. nedenlerle açıklanabilir (Yıldız, 2005). Her ne kadar internet üzerinden yapılan sohbetin farklı amaçları olsa da, internet kullanıcılarının önemli bir çoğunluğu internet üzerinden sohbeti daha çok karşı cins ile yapmaktadır (Karaca, 2007).

İnternet aracılığıyla yapılan sohbetler iletişim amaçlı olabileceği gibi tamamen sıkıntı, boş zamanı doldurma, arkadaş edinme vb. nedenler ile yapılabilmektedir. İletişim amaçlı yapılan sohbetler çoğunlukla kısa sürmekte ve bağımlılık açısından risk oluşturmayabilmektedir. Öyle ki, bağımlı kullanıcıların bağımlı olmayan kullanıcılara göre daha çok sohbet odalarını tercih ettiği saptanmıştır (Chen ve diğerleri, 2001). Bunun yanında Irvansyah (2005) çalışmasında, internette sohbet etmek ile bağımlılık arasında doğru orantılı bir ilişki saptanmıştır. Yani bireylerin internetteki sohbet süreleri arttıkça, internet bağımlılıkları da artmaktadır. Young (1996) çalışmasında bağımlı kullanıcıların sohbet odalarını kullanım oranının bağımlı olmayan kullanıcılardan çok daha fazla olduğunu saptamıştır. Başka çalışmalarda da internet bağımlılığı ve internet üzerinden yapılan sohbet arasında önemli bir ilişki olduğu belirtilmekte ve bağımlılığa yol açtığı düşünülmektedir (Yang ve diğerleri,2005; Thatcher ve Goolam, 2005). Bireylerin interneti iletişim amaçlı kullanımlarda çoğunlukla elektronik posta yolunu seçtikleri gözlemlenmektedir. Elektronik posta kullanımının bağımlı kullanıcılar ile bağımlı olmayan kullanıcılar arasında bir ayırım oluşturmadığı yani bağımlılığa yol açmadığı saptanmıştır (Chen ve diğerleri, 2001). Bununla birlikte Young (1996) çalışmasında bağımlı olmayan kullanıcılarda elektronik posta kullanımının fazla olduğunu, bağımlı kullanıcılarda bu oranın bağımlı olmayan kullanıcılara göre çok daha düşük olduğunu saptamıştır. Aynı paralelde Irvansyah (2005) çalışmasında, e-posta kullanımı ile internet bağımlılığı arasında ters bir ilişki saptamıştır. Yani bireylerin elektronik posta kullanımları arttıkça, bireylerde internet bağımlılığı riskinin azaldığı gözlenmiştir. Elektronik postaların bağımlılığa yol açmamasındaki en büyük nedenler arasında, elektronik postaların bir iletişim aracı olması, zaman alıcı bir unsur taşımaması gibi etkenler gösterilebilir. Ancak elektronik postalar her ne kadar doğrudan bağımlılığa neden olan bir etken olmasa da, bağımlı bireylerin günde birkaç kez maillerini kontrol etmeleri internet bağımlılığının tanısında kullanılmaktadır (Young, 1998).

Oyun: Her ne kadar bilgisayar oyunları çoğu zaman olumsuz sonuçlar çağırırsa da eğitsel bilgisayar oyunları gibi bireyin bilgi ve beceri kazanmasına yardımcı olan oyun şekilleri de bulunmaktadır (Öztürk, 2007; Güngörmüş, 2007).

Ancak bu tür oyunlar daha az sayıda kullanılmakta ve bireye daha az çekici gelmektedir. Bilgisayar oyunları, özellikle çoklu oyuncu olanağı sunan çevirim-içi yani internet üzerinden oynanan oyun türleri internet bağımlılığının önemli nedenlerinden biridir. İnternet üzerinden oynanan oyunlar bilgisayarda internetten indirilerek ya da CD den kurularak oynanan oyunlardan farklılık göstermektedir. Bilgisayarda oynanan oyunlar daha çok bireysel oynanmakta ve birey bir süre sonra bu durumdan yeterince haz almamaktadır. Bu yüzden internet, farklı mekanlardan ve kültürlerden farklı yaş gruplarından bir çok bireyi aynı oyun ortamında karşı karşıya getirebilmektedir. Gençlerin bilgisayar oyununu oynama nedenlerinden biri ve belki en önemlisi zevk almadır (Akgündüz ve diğerleri, 2006). Bireyin bilgisayar oyununu büyük ölçüde zevk amaçlı oynaması bireyi bağımlılığa taşıyan süreci tetiklemektedir. Özellikle savaş ve macera tarzı fantastik oyun türlerinin, ergenler üzerinde bir takım problemlere neden olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte bilgisayar oyununa harcanan zamanın artması, anti-sosyal saldırganlığın da artmasına neden olduğu saptanmıştır (Merttürk, 2005). Birey oyun üzerinde harcadığı zamandan ötürü çoğu zaman dinlenme ve yeme ihtiyacına giderememekte ve çeşitli sağlık problemleri ile karşı karşıya gelebilmektedir (Huang, 2004).

Bilgisayar oyunları bireyleri hayal dünyalarında yaşatma; gerçek dünyada yapamadıkları ya da imkansız hayal ürünlerini gerçekleştirebildikleri bir ortam sunma; bireylerin duygularını harekete geçirme, heyecan ve merakını tahrik etme; bireylere kazanma tutkusunu tattırma ve oyuna hakim olabilmeye şansını verme vb. nedenlerle özellikle genç bireylerin ilgisini çekebilmektedir (Saygılı, 2002). Ayrıca birey kendisini başka bireylere ispat etme şansı yakalayacak ve bu tutku bireyin oyun başında saatlerini geçirmesine neden olabilecektir. Oyunların bu derece ilgi görmesinin nedeni sadece görsel zenginliğinin bulunması değil, aynı zamanda oyunların şiddet ve gerçek dünyadan uzak hayal ürünleri ile donatılmış olması açısından da bireylere çekici gelmektedir.

İnternet bağımlısı bireyler bağımlı olmayanlara göre, interneti kullanım amacı olarak daha çok çevirim-içi oyunları tercih etmektedirler (Huang, 2004). Bununla birlikte Irvansyah (2005) çalışmasında, internette oyun oynamak ile bağımlılık arasında doğru orantılı bir ilişki saptamıştır. Yani bireyler internette ne kadar uzun

süre oyun oynarlarsa, o kadar internet bağımlılık düzeyleri artmaktadır. Başka çalışmalarda da internet bağımlılığı ve çevrim-içi oynanan oyunlar arasında önemli bir ilişki olduğu belirtilmekte ve bağımlılığa yol açtığı düşünülmektedir (Everhard, 2000; Chen ve diğerleri, 2001; Yang ve diğerleri,2005; Thatcher ve Goolam, 2005).

Pornografi: İnternetin bireylere, özellikle pornografik unsurlar gibi, gerçek yaşamda erişemediği bazı zevkleri yaşama olanağı sunması, internetin çekiciliğini ve internete olan merak ve ilgiyi daha da artırabilmektedir. İnternet üzerinden ulaşılabilen resim, video, yazı gibi pornografi içerebilen unsurlar internet bağımlılığına neden olabilmenin yanında seks bağımlılığı, seks suçları gibi başka problemleri de beraberinde getirebilmektedir (Henderson, 2001). Seks suçlarının özellikle internet üzerinden yaygınlaşan en önemli örneklerinden biri çocuk pornosudur ki, bu durum suç teşkil etmektedir.

2.5. İnternet Bağımlılığının Etkileri, Sonuçları ve Alınması Gereken Önlemler

Gerek bilgi çağı, internet çağı vb. kavramlar ile güdülenen toplumlar gerekse internetin yaşamın birçok alanına hakim olmaya çalışması, internete olan ilgiyi daha da arttırmaktadır. Bu ilgi, bazı toplum ve ailelerde o derece artmaktadır ki bu durumun yaratacağı olumsuzluklar göz ardı edilebilmekte ya da oluşabilecek problemlerin farkına varılmayabilmektedir. Ailelerin, gençlerin internet kullanımında bir kontrol ve takip sistemi gerçekleştirmemesi, genç bireylerin internetten olumsuz yönde etkilenme riskini daha çok arttırmaktadır (Bölükbaş, 2003). Ailelerin birçoğunda internete yönelik olumlu tutumların oluşmasının nedenleri; interneti çağdaş yaşamın bir gereği olarak görmeleri, internetin akademik başarıyı arttırdığını düşünmeleri ve internetin aile ilişkilerini olumsuz etkilediğine inanmadıkları olarak sayılabilir (Odabaşı, 2005).

İnternetin olumlu etkilerinin bu derece geniş çapta olması beraberinde olumsuzluklarının da geniş alanlara yayılmasını getirmektedir. İnternet bağımlılığı gençlerde genel olarak; sağlık, okul, aile, zaman yönetimi, finansal ve hoşgörü ile ilgili problemler oluşturabilmektedir (Lin ve Tsai, 2002; Tsai ve Lin, 2003; Young,

2004; Koroğlu ve diğerleri, 2006; Murali ve George, 2007; Young, 2007). İnternet bağımlılığının bireyin yaşamında dikkate değer dőzeyde olumsuz etki ve sonuçlar doğurduğu sőylenbilir. İnternetin aşırı kullanımı nedeniyle bireyde birtakım psikolojik ve fizyolojik problemler oluşabileceği gibi toplum ve aile dőzeninde bozulmalara da yol açabilmektedir (Murali ve George, 2007; Esen, 2007; şendağ ve Odabaşı, 2007; Tripodaki ve diğerleri, 2008). Özellikle ergenlerdeki aşırı internet kullanımı, aile ve arkadaş ilişkilerinde bozulmalara neden olup sosyal yaşamı olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Lin ve Tsai, 2002; Kwiatkowska ve diğerleri, 2007; Karaca, 2007; Chirita, 2007).

İnternet bağımlılığı tolerans, yoksunluk, ruhsal değişim gibi psikolojik durumların artmasına neden olabildiği gibi internet bağımlılığının okulda başarısız olma, dersi kaşırma, sınavlara girmeme, sınavlarda başarısız olma gibi eğitim-őđretim sőrecinde de őđrenci üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır (Griffiths, 2001; Young ve Case, 2004; Young, 2004; Chirita, 2007).

Chang ve Man Law (2008) yapmış oldukları ęalıřmalarında, internet bağımlılığı ile akademik başarı arasında olumsuz bir ilişki olduğunu saptamıştır. Aynı paralelde Kubey ve arkadaşları (2001), internet bağımlılığının őđrencilerin dersi kaşırma, derse uykusuz ve yorgun gitme gibi olumsuz sonuçlar doğurabileceğini belirtmişlerdir.

DiNicola (2004) ũniversite őđrencileri üzerinde yaptığı ęalıřmasında, őđrencilerin %1,2'si sosyal ilişkilerde, %7,9'u akademik başarıda, %20,7'si yeterli uyku konusunda, %14'ü dersleri kaşırma ya da derslere geç kalma konusunda internet kullanımının olumsuz etkilerinin olduğunu belirtmiştir.

İnternet bağımlılığının ya da problemlili internet kullanımının bireylere etkileri genel olarak řőyle sıralanabilir (Caruso, 1998; Lin ve Tsai, 2002; Nalwa ve Anand, 2003; Young, 2004; Kwiatkowska ve diğerleri, 2007; Murali ve George, 2007; Karaca, 2007):

- Bireyin hem aile hem de arkadaş ilişkilerinde zayıflama ya da kopmaların yaşanması,

- Okuldaki performans ve akademik başarıda olumsuzlukların yaşanması,
- Düzensiz beslenme, hareketsizlik vb. nedenlerden ötürü fiziksel sağlık problemlerinin oluşabilmesi,
- Ruhsal çöküntülerin oluşabilmesi ve hoşgörüden uzaklaşmaların yaşanabilmesi,
- Depresyon düzeylerinin artması gibi psikolojik problemlerin oluşabilmesi,
- Sosyalleşme sürecinde problemlerin oluşabilmesi,
- Uykusuzluk çekme ya da düzensiz uyku alışkanlığına neden olabilmesi,
- İnternet dışındaki diğer etkinliklere karşı isteksizliğin oluşabilmesi gibi.

İnternet bağımlılığının önlenmesi konusunda bağımlı bireye, bireyin ailesine ve topluma birtakım görev ve sorumluluklar düşmektedir. Özellikle bireyin bağımlı olduktan sonraki tedavi sürecindense, bağımlı olmadan bu durumun önlenmesi daha fazla önem taşımaktadır. Bu açıdan, başta toplum genelinde birtakım kullanım politikaları geliştirilmelidir. İnternet erişiminde eşitliğin sağlanması, internetin sosyal etkisi açısından alınması fayda getirecek bir önlem olarak düşünülmektedir (DiMaggio ve diğerleri, 2001). Ancak toplumun bireylere sağladığı internet erişimindeki kolaylık ve ucuzluklar bireylerin internete yönelimini daha fazla arttıracaktır. Bu yüzden aile, okul, internet kafe gibi bireyin internete eriştiği yerlerde kullanım miktarı ve kullanım amacı konusunda kontroller sağlanmalıdır. Bireyin sosyal çevresinde spor yapma ve kültürel etkinliklere katılabilme gibi olanakların sağlanması, bireyin internette çok fazla zaman geçirmesini engelleyebilecektir. Bireyin ailesinden duygusal destek alamaması ve bireyin çevresindeki sosyal etkinliklerin yetersiz olması durumunda, bağımlılığın önlenmesi daha güç olabilecektir. Bireyin internette geçireceği zamana alternatif olanaklar sunulmalı ve özellikle ailesi tarafından yeterli duygusal destek verilmelidir.

İnternet bağımlılığının önlenmesi ve internetin olumsuz etkilerinden korunmak için şu maddelere dikkat edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir (Bayraktar, 2001; Peltoniemi, 2002; Bölükbaş, 2003; Lim ve diğerleri, 2004; Tekdal, 2005; Yalçın, 2006; Odabaşı ve diğerleri, 2007; Nakilcioğlu, 2007; Esen, 2007; Şendağ ve Odabaşı, 2007):

- Bireylerin internete bağlanma zamanları değiştirilmeli,
- İnternetin kullanım süreleri kayıt altına alınmalı,
- İnternetin günlük kullanım sürelerinde sınırlandırmalar getirilmeli,
- Spor aktivitelerine katılım sağlanmalı,
- İnternet başında gevşeme egzersizleri yapılmalı,
- İnternete bağlanma sırasında hissedilenler kayıt altına alınmalı,
- Yeni sosyal beceriler kazandırılmalı,
- İnternet, çocuğun odasında değil de evin genel paylaşılan odalarında kullanılmalı,
- İnternet kafelerin kontrol altında tutulması,
- Aileler, çocuklarına başka etkinlikleri gerçekleştirebilmeleri için fırsatlar vermeli ve onları bu yönde cesaretlendirmeli,
- Aileler, çocuklarıyla daha fazla ilgilenmeli ve onların duygusal ihtiyaçlarını karşılamalı,
- Öğrencilerin, okuldaki internet kullanımını kontrol altında tutulmalı,
- Öğrencilerin, internetten akademik anlamda yararlanmaları sağlanmalı ve bu yönde alışkanlık kazandırılmalı,
- Birey, internetin doğru amaçlı kullanılması yönünde bilinçlendirilmelidir.

Bu önlemlerin haricinde, teknolojinin daha çok gelişmesi ve yaygınlaşması sonucuyla bireylerin internet ile olan ilişkisi kuşkusuz daha fazla güçlenecektir. Bireylerin internet ile olan ilişkilerinin tamamıyla engellenmesi ve bu teknolojiden uzaklaştırılması, internetin yaratacağı risklere karşın yine de düşünülemez. Ancak her geçen gün fonksiyonları artan bu teknolojinin ölçülü ve doğru bir şekilde kullanımı bireyin kendisi, ailesi ve toplum tarafından sağlanmalıdır.

2.6. Alanyazındaki İlgili Ölçekler

Davranış bağımlılıklarının tanısı madde bağımlılıklarına oranla daha güç olabilmektedir. İnternet bağımlılığının tanısında kullanılan testler, ölçekler, kriterler ve kontrol listelerinin (Chou ve diğerleri, 2005) yanında internet bağımlısı birey, bireyin ailesi ve sosyal çevresinden mülakat, gözlem ve görüşme tekniği kullanılarak bir takım veriler de elde etmek mümkün olmaktadır.

İnternet bağımlıları değerlendirilirken; bireylerin bir günde ya da haftada kaç saat internet kullandıkları, interneti hangi amaçla kullandıkları, internete sahip olup olmama durumları, yaş, cinsiyet vb. demografik değişkenler; internetin bireye psikolojik, fizyolojik ve sosyolojik etkileri, internetin bireylerin günlük yaşamlarındaki görev ve sorumluluklara etkileri, bireyin interneti kullanırken ve kullanmadığı zamanlardaki duygu ve düşünceleri, interneti kullanmayı kontrol edebilme vb. durumlarla ilgili değişkenler ile bireylerden veriler toplanarak bireyin internet bağımlılığı hakkında görüş belirtilebilmektedir.

Uluslararası ve ulusal alanyazın taranmış olup, internet bağımlılığı ile ilgili yapılmış çalışmalardan bazıları incelenmiştir.

Young (1996) çalışmasında, sekiz maddelik “Diagnostic Criteria for Internet Addiction” ölçeğini geliştirmiştir. DSM-IV’ de yer alan patolojik kumarın 10 maddelik kriterinden sekiz maddesini internet bağımlılık ölçeğine uyarlamıştır. Ölçeğin puanlamasında, ölçeğin sekiz maddesinden beş veya üstünde “evet” cevaplayan bireyde internet bağımlılığından söz edilebileceği belirtilmiştir.

Morahan-Martin ve Schumacher (2000) çalışmalarında, 13 maddelik evet/hayır yanıtı “pathological internet use” ölçeğini geliştirmişlerdir. Ölçek 277 üniversite öğrencisine uygulanmış olup uygulamaya katılan bireylerin yaş ortalaması 20,72’ dir. Ölçek beşli likert tipinde olup, ölçeğin cronbach alpha (α) güvenilirliği .88’dir. 13 maddeden 4 ve üzeri evet yanıtı olan bireylerin internet bağımlısı olduğu kabul edilmektedir.

Caplan (2002) yapmış olduğu çalışmada, 29 maddeden oluşan “Generalized Problematic Internet Use Scale” ölçeğini geliştirmiştir. Ölçek beşli likert tipindedir. Ölçek 386 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Ölçek yedi faktörden oluşmakta olup, toplam %68 varyans ile açıklanabilmektedir. Birinci faktör ruh hali değişimi (mood alteration) ve cronbach alfa güvenilirliği .85, ikinci faktör sosyal faydalar (social benefits) ve cronbach alfa güvenilirliği .85, üçüncü faktör olumsuz sonuçlar (negative outcomes) ve cronbach alfa güvenilirliği .85, dördüncü faktör kompulsif kullanım (compulsive use) ve cronbach alfa güvenilirliği .80, beşinci faktör aşırı kullanım (excessive time online) ve cronbach alfa güvenilirliği .83, altıncı faktör yoksunluk (withdrawal) ve cronbach alfa güvenilirliği .80, yedinci faktör sosyal kontrol (social control) ve cronbach alfa güvenilirliği .78’dir.

Nichols ve Nicki (2004) 31 maddeden oluşan “internet addiction scale” ölçeğini geliştirmişlerdir. Ölçek geliştirilme aşamasında 18-24 yaş arası 207 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Ölçeğin cronbach alpha (α) güvenilirliği .95 olup, ölçek beşli likert tipindedir. Örneklemin ölçek puan ortalaması 55,79 olarak bulunmuştur. Ölçek tek faktörlü olup, açıklanan varyans %46,50 olarak bulunmuştur.

Thatcher ve Goolam (2005) çalışmalarında, 20 maddeden oluşan “problematic internet use questionnaire” ölçeğini geliştirmişlerdir. Ölçeğin 18 maddesi beşli likert tipinde olup, 2 maddesi de evet/hayır yanıtıdır. Ölçek 19-35 yaş arasındaki 1795 bireye uygulanmış ve veriler internet üzerinden toplanmıştır. Ölçeğin cronbach alpha (α) güvenilirliği .90’dir. Ölçek üç faktörden oluşmaktadır. Birinci faktör, “zihnin internet ile meşguliyeti” yani sürekli internette olmayı isteme, ikinci faktör “ters etkiler” yani internetteki etkinliklerin doğurduğu olumsuz sonuçlar

ve üçüncü faktör ise “sosyal etkileşim” yani internette sosyal etkileşim etkinliklerini kapsamaktadır. Ölçek toplam %50 varyans ile açıklanabilmektedir.

Kim ve arkadaşları (2006) çalışmalarında, 20 maddeden oluşan “internet addiction scale” ölçeğini geliştirmişlerdir. Ölçek, 15-16 yaşlarındaki 1573 lise öğrencisine uygulanmıştır. Ölçeğin cronbach alpha (α) güvenilirliği .92’ dir. Ölçek beşli likert tipinde olup, internet kullanıcılarını üçe ayırmaktadır. Ölçek puanı 39 ve altında olan bireyler bağımlı olmayanlar, ölçek puanı 40-69 arası bireyler olası bağımlılar (bağımlılık riski taşıyanlar) ve ölçek puanı 70 ve üstü olan bireyler ise bağımlı olanlar olarak belirlenmiştir. Kız ve erkek arasında bağımlılık durumu açısından bir farklılık bulunmamış, ölçek puan ortalamaları oldukça yakın bulunmuştur.

Ceyhan ve arkadaşları (2007) çalışmalarında, “Problematic Internet Usage Scale” ölçeğini 1658 üniversite öğrencisine uygulamışlardır. Ölçek üç faktörlü olup 33 maddeden oluşmaktadır. Bu üç faktör; interneti olumsuz sonuçları, sosyal rahatlama ve aşırı kullanım şeklinde adlandırılmıştır. Ölçek %48,96 varyans ile açıklanabilmekte olup, alt faktörlere ait açıklanan varyanslar sırasıyla; %25,36, %14,62 ve %8,98 olarak bulunmuştur. Ölçeğin cronbach alfa (α) güvenilirliği .94’ tür.

Demetrovics ve arkadaşları (2008) çalışmalarında, 18 maddeden oluşan “problematic internet use questionnaire” ölçeğini geliştirmişlerdir. 1037 bireyden internet üzerinden veriler toplanmıştır. Bireylerin yaş ortalaması 23,3’ tür. Ölçeğin cronbach alpha (α) güvenilirliği .87’ dir. Alt ölçeklerin cronbach alpha (α) değerleri sırasıyla .85, .74, .76’ dir. Test tekrar test güvenilirliği .90’ dır. Ölçek, beşli likert tipindedir. Ölçek saplantı (obsession), ihmal (neglect) ve kontrol rahatsızlığı (control disorder) olarak üç faktörden oluşmakta olup, ölçek %41,96 varyans ile açıklanabilmektedir.

Kayri ve Günüş (2009) yapmış oldukları çalışmada, Nichols ve Nicki’ nin (2004) geliştirmiş oldukları “Internet Bağımlılık Ölçeği’ ni” (Internet Addiction Scale) Türkçe’ ye uyarlamışlardır. Ölçeğin orijinaline ilişkin iç tutarlılık katsayısını (cronbach alfa) .95 iken uyarlama çalışmasında .93 olarak tespit edilmiştir. Ölçek 277 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliği için açımlayıcı

(exploratory) faktör analizi, elde edilen faktör yapısının doğruluğunu test etmek için de doğrulayıcı (confirmatory) faktör analizi yöntem olarak kullanılmıştır. Ölçek beşli likert tipinde olup, uyarlama ölçeği 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, %33.96 varyans ile açıklanabilmektedir.

İnternet bağımlılığı kavramının alanyazına girmesinden sonra, 1996 yılı itibariyle gerek internet bağımlılık ölçeği kavramı altında gerekse problemlili internet kullanımı kavramı altında bazı ölçekler geliştirilmiştir. Bu ölçeklerin bir kısmı tek faktörlü olup bir kısmı da birden fazla faktöre sahiptir. İlgili ölçekler genelde likert tipi ölçekler olup bazıları da evet-hayır ya da doğru-yanlış yanıtı içermektedir. İnternet bağımlılarını ya da problemlili internet kullananları tespit etmede kullanılan ölçme araçları sadece ölçekler değildir. Bunun yanında testler, envanterler, anketler ve görüşme teknikleri gibi ölçme araçları da bulunmaktadır. Ancak bu çalışmanın amacı ölçek geliştirmek olduğu için diğer ölçme araçlarına değinilmemiştir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu bölümde, hem ölçeğin geliştirilme süreci hem de nihai ölçeğin oluşturulması aşamasında kullanılan yöntem ele alınmıştır.

3.1. MATERYAL

Bu çalışma, internet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi amacını taşımaktadır. Ölçeğin Türkiye'yi daha iyi bir şekilde yansıtması açısından, bağımlılık ve bağımlılığa yol açabilecek unsurların belirlenmesi için öğrenci tutum, duygu ve düşüncelerinin bir kompozisyon aracılığı ile incelenmesi düşünülmüştür. Gerek maddelerin hazırlanması sürecinde gerekse denemelik ölçeğin uygulanmasında, dönütlerin az ya da çok ancak kesinlikle internet kullanan bireylerden alınmasına dikkate edilmiştir. Bu bağlamda, ortaöğretim kademesinden 2 okul ve ortaöğretim öğrencilerinin yer aldığı 2 dershaneye ulaşılacak üzere toplam 243 öğrenciye internete yönelik 15 adet açık uçlu soru içeren kompozisyon formları verilmiş olup, öğrencilerin dönütleri detaylı bir şekilde inceleme altına alınmıştır. Öğrencilere verilen kompozisyon formlarında; internetin günlük yaşamınızdaki etkileri nelerdir?, interneti kullanma nedeniniz nelerdir?, internetin sizin için önemi nedir?, ailenizin internet kullanmanız hakkındaki düşünceleri nelerdir?, interneti kullanırken ki duygularınız nelerdir? vb. soruların yanında interneti haftada kaç saat kullanıyorsunuz?, interneti kullanım amacınız?, internete nereden erişiyorsunuz? gibi sorular da bulunmaktadır. Formlar öğrencilerden toplandıktan sonra veriler değerlendirilip gruplandırılarak maddeler haline getirilmiştir. Bu yönüyle çalışma nitel olarak incelenmiştir. Öğrencilerden alınan dönütlerin haricinde, DSM-IV, ilgili ölçekler ve alanyazından da esinlenerek ilk aşamada 96 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra uzman görüşleri alınarak denemelik ölçek öncesi madde sayısı 48'e indirgenmiştir.

Madde havuzundaki; sorunlarımdan kaçmak için internet kullanmaya yönelirim, internete planladığım zamanda giremezsem sinirlenirim, internet kullanmamı sınırlamakta ya da kontrol etmekte güçlük çekerim, internette her defasında bir öncekinden daha uzun süre kalmak isterim, internette planladığımdan daha uzun süre kalırım, internet kullanmamdan dolayı ev/iş/okul sorumluluklarımı yerine getiremem ya da ihmal ederim gibi maddeler DSM-IV, ilgili ölçekler ve alanyazından esinlenerek oluşturulmuştur. Bunun yanında; sabah uyandığımda ilk aklıma gelen internete girmek olur, internet kullanmak isteyip de kullanamadığım zaman sinirli/öfkeli olurum, internet kullandığım zamanlarda hiç olmadığı kadar mutlu/huzurlu olurum, internet benim en iyi arkadaşımıdır, internetsiz bir yaşam bana anlamsız/boş gelir, internet kullanmamdan dolayı yüz yüze iletişimde zorluk yaşarım, gittiğim yerlerde internet bağlantısı ararım, sabah uyandığımda ilk aklıma gelen internete girmek olur, çevremdekiler internette harcadığım zamandan dolayı şikayet eder gibi maddeler ise öğrenci dönütlerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Denemelik ölçek, ilk olarak pilot uygulama ile 82 bireye uygulanmış, içerik ve basım yanlışları düzeltilip maddelerin ortalama ne kadar sürede cevaplandırıldıkları tespit edilmiştir. Pilot uygulamadaki güvenilirliğin (.955) iyi düzeyde olduğu dikkate alınarak, denemelik ölçek formu çoğaltılıp, örnekleme dahil edilen illere gönderilmiştir. Denemelik ölçek formunda 48 adet madde bulunmakta ve tüm maddeler olumlu olarak ifade edilmiştir. Tutum düzeyleri beşli likert dereceleme ile ölçeklendirilmiştir. Likert tipindeki derecelenmeler; “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklindedir. Ölçek maddeleri 5’ten 1’e doğru puanlandırılmış olup, “Tamamen Katılıyorum” derecesine 5 puan karşılık gelirken “Kesinlikle Katılmıyorum” derecesine 1 puan karşılık gelmektedir. Yani madde puanları 1’den 5’e doğru arttıkça bağımlılık düzeyi de artmaktadır.

3.2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, araştırmanın örneklemi ve geliştirilen ölçek ile ilgili güvenilirlik ve geçerlik analizlerinin yapılmasında kullanılan istatistiksel yöntemler ele alınmıştır.

3.2.1. Araştırma modeli

Araştırmanın yöntemi tarama modeline dayalı olup, bağımlılık üzerinde etkisi olabilecek değişkenler de inceleneceğinden, bu araştırma ilişkisel tarama modelini de kapsamaktadır.

3.2.2. Örneklem

Çalışmanın amacı, internet bağımlılığına ilişkin ölçek geliştirme ve bireylerin bağımlı olma durumlarını etkileyebilen faktörlerin incelenmesidir. Çalışmanın örnekleme ulusal düzeyde olup, her bölgeden kozmopolit özellik arz eden birer il ve her ilden de ikişer okul seçilmiştir. Hedef kitle ortaöğretim kademesindeki öğrenciler olarak belirlenmiştir. Örneklemin ergenlerden oluşturulması, internet bağımlılığın en çok ergenlerde görülmesi ve bu dönemdeki bireylerin her türlü etkiye açık olması nedeni taşımaktadır. Örneklemdaki birey sayısı 754 olup; İstanbul'dan 179, Ankara'dan 106, İzmir'den 112, Diyarbakır'dan 95, Samsun'dan 95, Mersin'den 88 ve Van'dan 79 öğrenci seçkisiz örnekleme yoluyla atanmıştır.

3.2.3. İstatistiksel yöntem

Geçerlik-güvenirlik çalışmasından önce denemelik ölçek formundaki maddelerin, “madde-istatistiklerine” bakılmıştır. Madde istatistiklerinde “madde-ayırteçicilik” düzeyi, “madde-madde” ve “madde-toplam” korelasyonları incelenmiştir. Ayırteçicilik düzeyleri istatistiksel açıdan önemli bulunmayan maddeler ölçek formundan çıkarılmıştır.

Madde istatistiklerinin hesaplanmasından sonra, geçerlik güvenirlik analizleri yapılmıştır. Güvenirlik için, iç-tutarlılık katsayısı olan Cronbach alfa (α) değeri dikkate alınmıştır. Geçerlik analizi için de; kapsam geçerliği, görünüş geçerliği ve yapı geçerliği incelenmiştir. Kapsam geçerliği, ölçekteki maddelerin bağımlılığı ölçmedeki amaca hizmet edip etmediği ile ilgilidir. Bu yönüyle maddeler ağırlıklı olarak DSM-IV, alanyazın, öğrenci kompozisyon formları ve uzman görüşleri doğrultusunda yapılandırılmıştır. Görünüş geçerliği için ölçek formu uygun bir başlık

ile isimlendirilmiş ve yönerge desteği ile de ölçme aracının neyi ölçtüğü açıkça belirtilmiştir. Yapı geçerliği için ise, Temel Bilişenler Analizi (TBA) yöntemi kullanılmıştır. İdeal faktör yapısının tespiti için gerekli döndürme (rotation) işlemleri yapılmış ve döndürme işleminde “varimax” yöntemi tercih edilmiştir. TBA analizi ile elde edilen faktör yapısının uygunluğu Yapısal Eşitlik Modelleri ile test edilmiştir. Bu anlamda Doğrulayıcı Faktör Analizi (Confirmatory Factor Analysis) yöntemi ile Açımlayıcı Faktör Analizi’nde elde edilen modelin uygunluğu incelenmiştir. Doğrulayıcı Faktör Analizi’nde RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation), CFI (Comparative Fit Index), GFI (Goodness of Fit Index) ve X^2 kriterleri ölçüt olarak kullanılmıştır.

Nihai ölçek formuna ilişkin süreçler tamamlandıktan sonra, öğrencilerin nihai ölçek formundan elde etmiş oldukları toplam puanlar ile bireylere ait bazı demografik değişkenler bir arada incelenmiştir. Ölçek formundan alınan toplam puanlar bireylerin bağımlılık düzeylerini göstermekte olup, bu puanlar üzerinde etkisi araştırılacak olan bazı değişkenler inceleme altına alınmıştır. Araştırmanın bu kısmı yukarıda da belirtildiği üzere ilişkisel (korelasyonel) tarama modeli olarak düşünülmüştür. Araştırmada ulaşılmaması hedeflenen demografik değişkenler il, cinsiyet, sınıf, yaş, anne-baba öğrenim durumu, anne-baba mesleği, kardeş sayısı, sigara kullanma durumu, aile geliri, evde internet sahipliği, interneti en sık kullanım amacı, interneti yıllık ve günlük kullanım miktarı şeklinde belirlenmiştir.

Ölçek formunda alınan toplam puanlar üzerinde yapılacak olan test istatistiklerinin uygunluğu için yerine getirilmesi gereken varsayımlar sınanmıştır. Öncelikli olarak normallik testi Kolmogorov-Smirnov testi ile sınanmış ve homojenlik için de Levene’s testi kullanılmıştır. Dağılımın normal olmadığı tespit edilmiş ve parametrik olmayan istatistiksel yöntemler tercih edilmiştir.

Ölçeğin Puanlanması: Bu çalışmada, örneklem normal dağılım göstermiş olsaydı eşik değer aritmetik ortalama (\bar{X}) \pm standart sapma (Ss) şeklinde belirlenecekti. Bağımlılık düzeyinin düşük-orta-yüksek şeklinde sınıflandırılması durumu da; ($\bar{X} - Ss$ (düşük)), (\bar{X} (orta)), ($\bar{X} + Ss$ (yüksek)) şeklinde modellenebilecekti. Ancak bu çalışmada; dağılımın normal olmaması üzerine,

dağılım ölçülerinden ortanca (median) ve çeyrek sapma (quartiles) değerleri kullanılmıştır. Burada ortanca değer eşik değer olarak kabul edilebilmiştir. Tutum düzeylerinin de düşük-orta-yüksek şeklinde sınıflandırılması için de; düşük (ortanca – çeyrek sapma), orta (ortanca), yüksek (ortanca + çeyrek sapma) modeli kullanılmıştır. Bu eşik değer ve tutumların düşük-orta-yüksek şeklinde sınıflandırılması ancak üzerinde çalışılan örneklem için yüksek derecede geçerli sayılacaktır. Bilinmelidir ki, hem eşik değerlerin hesaplanması hem de norm çalışmaları, üzerinde çalışılan her örneklem için yeniden belirlenmelidir.

Bu çalışmada, bireylerin bağımlılık durumları hakkında daha detaylı sonuçlar elde edebilmek için örnekleme sınıflandırma tekniklerinden “İki Aşamalı Kümeleme Analizi” tekniği uygulanmıştır. Bu yöntem, örneklem içerisinde örtük bulunan bazı uç bireylerin de açığa çıkmasına olanak sağlamıştır. Böylece bağımlılık düzeyleri çok yüksek bireyler aritmetik ortalama ve standart sapma (ya da ortanca çeyrek sapma) çatısı altında gözlenememiş, yarı-parametrik yöntemlerden olan “İki Aşamalı Kümeleme Analizi” ile uç bireylerin tümü ayrı bir sınıf şeklinde ortaya çıkabilmiştir. Bu kümeleme yöntemi ile bireylerin bağımlılık düzeyleri daha sağlıklı ve sağlam bir şekilde sınıflanabilmiştir.

Bu çalışmada; veri girişi, madde istatistikleri ve test istatistikleri SPSS 16.0 paket programıyla incelenmiştir. Ölçeğe ilişkin Açıklayıcı Faktör Analizi de SPSS 16.0 paket programı ile test edilirken, Doğrulayıcı Faktör Analizi için Lisrel 8.51 paket programından istifade edilmiştir.

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, ölçeğin güvenirlik ve geçerlik analizlerine, demografik değişkenlere ait frekans ve yüzde dağılımlarına, demografik değişkenler ile bağımlılık durumu ve madde toplam puanları arasındaki ilişkilere ait bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Güvenirlik ve Geçerlilik Analizlerine Ait Bulgular

48 maddelik ölçek örnekleme uygulandıktan sonra madde istatistikleri yapılmış olup; ayırtedicilik düzeyleri kabul sınırları içerisinde olmayan, madde-madde ve madde-toplam korelasyonları düşük olan ve de faktör analizi sürecinde faktör yük değerleri ideal sınırlarda olamayan 13 madde ölçek formundan atılmış ve nihai ölçek formunda 35 madde elde edilmiştir.

Nihai ölçek formunda kalan 35 maddeye ilişkin madde-madde korelasyon değerleri incelenmiş ve ek 2'de görüldüğü üzere bütün maddelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin $p \geq .000$ ($p < .01$) düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu sonuçla, ölçekteki maddelerin birbiriyle ilişkisinin yüksek düzeyde olduğu ve benzer durumları ölçtüğü söylenebilir.

Tablo 4.1.1. Madde ayırtedicilik değerleri

Madde	Madde ayırtedicilik (korelasyon katsayıları)
S3	.490
S5	.550
S6	.554
S7	.612
S8	.599
S9	.550

Tablo 4.1.1. Devamı

S11	,512
S13	,535
S14	,604
S15	,482
S19	,567
S20	,594
S21	,614
S22	,605
S24	,533
S25	,593
S27	,604
S28	,619
S29	,552
S30	,477
S31	,567
S32	,604
S33	,681
S34	,603
S35	,618
S37	,464
S39	,536
S40	,572
S41	,420
S42	,462
S43	,435
S44	,569
S45	,573
S47	,588
S48	,512

Nihai ölçeğe ilişkin madde ayırtedicilik düzeyleri tablo 4.1.1’de gösterilmiştir. Tablo 4.1.1 incelendiğinde, maddelerin ayırtedicilik düzeylerinin .420 ile .681 değerleri arasında değiştiği gözlenmektedir ki bu da kabul görülen .4 değerinin üstündedir.

Tablo 4.1.2. KMO Barlett test değerleri ve faktör analizine ilişkin bulgular

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		.963
Barlett Küresellik (Sphericity) testi	Kay-Kare (X^2)	10474,835
	Sd	595,000
	P	.000

Toplam Açıklanan Varyans						
Bileşen	Başlangıç özdeğerleri			Yük değerleri		
	Toplam	Varyans (%)	Yığmal (%)	Toplam	Varyans (%)	Yığmal (%)
1	12,244	34,983	34,983	12,244	34,983	34,983
2	1,838	5,253	40,236	1,838	5,253	40,236
3	1,340	3,829	44,065	1,340	3,829	44,065
4	1,189	3,398	47,463	1,189	3,398	47,463
5	1,020	2,915	50,378	1,020	2,915	50,378
6	,949	2,711	53,088			
7	,920	2,628	55,716			
8	,882	2,521	58,237			
9	,833	2,380	60,617			
10	,779	2,227	62,844			
11	,754	2,153	64,997			
12	,745	2,129	67,126			
13	,710	2,028	69,155			
14	,679	1,939	71,094			
15	,645	1,842	72,935			
16	,627	1,791	74,727			
17	,620	1,772	76,499			
18	,600	1,713	78,212			
19	,567	1,619	79,832			
20	,563	1,607	81,439			
21	,543	1,550	82,989			
22	,516	1,474	84,463			
23	,511	1,461	85,924			
24	,497	1,421	87,345			
25	,474	1,355	88,701			
26	,449	1,284	89,985			
27	,435	1,244	91,229			
28	,423	1,207	92,436			

Tablo 4.1.2. Devamı

29	,417	1,190	93,626
30	,406	1,159	94,785
31	,396	1,132	95,918
32	,381	1,089	97,007
33	,361	1,031	98,038
34	,355	1,015	99,053
35	,331	,947	100,000

Nihai ölçek formunda bulunan 35 maddeye ilişkin Cronbach alfa (α) iç tutarlık katsayısı .944 olarak bulunmuştur. Yapı geçerliğine ilişkin faktör analizi de tablo 4.1.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.2’den anlaşıldığı üzere, yapılan faktör analizinde ölçek 5 alt faktörlü olarak tespit edilmiş ve açıklanan varyans toplam %50,378 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.1.3. Maddelerin faktör yük değerleri

Madde	Faktörler				
	1	2	3	4	5
S3	,521	-,178	,123	,118	-,196
S5	,583	-,198	-,249	,287	-,004
S6	,590	-,045	-,011	,393	-,189
S7	,642	-,165	,131	,246	,185
S8	,624	-,280	,104	-,175	,075
S9	,581	-,186	-,189	,199	,181
S11	,537	-,353	,067	-,113	,221
S13	,565	-,188	,213	,043	,132
S14	,637	-,158	,048	,240	,034
S15	,515	-,060	-,183	,083	,447
S19	,596	-,263	,257	-,003	,002
S20	,628	-,016	-,153	,127	,051
S21	,640	-,311	-,002	-,171	,094
S22	,635	-,102	,084	-,111	,000
S24	,568	-,014	-,201	,215	,199
S25	,629	,138	-,167	,248	,041
S27	,632	-,184	,099	-,262	-,008

Tablo 4.1.3. Devamı

S28	,651	,027	-,169	-,203	-,032
S29	,588	,236	-,092	-,144	,041
S30	,511	,208	-,370	-,234	,120
S31	,597	-,112	,174	-,297	-,038
S32	,640	,128	-,355	-,043	-,130
S33	,708	-,214	,101	-,158	-,123
S34	,636	-,049	-,217	-,270	-,199
S35	,653	,026	-,281	-,092	-,218
S37	,504	,407	-,085	,011	-,070
S39	,572	,284	-,089	-,206	-,011
S40	,603	-,060	,229	-,136	-,114
S41	,456	,476	,155	-,029	,236
S42	,496	,404	,293	-,100	,224
S43	,471	,470	,299	,043	,224
S44	,606	,271	,342	,199	-,106
S45	,609	,054	,289	,125	-,369
S47	,628	,150	-,040	,228	-,256
S48	,549	,266	-,054	-,023	-,170

Ancak uzmanların görüşleri alınarak varılan sonuçta bu 5 alt faktör seslendirilememiş olup, bununla birlikte tablo 4.1.3'den de anlaşıldığı üzere de maddelerin sadece birinci faktörde toplandığı görülmüştür.

Faktör analizinden daha iyi sonuçlar elde etmek için ölçek maddeleri, döndürme (rotasyon) işlemine tabi tutulmuş ve varimax tekniği uygulanmıştır. Çeşitli denemelerden sonra sonuç olarak ölçeğin dört faktör altında toplanmasının uygun olduğu görülmüştür.

Tablo 4.1.4. KMO Barlett testi değerleri ve faktör analizine ilişkin bulgular

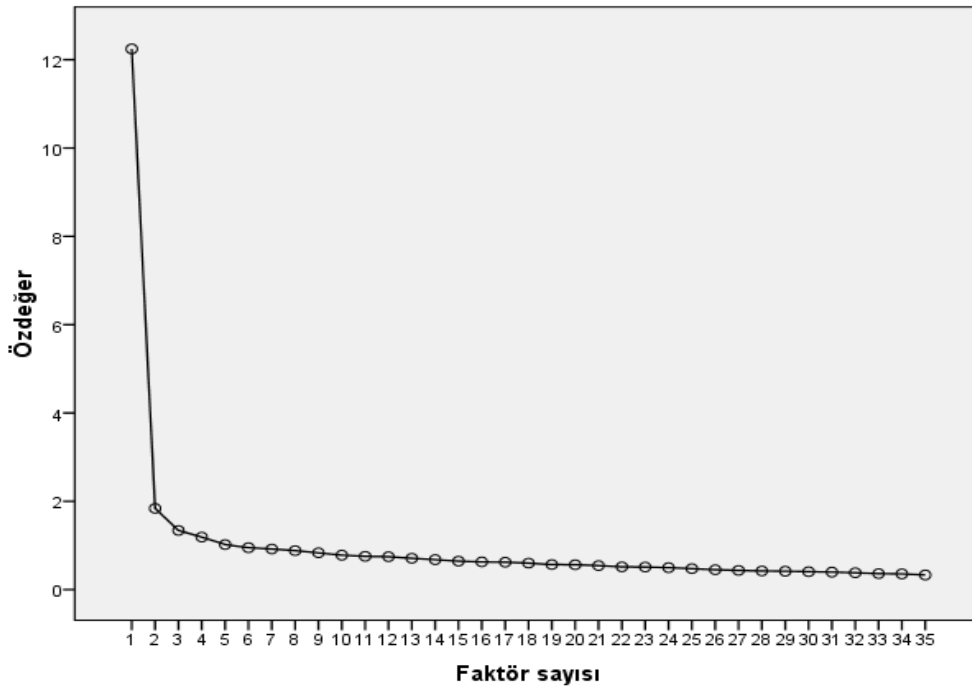
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		.963
Barlett Küresellik (Sphericity) testi	Kay-Kare (X^2)	10474,835
	Sd	595,000
	P	.000

Tablo 4.1.4. Devamı

Bileşen	Başlangıç özdeğerleri			Yük değerleri			Döndürme (rotasyon) sonrası yük değerleri		
	Toplam	Varyans (%)	Yığılmalı (%)	Toplam	Varyans (%)	Yığılmalı (%)	Toplam	Varyans (%)	Yığılmalı (%)
1	12,244	34,983	34,983	12,244	34,983	34,983	5,279	15,084	15,084
2	1,838	5,253	40,236	1,838	5,253	40,236	4,169	11,911	26,995
3	1,340	3,829	44,065	1,340	3,829	44,065	3,693	10,553	37,548
4	1,189	3,398	47,463	1,189	3,398	47,463	3,470	9,915	47,463
5	1,020	2,915	50,378						
6	,949	2,711	53,088						
7	,920	2,628	55,716						
8	,882	2,521	58,237						
9	,833	2,380	60,617						
10	,779	2,227	62,844						
11	,754	2,153	64,997						
12	,745	2,129	67,126						
13	,710	2,028	69,155						
14	,679	1,939	71,094						
15	,645	1,842	72,935						
16	,627	1,791	74,727						
17	,620	1,772	76,499						
18	,600	1,713	78,212						
19	,567	1,619	79,832						
20	,563	1,607	81,439						
21	,543	1,550	82,989						
22	,516	1,474	84,463						
23	,511	1,461	85,924						
24	,497	1,421	87,345						
25	,474	1,355	88,701						
26	,449	1,284	89,985						
27	,435	1,244	91,229						
28	,423	1,207	92,436						
29	,417	1,190	93,626						
30	,406	1,159	94,785						
31	,396	1,132	95,918						
32	,381	1,089	97,007						
33	,361	1,031	98,038						
34	,355	1,015	99,053						
35	,331	,947	100,000						

Yapılan faktör analizinin dört alt faktörde oluşturulması üzere, tablo 4.1.4'ten anlaşıldığı gibi KMO değeri .963 olarak bulunmuş ve örneklem büyüklüğünün uygunluğu KMO ve Barlett istatistiği ile onaylanmıştır (KMO = .963; $X^2 = 10474,835$, $p \cong 0.000$). KMO değeri kabul görülen .600'nın üzerinde olup yüksek bir değerdedir. KMO değeri örneklemin uygunluğu ile ilgilidir. KMO ve Barlett testi değerlerinin yüksek olması faktör analizinin uygulanabilirliğini ve maddeler arasındaki korelasyonların büyük olduğunu göstermektedir (Şeker ve Gençdoğan, 2006).

Tablo 4.1.4 incelendiğinde, döndürme işlemine tabi tutulan ve varimax tekniği uygulanan ölçeğin dört faktörüne ilişkin toplam açıklanan varyansı %47,463 olup; birinci faktörün ölçeğin %15,084'ünü, ikinci faktörün ölçeğin %11,911'ini, üçüncü faktörün ölçeğin %10,553'ünü ve dördüncü faktörün ise ölçeğin %9,915'ini açıkladığı görülmektedir.

Grafik 4.1.1. Ölçeğin yapısına ilişkin yığılma durumu (Scree plot)

Ölçeğin dört boyutlu yapısına ilişkin yığılma durumu grafik 4.1.1'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1.5. Döndürülmüş faktör yük değerleri

Madde	Faktör sayısı			
	1	2	3	4
S33	,644	,255	,269	,173
S8	,641	,209	,219	,090
S21	,621	,253	,290	,018
S27	,621	,127	,293	,155
S19	,610	,290	,024	,182
S31	,604	,048	,260	,231
S11	,591	,237	,155	-,015
S40	,538	,156	,164	,313
S13	,513	,308	,040	,206
S22	,511	,238	,258	,221
S3	,415	,365	,052	,155
S5	,244	,630	,259	-,015
S6	,218	,629	,089	,233
S9	,294	,541	,260	,017
S25	,126	,539	,334	,294
S14	,394	,538	,107	,187
S7	,433	,525	,047	,228
S24	,177	,518	,302	,135
S47	,179	,487	,257	,367
S20	,267	,467	,336	,177
S15	,230	,389	,313	,079
S30	,120	,132	,663	,157
S32	,174	,363	,603	,172
S34	,419	,178	,558	,093
S35	,290	,330	,551	,136
S28	,377	,212	,521	,186
S39	,218	,100	,502	,386
S29	,229	,168	,470	,360
S43	,115	,113	,119	,702
S42	,220	,026	,182	,650
S44	,266	,333	,024	,644
S41	,071	,083	,248	,621
S37	,024	,213	,402	,468
S45	,400	,331	,037	,450
S48	,157	,229	,378	,395

Ölçeğin dört alt faktörüne ilişkin yük değerleri tablo 4.1.5’te verilmiştir. Tablo 4.1.5 incelendiğinde; birinci faktöre ilişkin yük değerlerinin .415 ile .644 arasında, ikinci faktöre ilişkin yük değerlerinin .389 ile .630 arasında, üçüncü faktöre ilişkin yük değerlerinin .470 ile .663 arasında ve dördüncü faktöre ilişkin yük değerlerinin .395 ile .702 arasında değiştiği görülmektedir.

Tablo 4.1.5’deki maddeler incelendiğinde, birinci faktör “**Yoksunluk**” adı altında toplanmakta ve s33, s8, s21, s27, s19, s31, s11, s40, s13, s22, s3 maddelerini içermektedir. İkinci faktör “**Kontrol Güçlüğü**” adı altında toplanmakta ve s5, s6, s9, s25, s14, s7, s24, s47, s20, s15 maddelerini içermektedir. Üçüncü faktör “**İşlevsellikte Bozulma**” adı altında toplanmakta ve s30, s32, s34, s35, s28, s39, s29 maddelerini içermektedir. Dördüncü faktör “**Sosyal İzolasyon**” adı altında toplanmakta ve s43, s42, s44, s41, s37, s45, s48 maddelerini içermektedir. Alt boyutlara ilişkin seslendirmede DSM-IV kriterleri esas alınmıştır.

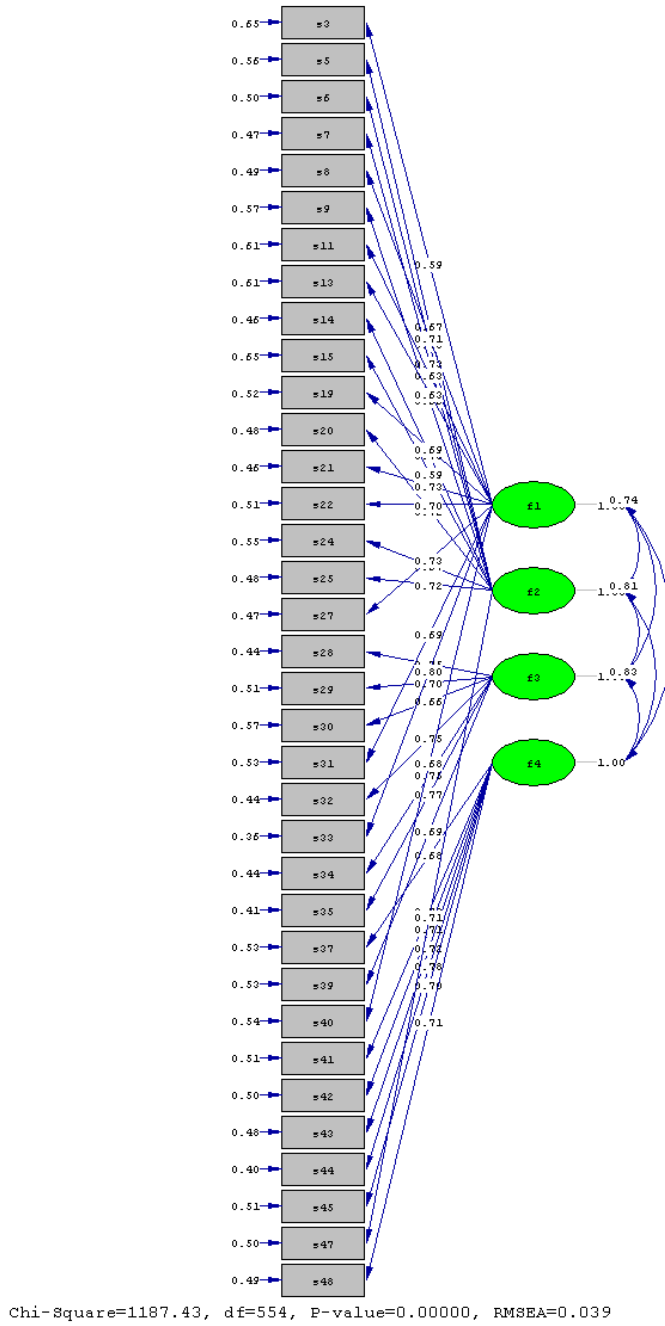
Tablo 4.1.6. Ölçeğin yapısına ilişkin bilgiler

Faktör	Madde sayısı	İçerdiği maddeler	Alt faktör adı	α	Madde ayırteçicilik
1	11	s33, s8, s21, s27, s19, s31, s11, s40, s13, s22, s3	Yoksunluk	.877	.477 ile .681 arası
2	10	s5, s6, s9, s25, s14, s7, s24, s47, s20, s15	Kontrol Güçlüğü	.855	.471 ile .606 arası
3	7	s30, s32, s34, s35, s28, s39, s29	İşlevsellikte Bozulma	.827	.520 ile .618 arası
4	7	s43, s42, s44, s41, s37, s45, s48	Sosyal İzolasyon	.791	.463 ile .615 arası

Tablo 4.1.6’da da görüldüğü üzere; dört alt faktöre ilişkin Cronbach alfa (α) güvenilirlik katsayıları hesaplanmış olup, 11 maddeden oluşan birinci alt faktörün güvenilirliği .877, 10 maddeden oluşan ikinci alt faktörün güvenilirliği .855, 7 maddeden oluşan üçüncü alt faktörün güvenilirliği .827 ve 7 maddeden oluşan dördüncü alt faktörün güvenilirliği ise .791 olarak bulunmuştur. Alt boyutlara ilişkin madde ayırteçicilik düzeyleri de; birinci faktör için .477 ile .681 değerleri arasında,

ikinci faktör için .471 ile .606 değerleri arasında, üçüncü faktör için .520 ile .618 değerleri arasında ve dördüncü faktör için ise .463 ile .615 değerleri arasında bulunmuştur.

Açımlayıcı faktör analizi ile ölçeğin dört alt boyuttan oluştuğu ve her alt boyutta hangi maddelerin olduğu belirlenmişti. Açımlayıcı faktör analizine ilişkin modelin uygunluğu da doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Elde edilen modelin uygunluğu (fit of model); Ortalama Hataların Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation; RMSEA), Karşılaştırmalı Uygunluk İndeksi (Comparative Fit Index; CFI) ve Uygunluk İndex (Goodness of Fit Index; GFI) kriterleri ile sınanmıştır. Yapılan analiz sonucu, modelin uygunluğuna ilişkin RMSEA değeri .039 ve RMSEA'nin %90 düzeyindeki güven aralığı .036-.042 arasında bulunmuştur. RMSEA değerinin sıfıra yaklaşması optimal modelin habercisi olarak kabul edilmektedir (Tabachnick, 2001; Brown ve Cudeck, 1993). Modelin uygunluğu için kriter olarak kullanılan CFI değeri .870 ve benzer şekilde GFI değeri de .830 olarak tespit edilmiştir. CFI ve GFI değerlerinin .900'a yaklaşması mükemmel bir modelin habercisi olduğu ilkesinden yola çıkarak, çalışmadaki bu değerlerin iyi bir seviyede olduğu kabul edilebilir. Modelin uygunluğu X^2 istatistiği tarafından da oldukça anlamlı bulunmuştur ($X^2 = 1187.430$; $p < .01$). Tüm göstergeler İnternet Bağımlılık Ölçeği'nin dört alt boyut altında iyi düzeyde açıklanabileceğini ve maddeler arasındaki korelasyonun iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Doğrulayıcı faktör analizde yordanmaya çalışılan örtük değişken (latent variable) dört faktörlü bir yapıda bağımlı değişken ve örtük değişkeni açıklamaya çalışan ölçek maddeleri de bağımsız değişken olarak kabul edildiğinde, modele ilişkin diyagram (path diagram) Grafik 4.1.2'de gösterilmektedir.

Grafik 4.1.2. Yapısal eşitlik modeline ilişkin diyagram

Grafik 4.1.2’de her bir maddenin örtük bağımlı değişken üzerindeki etki miktarları ve korelasyon katsayıları görülmektedir. Maddelere ilişkin korelasyon katsayılarının .590 ile .800 arasında değişim gösterdiği gözlenmiştir.

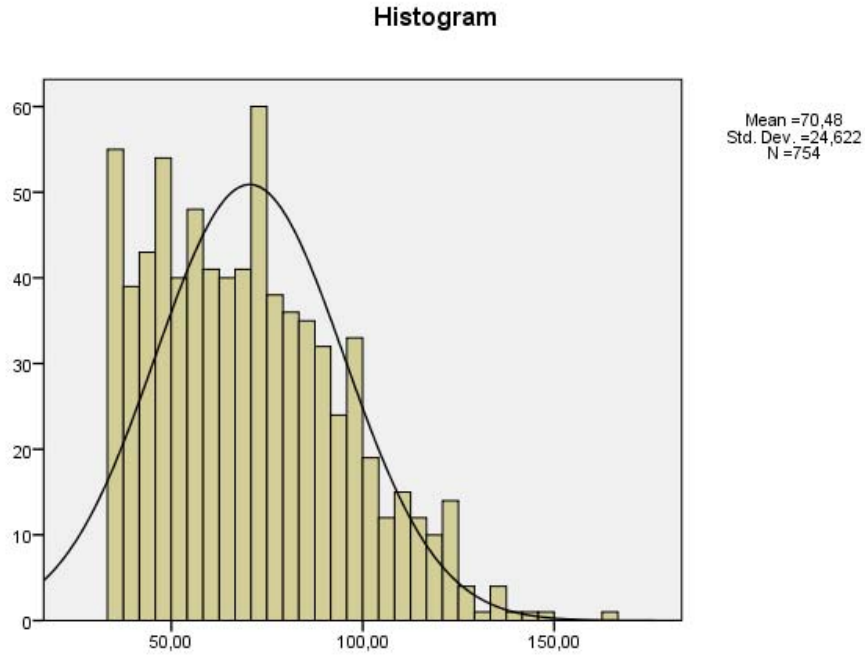
Tablo 4.1.7. İnternet bağımlılık ölçeği

Faktör 1. Yoksunluk
<ol style="list-style-type: none"> 1. İnternet <u>kullanmadığım</u> zaman kendimi gergin/huzursuz hissederim. 2. İnternet kullanmak isteyip de kullanmadığım zaman sinirli/öfkeli olurum. 3. İnternet bağlantısı koparsa ya da yavaşlarsa sinirlenirim/öfkelenirim. 4. İnternet kullandığım zamanlarda hiç olmadığım kadar mutlu/huzurlu olurum. 5. Kendimi endişeli ya da sıkıntılı hissettiğim zamanlarda internet kullanmak beni rahatlatır. 6. Birileri beni internetin başından kaldırırsa sinirlenirim. 7. Sorunlarımdan kaçmak için internet kullanmaya yönelirim. 8. İnternete, planladığım zamanda giremezsem sinirlenirim. 9. Çevremde birileri varken, <u>yalnız kalıp</u>, internete girmeyi isterim. 10. İnterneti <u>kullanmadığım</u> zamanlarda internete girmek için sabırsızlanırım. 11. Gittiğim yerlerde internet bağlantısı ararım.
Faktör 2. Kontrol güçlüğü
<ol style="list-style-type: none"> 12. İnternet kullanmamı sınırlamakta ya da kontrol etmekte güçlük çekerim. 13. Sabah uyandığım ilk aklıma gelen internete girmek olur. 14. İnternette her defasında, bir öncekinden daha uzun süre kalmak isterim. 15. İnternette planladığımdan daha uzun süre kalırım. 16. İnternet <u>kullanmadığım</u> zamanlarda bile interneti düşünürüm. 17. İnternette iken acıktığımı, susadığımı hissetmem ya da farkına varmam. 18. İnternette daha fazla zaman geçirmek için başka planlarımı iptal ederim. 19. İstediğim zaman internetin başından <u>kalkamam</u>. 20. Ailem beni çağırsa dahi internetin başından <u>kalkamam</u>. 21. İnternet kullanabilmek için uykumdan ödün veririm.
Faktör 3. İşlevsellikte bozulma
<ol style="list-style-type: none"> 22. İnternet kullanmamdan dolayı ailem ile sorunlar yaşarım. 23. Arkadaşlarım beni çağırsa dahi internetin başından <u>kalkamam</u>. 24. İnternet kullanmamdan dolayı başka etkinliklere (spor, sinema, kitap okuma vb.) ilgim azalır. 25. İnternet kullanmamdan dolayı ev/iş/okul sorumluluklarımı yerine getiremem ya da ihmal ederim. 26. Çevremdekiler internette harcadığım zamandan dolayı şikayet eder. 27. İnternet kullanmamdan dolayı ailem ile daha az zaman geçiririm. 28. İnternet kullanmamdan dolayı arkadaşlarım ile daha az zaman geçiririm.
Faktör 4. Sosyal izolasyon
<ol style="list-style-type: none"> 29. İnternet kullanmamdan dolayı arkadaşlarım ile sorunlar yaşarım. 30. İnternet ortamında edindiğim arkadaşlıkları gerçek yaşamdaki arkadaşlarıma tercih ederim. 31. Gerçek yaşamdaki arkadaşlarımla dışarıda görüşmek yerine internette görüşmeyi tercih ederim. 32. Arkadaşlarımı internetten edinirim. 33. İnternet benim en iyi arkadaşımdır. 34. İnternetsiz bir yaşam bana anlamsız/boş gelir. 35. İnternet kullanmamdan dolayı yüz yüze iletişimde zorluk yaşarım.

Ölçeğin nihai hali, güvenilirlik ve geçerlik analizleri yapıldıktan sonra ölçeğe ait maddeler de bağlı oldukları alt faktörlere göre yeniden sıralanarak tablo 4.1.7'de görüldüğü üzere son şekline getirilmiştir. Ayrıca nihai ölçeğin 1'den 5'e kadar derecelenmiş formu ek.1'de sunulmuştur.

Örneklemdaki bireylerin nihai ölçek formundan almış oldukları puanlar toplanmıştır. Bu puanlar, bireylerin bağımlılık üzerindeki tutum düzeylerini göstermeleri açısından kriter olarak değerlendirilmiş ve bu puanlar üzerinden test

istatistikleri yapılmıştır. Toplam puana ilişkin normallik dağılımı Kolmogorov-Smirnov ile test edilmiştir. Kolmogorov-Smirnov testine göre toplam puan değişkeninin normal dağılım göstermediği gözlenmiştir ($p < .01$). Toplam puan değişkenine ait dağılım eğrisi de grafik 4.1.2’de verilmiştir.

Grafik 4.1.3. Toplam puan değişkenine ait dağılım

Grafik 4.1.3’deki dağılıma bakıldığında, eğrinin simetrik bir dağılım göstermediği görülmüş ve dağılımın normal olmadığı anlaşılmıştır.

Toplam puan değişkeninin normale yaklaştırılması için logaritmik dönüşüm (transformasyon) kullanılmıştır. Bu dönüşüm sürecinde de Kolmogorov-Smirnov testi ile normalliğin elde edilemediği tespit edilmiştir ($p < .05$). Bu gerekçelerden dolayı toplam puan değişkenine ilişkin betimleyici istatistikler ortanca ve çeyrek sapma olarak belirlenmiştir. Test istatistikleri için de parametrik olmayan yöntemler tercih edilmiştir.

Tablo 4.1.8. Ölçekteki madde toplam puanlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler

	Ortanca	Çeyrek sapma	Minimum	Maksimum
Toplam puan	68,500	18,125	35	166

Toplam puan değişkenine ait tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki tablo 4.1.8’de gösterilmiştir. Tablo 4.1.8’de görüldüğü üzere ortanca değer 68,500 olarak bulunmuştur. Bu değer aynı zamanda bu çalışmadaki örneklemin normal dağılım göstermemesi üzerine eşik değer olarak kabul edilmiştir. Ortanca değer ile birlikte dağılımın normal olmaması nedeniyle çeyrek sapmaya da bakılmış ve 18,125 değeri bulunmuştur. Örnekleme en düşük madde toplam puanı 35 iken en yüksek madde toplam puanının da 166 olduğu tablo 4.1.8’de görülmektedir.

Tablo 4.1.9. İki aşamalı kümeleme analizi (TwoStep cluster analysis)

Kümeleme (Cluster)	N	Birleşik (%)	Toplam (%)
1 (Bağımlı grup)	76	10,1%	10,1%
2 (Risk grubu)	199	26,4%	26,4%
3 (Eşik grubu)	222	29,4%	29,4%
4 (Bağımlı olmayan grup)	257	34,1%	34,1%
Birleşik	754	100,0%	100,0%
Toplam	754		100,0%

Kümeleme (Cluster)	\bar{x}	Ss.
1 (Bağımlı grup)	118,237	10,792
2 (Risk grubu)	89,307	7,690
3 (Eşik grubu)	67,000	5,981
4 (Bağımlı olmayan grup)	44,786	6,830

Bireylerin bağımlılık durumlarının belirlenmesi konusunda daha detaylı bir sonuç elde etmek için kümeleme analizi uygulanmış ve örneklemin aslında dört alt sınıftan oluştuğu gözlenmiştir. Buna göre tablo 4.1.9’da de görüldüğü üzere; birinci kümede “bağımlı grup”, ikinci kümede “bağımlılık riski taşıyan grup”, üçüncü kümede “eşik grubu” (bağımlı olma ya da olmama durumunda bir eğilimi bulunmayan), dördüncü kümede ise “bağımlı olmayan grup” yer almaktadır.

Tablo 4.1.9 incelendiğinde, üçüncü kümede yer alan bireylerin madde toplam puan ortalamalarının $67,000 \pm \text{std. sapma}$ olduğu görülmektedir. Bu değer, eşik değeri olarak bulunmuş olan 68,500 değerine çok yakın olduğu için bu kümede yer alan bireyler eşik grubu olarak kabul edilmiştir. Eşik grubunda 222 (%29,4) birey bulunmaktadır. Madde toplam puanı eşik değerinin üstünde olan bireyler için bağımlı ya da olası (risk taşıyan) bağımlı oldukları, madde toplam puanı eşik değerinin altında olan bireyler için ise bağımlı olmadıkları söylenebilecektir. Buna göre, tablo 4.1.9'da görüldüğü üzere ikinci kümede madde toplam puan ortalamaları $89,307 \pm \text{std. sapma}$ değerinde olan bağımlılık riski taşıyan yani olası bağımlı grubu yer almaktadır. Bu grupta 199 (%26,4) birey bulunmaktadır. Birinci kümede madde toplam puan ortalamaları $118,237 \pm \text{std. sapma}$ değerinde olan bağımlı grup yer almaktadır. Bu grupta 76 (%10,1) birey bulunmakta ve bu gruptaki bireylerin bağımlılık düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Eşik grubun altında yer alan dördüncü kümede ise madde toplam puan ortalamaları $44,786 \pm \text{std. sapma}$ değerinde olan bağımlı olmayan grup yer almaktadır. Bu grupta 257 (%34,1) birey bulunmakta ve örnekleme en fazla birey sayısının bağımlı olmayan grupta yer aldığı görülmektedir.

4.2. Demografik Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmada bağımlılık değişkeni ile bazı demografik değişkenler arasındaki ilişki incelenmek istenmiştir. Örneklemeden elde edilen il, cinsiyet, sınıf, yaş, anne-baba öğrenimi, anne-baba mesleği, kardeş sayısı, sigara kullanma durumu, aile geliri, evde internet sahipliği, interneti en sık kullanım amacı, interneti yıllık ve günlük kullanım miktarı değişkenlerine ait yüzde ve frekans dağılımlarına bu bölümde yer verilmiştir.

Tablo 4.2.1. Bireylerin illere göre frekans ve yüzde dağılımları

İller	F	%
İstanbul	179	23,7
Ankara	106	14,1
İzmir	112	14,9
Diyarbakır	95	12,6
Samsun	95	12,6
Mersin	88	11,7
Van	79	10,5
Toplam	754	100,0

Tablo 4.2.1’de görüldüğü üzere, veriler Türkiye’nin yedi bölgesinden ve her bölgeyi temsil edebileceği düşünülen yedi ilden toplanmıştır. Seçilen illerin nüfus oranları göz önünde bulundurularak İstanbul, İzmir ve Ankara illerinden diğer illere göre daha fazla birey örnekleme alınmıştır.

Tablo 4.2.2. Bireylerin cinsiyetlerine göre frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	F	%
Kız	301	39,9
Erkek	443	58,8
Toplam	744	98,7
Kayıp veri	10	1,3
Toplam	754	100,0

Tablo 4.2.2’den anlaşıldığı üzere, çalışmaya 301 (%39,9) kız öğrenci ve 443 (%58,8) erkek öğrenci katılmıştır. Seçkisiz örneklemede kız öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısına yakın bir değerde çıkması, internet bağımlılığında cinsiyet açısından tek faktörün etkili çıkabilme olasılığını en asgari seviyeye indirgemıştır. Çünkü bu çalışmada, cinsiyete dayalı bir norm düşünülmemiş olup, bağımlılıkta erkek ya da kız olmanın bir farklılık göstermeyeceği varsayılmıştır.

Tablo 4.2.3. Bireylerin yaşlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler

\bar{X}	Ss	mode	Medyan	Min	Mak	Yaşlar	f	%
15,82	1,18	15	16	14	20	14	83	11,0
						15	246	32,6
						16	185	24,5
						17	144	19,1
						18	61	8,1
						19	5	,7
						20	1	,1
						Toplam	725	96,2
						Kayıp veri	29	3,8
Toplam							754	100,0

Tablo 4.2.3 incelendiğinde, örneklem ortaöğretim kademesindeki öğrencilerden oluştuğu için örnekleme en küçük yaş 14 iken en büyük yaş 20'dir. Örnekleme en fazla 15 yaşındaki bireyler oluştururken örneklemin yaş ortalaması 15,82'dir.

Tablo 4.2.4. Bireylerin öğretim kademelerine göre frekans ve yüzde dağılımları

Sınıflar	F	%
9.sınıf	356	47,2
10.sınıf	160	21,2
11.sınıf	135	17,9
12.sınıf	101	13,4
Toplam	752	99,7
Kayıp veri	2	,3
Toplam	754	100,0

Tablo 4.2.4'te görüldüğü üzere, örnekleme ortaöğretimin her kademesinden birey alınarak sınıflar arasındaki farklılıklar da incelenmek istenmiştir. Buna göre; çalışmaya ortaöğretim 9. sınıftan 356 (%47,2) öğrenci, 10. sınıftan 160 (%21,2) öğrenci, 11. sınıftan 135 (%17,9) öğrenci, 12. sınıftan 101 (%13,4) öğrenci katılmıştır.

Tablo 4.2.5. Bireylerin babalarının öğrenim durumlarına göre frekans ve yüzde dağılımları

Babanın Öğrenim Durumu	f	%
Okur_yazar_değil	28	3,7
Okur_yazar	22	2,9
İlkokul	284	37,7
Ortaokul	163	21,6
Lise	177	23,5
Üniversite	72	9,5
Toplam	746	98,9
Kayıp veri	8	1,1
Toplam	754	100,0

İnternet bağımlılığında anne ve babanın öğrenim durumunun ve mesleklerinin ilişkisi incelenmek istenmiştir. Tablo 4.2.5 incelendiğinde, bireylerin babalarının öğrenim durumlarının yüzde ve frekans dağılımları görülmektedir. Bireylerin babalarının öğrenim durumlarının genelde düşük olduğu ve ağırlıklı olarak ilkokul, ortaokul ve lise mezunlarından oluştuğu gözlenmektedir.

Tablo 4.2.6. Bireylerin annelerinin öğrenim durumlarına göre frekans ve yüzde dağılımları

Annenin Öğrenim Durumu	f	%
Okur_yazar_değil	122	16,2
Okur_yazar	43	5,7
İlkokul	330	43,8
Ortaokul	107	14,2
Lise	116	15,4
Üniversite	18	2,4
Toplam	736	97,6
Kayıp veri	18	2,4
Toplam	754	100,0

Tablo 4.2.6’da görüldüğü üzere, öğrencilerin annelerinin öğrenim durumları incelendiğinde en büyük oran 330 (%43,8) ile ilköğretim mezunudur. Bu oranı, dikkate değer bir oran ile 122 (%16,2) okur-yazar olmayan grup takip etmektedir. Annelerin öğrenim durumlarının babaların öğrenim durumlarına göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.7. Bireylerin babalarının mesleklerine göre frekans ve yüzde dağılımları

Meslekler	f	%
İşçi (Özelde)	123	16,3
Memur	88	11,7
Öğretmen-Akademisyen-Mühendis	17	2,3
Esnaf	320	42,4
Emekli	81	10,7
Vefat	8	1,1
Asker – Polis	11	1,5
İşçi (devlette)	16	2,1
Çiftçi	15	2,0
İşsiz	24	3,2
Toplam	703	93,2
Kayıp veri	51	6,8
Toplam	754	100,0

Anne ve babanın öğrenim durumları gibi meslekleri de incelenmek istenmiştir. Tablo 4.2.7’de görüldüğü üzere, bireylerin babalarının mesleklerinin büyük çoğunluğunu 320 (%42,4) birey ile “esnaf” ve özel kurum ve kuruluşlarda görev yapan 123 (%16,3) birey ile “işçi” meslekleri oluşturmaktadır. Bu oranlara karşın, 24 (%3,2) bireyin işsiz olduğu da görülmüştür

Tablo 4.2.8. Bireylerin annelerinin mesleklerine göre frekans ve yüzde dağılımları

Meslekler	f	%
Ev hanımı	639	84,7
Memur	15	2,0
Öğretmen	7	,9
Vefat	2	,3
Esnaf	28	3,7
İsçi (özelde)	20	2,7
Emekli	13	1,7
Toplam	724	96,0
Kayıp veri	30	4,0
Toplam	754	100,0

Tablo 4.2.8 incelendiğinde, bireylerin annelerinin 639 (%84,7) birey ile büyük çoğunluğunun çalışmadığı ve ev hanımı oldukları görülmektedir. Bu oranın bu derece yüksek çıkmasında bireylerin annelerinin büyük çoğunluğunun ya ilkökul mezunu olmaları ya da okur-yazar olmamaları etken olarak gösterilebilir.

Tablo 4.2.9. Bireylerin sigara kullanma durumlarına göre frekans ve yüzde dağılımları

Sigara kullanma durumu	F	%
Evet	51	6,8
Hayır	653	86,6
Bazen	28	3,7
Toplam	732	97,1
Kayıp veri	22	2,9
Toplam	754	100,0

Ortaöğretim öğrencilerinde en sık kullanılan maddenin tütün olması nedeniyle (Yüncü ve diğerleri, 2006) sigara kullanımı ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye bakılmak istenmiştir. Bu yüzden bireylerden sigara kullanma durumlarını belirtmeleri istenmiştir. Ancak tablo 4.2.9'dan da görüldüğü üzere, sigara kullanmayan öğrenci sayısı dikkate değer bir çoğunlukla 653 (%86,6) olarak bulunmuştur. Bu oranın bu derece yüksek çıkması, bireylerin sigara kullanmalarını gizli tutmak istemeleriyle açıklanabilir.

Tablo 4.2.10. Bireylerin kardeş sayılarına göre frekans ve yüzde dağılımları

Kardeş sayısı kategori	f	%
0 (kardeşi olmayan)	25	3,3
1-3 kardeş	442	58,6
4-6 kardeş	190	25,2
7-9 kardeş	62	8,2
10 ve üstü kardeş	16	2,1
Toplam	735	97,5
Kayıp veri	19	2,5
Toplam	754	100,0

Bireylerin kardeş sayıları incelenmiş ve kategorilere ayrılmıştır. Kardeşi olmayanlar yani ailede tek çocuk olan bireyler kardeşi olanlara göre bir farklılık oluşabilir düşüncesiyle ayrı tutulmuştur. Tablo 4.2.10 incelendiğinde, hiç kardeşi olmayan öğrenci sayısı 25'tir (%3,3). Örneklemi büyük çoğunlukla kardeş sayısı 1-3 arasında olan 442 (%58,6) birey oluşturmakta olup, kardeş sayısı 7 ve üstünde olan birey sayısının (%10,3) azımsanmayacak değerde olması da dikkat çekmektedir.

Tablo 4.2.11. Ailelerin gelir dağılımlarına göre frekans ve yüzde dağılımları

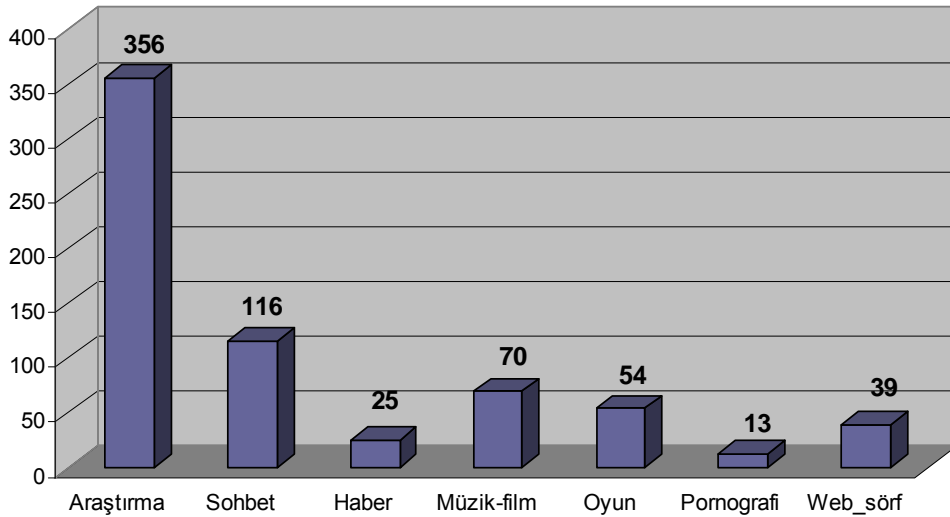
Aile Geliri (TL)	F	%
0-400	102	13,5
401-1000	289	38,3
1001-1500	174	23,1
1501-2000	68	9,0
2001-2500	24	3,2
2501'den fazla	25	3,3
Toplam	682	90,5
Kayıp veri	72	9,5
Toplam	754	100,0

İnternet erişiminin belli bir maliyeti içermesi ve bu yüzden aile gelirinin internet bağımlılığı ile ilişkisinin incelenmek istenmesi nedeniyle, bireylerin aile gelirlerindeki dağılımları elde edilmiştir. Tablo 4.2.11'de görüldüğü üzere, ailelerin gelir dağılımlarının düşük değerlerde toplandığı gözlenmektedir. Buna göre, örneklemdeki gelir düzeyi 401-1000 TL arasında ağırlık kazanmış olup bu gelir

aralığı içinde 289 (%38,3) aile bulunmaktadır. Aile gelirlerinin bu derece düşük değerlere sahip olmasının tespiti, öğrencilerin sosyolojik ve psikolojik durumlarının incelenmesinde bu çalışma için önem taşımaktadır.

Tablo 4.2.12. Bireylerin interneti en sık kullanım amaçlarına göre frekans ve yüzde dağılımları

İnterneti en çok kullanım amacı	f	%
Araştırma	356	47,2
Sohbet	116	15,4
Haber	25	3,3
Müzik-film	70	9,3
Oyun	54	7,2
Pornografi	13	1,7
Web_sörf	39	5,2
Toplam	673	89,3
Kayıp veri	81	10,7
Toplam	754	100,0

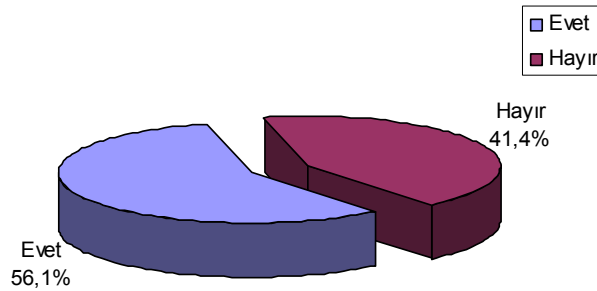
Grafik 4.2.1. Bireylerin interneti en sık kullanım amaçlarına göre frekans dağılımları

Bireylerden interneti kullanım amaçlarını belirtmeleri istenmiştir. Ancak tablo 4.2.12’de yer alan interneti kullanım amaçlarından birçoğunun birey tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Bu yüzden daha kesin sonuçlar elde etmek için bireylerden interneti en sık kullanım amacını belirtmeleri istenmiştir. Buna göre; tablo

4.2.12 incelendiğinde, bireylerin çoğunluğunun interneti “araştırma” ve “sohbet” amaçlı kullandıkları görülmüştür. Ayrıca internetin pornografik amaçlı kullanımında daha yüksek bir oran beklenmesi ancak %1,7 gibi düşük bir oranda olması, bireylerin utanma ve çekinme nedeniyle rahatça ölçek forumuna bu amacı belirtmedikleri şeklinde yorumlanmaktadır. En sık kullanım amacındaki dağılım grafik 4.2.1’de görülmektedir.

Tablo 4.2.13. Bireylerin evde internete sahip olma durumlarına göre frekans ve yüzde dağılımları

Evde internet erişimi durumu	f	%
Evet	423	56,1
Hayır	312	41,4
Toplam	735	97,5
Kayıp veri	19	2,5
Toplam	754	100,0

Grafik 4.2.2. Bireylerin evde internete sahip olma durumlarına göre yüzde dağılımları

Bireylerin interneti evde mi yoksa ev dışındaki mekanlarda mı kullanımının internet bağımlılığındaki ilişkisi incelenmek istenmiş olup, tablo 4.2.13’te de görüldüğü üzere, evinde internet erişimi bulunan öğrenci sayısı 423 (%56,1) iken evinde internet erişimi bulunmayan öğrenci sayısının 312 (%41,4) olduğu görülmüştür. Evde internet sahipliği ile ilgili dağılım grafik 4.2.2’de daha açık görülmektedir.

Tablo 4.2.14. Bireylerin interneti yıllık kullanım miktarlarına göre frekans ve yüzde dağılımları

Yıl kategori	f	%
0 (aylık)	86	11,4
1-3 yıl	299	39,7
4-6 yıl	165	21,9
7 ve üstü	40	5,3
Toplam	590	78,2
Kayıp veri	164	21,8
Toplam	754	100,0

Bireylerin interneti yıllık kullanım miktarları kategorilere ayrılmış ve yeni başlayanlar için 0 (aylık) kategorisi oluşturulmuştur. Buna göre; tablo 4.2.14 incelendiğinde, bireylerin interneti yıllık kullanım miktarının en yüksek olduğu kategori (f:299; %39,7) 1-3 yılları arasındadır. Bireylerin büyük çoğunluğunun interneti yıllık kullanım miktarının (f:464; %61,6) 1-6 yılları arasında olmasının nedeni olarak örneklemi ergenlerin oluşturması olarak gösterilebilir.

Tablo 4.2.15. Bireylerin interneti günlük kullanım miktarlarına göre frekans ve yüzde dağılımları

Saat kategori	F	%
1-3 saat	556	73,7
4-6 saat	106	14,1
7-9 saat	20	2,7
10 ve üstü	23	3,1
Toplam	705	93,5
Kayıp veri	49	6,5
Toplam	754	100,0

Alanyazında, internetin günlük kullanım miktarının bağımlılık düzeyini arttırdığı belirtilmiş ve bu çalışmada da günlük kullanım miktarı kategorilere ayrılarak incelenmek istenmiştir. Buna göre; tablo 4.2.15 incelendiğinde, bireylerin interneti günlük kullanım miktarlarının ağırlıklı olarak 1-3 saatleri arasında değiştiği gözlenmektedir. Bunun yanında interneti günlük 7 saatin üstünde kullanan birey sayısı da önemli bir orandadır.

Tablo 4.2.16. İller ile evde internete sahip olma durumları arasındaki frekans dağılımları

İller	Evde internet sahipliği		Toplam (f)
	Evet (f)	Hayır (f)	
Van	31	46	77
Diyarbakır	28	63	91
İzmir	71	39	110
İstanbul	134	40	174
Ankara	78	25	103
Mersin	37	51	88
Samsun	44	48	92
Toplam	423	312	735

İller arasındaki evde internete sahip olma durumları incelenmiş ve tablo 4.2.16’da görüldüğü üzere, İstanbul, Ankara ve İzmir illerindeki bireylerin evde internete sahip olma oranları bu illerde sahip olmayanlara göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durum, araştırmanın yapıldığı üç büyük ilde internet sahipliğinin yaygınlaştığını göstermektedir.

Tablo 4.2.17. Cinsiyet ile interneti en sık kullanım amaçları arasındaki frekans dağılımları

Kullanım amacı	Cinsiyet		Toplam (f)
	Kız (f)	Erkek (f)	
Araştırma	167	185	352
Sohbet	59	56	115
Haber	4	20	24
Müzik-film	32	36	68
Oyun	1	52	53
Pornografi	0	13	13
Web sörf	12	27	39
Toplam	275	389	664

Erkek ve kızlar arasındaki interneti kullanım amaçlarındaki farklılıklar incelenmek istenmiş olup, tablo 4.2.17’de görüldüğü üzere, kız öğrencilerin en sık interneti kullanım amaçlarının pornografi ve oyun olmadığı, bu sitelerin daha çok erkekler tarafından tercih edildiği görülmektedir. Ancak bu durumun, kız öğrencilerin pornografik içerikli siteleri kullansalar dahi bu amacı gizlemek istemelerinden kaynaklandığı şeklinde de yorumlanabilir.

Tablo 4.2.18. Gelir durumları ile evde internet sahipliği arasındaki frekans dağılımları

Gelir (TL)	Evde İnternet Sahipliği		Toplam (f)
	Evet (f)	Hayır (f)	
0-400	25	75	100
401-1000	154	130	284
1001-1500	119	52	171
1501-2000	51	13	64
2001-2500	21	1	22
2501'den fazla	18	6	24
Toplam	388	277	665

Ailelerin gelir düzeyleri ile evde internete sahip olma durumları arasındaki dağılım tablo 4.2.18'de görüldüğü üzere doğru bir orantıya sahiptir. Özellikle 400 TL'nin üstünde geliri olan ailelerin evde internete sahip olma oranının aynı gelir düzeyindeki evde internete sahip olmayanlara göre çok daha fazla olduğu görülmektedir. Yani, bu durumdan Türkiye'deki ailelerin ekonomik düzeyi arttıkça evde internete sahip olmak istedikleri anlaşılabilmektedir.

Tablo 4.2.19. İnterneti en sık kullanım amacı ile interneti günlük kullanım miktarı arasındaki frekans dağılımları

En sık kullanım amacı	Saat kategori				Toplam (f)
	1-3 (f)	4-6 (f)	7-9 (f)	10 ve üstü (f)	
Araştırma	290	36	6	1	333
Sohbet	76	22	5	8	111
Haber	23	2	0	0	25
Müzik-film	50	11	0	1	62
Oyun	34	10	3	4	51
Pornografi	8	4	0	1	13
Web sörf	21	9	5	1	36
Toplam	502	94	19	16	631

Bireylerin interneti günlük kullanım miktarlarının interneti kullanım amacına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmek istenmiş olup, tablo 4.2.19'da görüldüğü üzere interneti günlük 10 saatin üstünde kullanan bireylerin çoğunun interneti "sohbet" ve "oyun" amaçlı kullandığı görülmektedir. Bunun yanında, interneti en sık kullanım amacı "araştırma" olan 333 bireyin 290 gibi büyük bir çoğunluğunun internette sadece 1-3 saat geçirdikleri görülmektedir. Bu durum,

“araştırma” amacıyla interneti kullanan bireylerin, internet başında uzun zaman geçirmediklerini göstermektedir.

4.3. Demografik Değişkenler ile Bağımlılık Durumu ve Madde Toplam Puanları Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

Bu bölümde, demografik değişkenler ile bağımlılık durumu ve madde toplam puanları arasındaki ilişkiler incelenmiş ve anlamlılık düzeylerine bakılmıştır. Bağımlılık durumunun tespiti için “iki aşamalı kümeleme analizi” kullanılmış iken madde toplam puanlarının tespiti için ise bireylerin ölçek maddelerinden aldıkları toplam puanlar kullanılmıştır. Demografik değişkenler ile bağımlılık durumu arasındaki ilişkinin tespiti için çapraz sorgulama (crosstabs) analizi yapılmış olup, Kay-Kare testi ile anlamlılık düzeyleri incelenmiştir. Bu çalışmadaki örneklemin normal dağılım göstermemesi üzerine demografik değişkenler ile madde toplam puanları arasındaki ilişkinin tespiti için parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Bu nedenle 2 kategoriden oluşan demografik değişkenler için Mann-Whitney U, 3 ve üstü kategoriden oluşan demografik değişkenler için Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır.

Tablo 4.3.1. Cinsiyet ile bağımlılık durumu arasındaki ilişki

	Değer	Sd	p
Pearson Kay-Kare (X^2)	12,328	3	.006
Geçerli birey sayısı	744		

Cinsiyete göre bağımlılık durumundaki anlamlılık düzeyi incelenmiş olup tablo 4.3.1’de görüldüğü üzere $p \cong .006$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.2. Cinsiyet ile bağımlılık durumlarına ait frekans dağılımları

Cinsiyet	Bağımlılık durumu				Toplam (f)
	Bağımlı grup (f)	Risk grubu (f)	Eşik grubu (f)	Bağımlı olmayan grup (f)	
Kız	32	60	91	118	301
Erkek	43	136	130	134	443
Toplam	75	196	221	252	744

Tablo 4.3.2 incelendiğinde, bu anlamlılığın risk grubundan kaynaklandığı söylenebilir. Diğer gruplar arasında kız ve erkek sayıları arasında büyük farklılıklar bulunmazken risk grubundaki erkek sayısı kız sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 4.3.3. Cinsiyet ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

Madde toplam puanları	
Mann-Whitney U	59370,000
Wilcoxon W	104821,000
Z	-2,538
p	.011

Cinsiyet ve bağımlılık durumu arasındaki ilişkiye bakıldıktan sonra, cinsiyet ile madde toplam puanları arasındaki ilişkiye Mann-Whitney U testi ile bakılmış olup tablo 4.3.3'te de görüldüğü üzere $p \approx .011$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.4. Cinsiyet ile madde toplam puan ortalamaları

Cinsiyet	N	Ortalama Rank	Toplam Rank
Kız	301	348,240	104821,000
Erkek	443	388,980	172319,000
Toplam	744		

Tablo 4.3.4 incelendiğinde, erkeklerin madde toplam puan ortalamaları 388,980 iken kızların 348,240 olarak bulunmuştur. Yani erkeklerin kızlara göre bağımlılık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.3.5. En sık kullanım amacı ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

	Madde toplam puanları
Pearson Kay-Kare (X^2)	93,975
Sd	6
p	.000

İnterneti en sık kullanım amacı ile madde toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmış olup tablo 4.3.5'te görüldüğü üzere $p \approx .000$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.6. En sık kullanım amacı ile madde toplam puan ortalamaları

En sık kul. Amacı	N	Ortalama Rank
Araştırma	356	273,290
Sohbet	116	443,030
Haber	25	319,640
Müzik-film	70	373,020
Oyun	54	417,600
Pornografi	13	468,730
Web_sörf	39	394,130
Toplam	673	

Bu anlamlılık tablo 4.3.6'da görüldüğü üzere, madde toplam puan ortalaması en yüksek değerler olan pornografi, sohbet ve oyun amaçları ile, en düşük değer olan araştırma amacından kaynaklanmaktadır. Bu sonuçla bağımlılık ve internetin pornografi, sohbet ve oyun amaçlı kullanımları arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, internetin araştırma amaçlı kullanımının en az bağımlılık riski oluşturan amaç olduğu söylenebilir.

Tablo 4.3.7. İnterneti günlük kullanım miktarı ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

	Madde toplam puanları
Pearson Kay-Kare (X^2)	59,740
Sd	3
p	.000

İnterneti günlük kullanım miktarı ile madde toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmış olup tablo 4.3.7’de görüldüğü üzere $p \cong .000$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.8. İnterneti günlük kullanım miktarı ile madde toplam puan ortalamaları

Saat kategori	N	Ortalama Rank
1-3 saat arası	556	324,440
4-6 saat arası	106	430,750
7-9 saat arası	20	504,650
10 ve üstü	23	553,330
Toplam	705	

Tablo 4.3.8 incelendiğinde, günlük kullanım miktarı arttıkça madde toplam puan ortalamalarının arttığı gözlemlenmektedir. Yani bireylerin interneti günlük kullanım miktarı arttıkça bağımlılık düzeylerinin arttığı söylenebilir. Bununla birlikte, iki aşamalı kümeleme analizi ile tespit edilen bağımlı grup, risk grubu, eşik grubu ve bağımlı olmayan grubun interneti günlük kaç saat kullandıkları ile ilgili ortalamaları incelenmiştir. Buna göre; bağımlı grubun interneti günlük ortalama 4,3 saat, risk grubunun ortalama 3,2 saat, eşik grubunun ortalama 2,2 saat ve bağımlı olmayan grubun ise ortalama 2 saat kullandığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.3.9. İnterneti yıllık kullanım miktarı ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

	Madde toplam puanları
Pearson Kay-Kare (X^2)	21,907
Sd	3
p	.000

İnterneti yıllık kullanım miktarı ile madde toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmış olup tablo 4.3.9’da görüldüğü üzere $p \cong .000$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.10. İnterneti yıllık kullanım miktarı ile madde toplam puan ortalamaları

Yıl kategori	N	Ortalama Rank
0 (aylık)	86	240,130
1-3	299	285,470
4-6	165	325,770
7 ve üstü	40	364,690
Toplam	590	

Tablo 4.3.10 incelendiğinde, yıllık kullanım miktarı arttıkça madde toplam puan ortalamalarının arttığı gözlemlenmektedir. Yani bireylerin interneti kullandığı yıl miktarı arttıkça bağımlılık düzeylerinin arttığı söylenebilir.

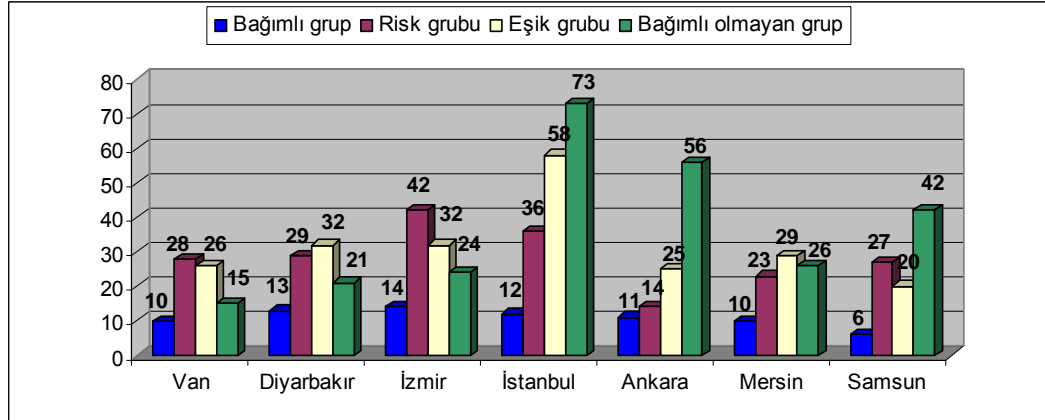
Tablo 4.3.11. İller ile bağımlılık arasındaki ilişki

	Değer	Sd	p
Pearson Kay-Kare (X^2)	60,578	18	.000
Geçerli birey sayısı	754		

Türkiye'nin yedi bölgesinden alınan iller ve bağımlılık durumu arasındaki ilişki incelenmiş olup tablo 4.3.11'de görüldüğü üzere $p \approx .000$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.12. İller ile bağımlılık durumlarına ait frekans dağılımları

İl	Bağımlılık durumu				Toplam (f)
	Bağımlı grup (f)	Risk grubu (f)	Eşik grubu (f)	Bağımlı olmayan grup (f)	
Van	10	28	26	15	79
Diyarbakır	13	29	32	21	95
İzmir	14	42	32	24	112
İstanbul	12	36	58	73	179
Ankara	11	14	25	56	106
Mersin	10	23	29	26	88
Samsun	6	27	20	42	95
Toplam	76	199	222	257	754

Grafik 4.3.1. İller ile bağımlılık durumlarına ait frekans dağılımları

Tablo 4.3.12 incelendiğinde, bağımlı bireylerin Türkiye'nin her bölgesinde bulunmasına karşın en yüksek bağımlılık riski taşıyan ilin İzmir ve bağımlı olmayan birey sayısının en yüksek olduğu il ise İstanbul olarak bulunmuştur. İller arasındaki bağımlılık durumları grafik 4.3.1'de açıkça görülmektedir.

Tablo 4.3.13. İller ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

	Madde toplam puanları
Pearson Kay-Kare (X^2)	42,340
Sd	6
p	.000

Ayrıca madde toplam puanları ile iller arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmış olup tablo 4.3.13'te görüldüğü üzere $p \approx .000$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.14. İller ile madde toplam puan ortalamaları

İl	N	Ortalama Rank
Van	79	441,990
Diyarbakır	95	438,090
İzmir	112	432,750
İstanbul	179	333,890
Ankara	106	304,170
Mersin	88	389,340
Samsun	95	351,170
Toplam	754	

Tablo 4.3.14'te görüldüğü üzere en yüksek madde puan ortalaması 441,990 değeri ile Van iline ait iken en düşük madde puan ortalaması 351,170 değeri ile Samsun iline aittir.

Tablo 4.3.15. Aile gelirleri ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

Madde toplam puanları	
Pearson Kay-Kare (X^2)	12,805
Sd	5
p	.025

Aile gelirleri ile madde toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmış olup tablo 4.3.15'te görüldüğü üzere $p \leq .025$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.16. Aile gelirleri ile madde toplam puan ortalamaları

Gelir	N	Ortalama Rank
0-400	102	324,350
401-1000	289	333,440
1001-1500	174	326,450
1501-2000	68	411,220
2001-2500	24	383,750
2501'den fazla	25	379,120
Toplam	682	

Tablo 4.3.16 incelendiğinde, bağımlılık düzeyinin geliri yüksek olan ailelerde daha yüksek olduğu görülmektedir. Gelirin bağımlılıkta doğru orantılı olarak bir etken oluşturması, internet erişiminin ve internetin uzun süre kullanımının belli bir ücret gerektirmesi ile açıklanabilir.

Tablo 4.3.17. Sigara ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

Madde toplam puanları	
Pearson Kay-Kare (X^2)	13,626
Sd	2
p	.001

Sigaranın en çok bağımlılık yapan maddelerden olması nedeniyle internet bağımlılığıyla arasındaki ilişki incelenmek istenmiştir. Sigara kullanma durumu ile

madde toplam puanları arasındaki ilişkiye bakılmış olup tablo 4.3.17’de görüldüğü üzere $p \approx .001$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.18. Sigara ile madde toplam puan ortalamaları

Sigara kullanma durumu	N	Ortalama Rank
Evet	51	389,720
Hayır	653	358,720
Bazen	28	505,640
Toplam	732	

Tablo 4.3.18 incelendiğinde, madde puan ortalaması sigarayı bazen kullanan bireylerde 505,640 değeri ile en yüksek bulunmuştur. Ayrıca madde toplam puan ortalamaları sigara kullanan bireylerin kullanmayan bireylerden daha yüksek bulunmuştur. Yani sigara kullanan bireylerde internet bağımlılığının oluşması daha olası görülmektedir.

Tablo 4.3.19. Evde internet sahipliği ile bağımlılık arasındaki ilişki

	Değer	Sd	p
Pearson Kay-Kare (X^2)	7,351	3	.062
Geçerli birey sayısı	735		

Tablo 4.3.20. Evde internet sahipliği ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

	Madde toplam puanları
Mann-Whitney U	61762,000
Wilcoxon W	110590,000
Z	-1,486
p	.137

Evde internet sahipliği ile bağımlılık durumu arasındaki ilişki için Kay-Kare ve evde internet sahipliği ile madde toplam puanları arasındaki ilişki için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Ancak her iki analiz sonucunda da tablo 4.3.19 ve tablo 4.3.20’de görüldüğü üzere $p \approx .062$ ve $p \approx .137$ ($p > .05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yani evde internet erişiminin olup olmamasının bağımlılıkta bir etken olmadığı görülmektedir. Ancak, p değerinin .05’e yakın olma durumu da göz ardı edilmemelidir. Başka örneklem üzerinde yapılacak çalışmalarda bu ilişkinin anlamlı bir fark çıkabilme olasılığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 4.3.21. Sınıf ile bağımlılık arasındaki ilişki

	Değer	Sd	p
Pearson Kay-Kare (X^2)	27,945	9	.001
Geçerli veri sayısı	752		

Ortaöğretim kademesindeki sınıflar arasında bağımlılık durumları incelenmiş olup tablo 4.3.21’de görüldüğü üzere $p \leq .001$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.22. Sınıflar ile bağımlılık durumlarına ait frekans dağılımları

Sınıf	Bağımlılık durumu				Toplam (f)
	Bağımlı grup (f)	Risk grubu (f)	Eşik grubu (f)	Bağımlı olmayan grup (f)	
9. sınıf	46	101	112	97	356
10. sınıf	12	46	50	52	160
11. sınıf	9	34	35	57	135
12. sınıf	9	17	24	51	101
Toplam	76	198	221	257	752

Tablo 4.3.22 incelendiğinde, bağımlılık ve bağımlılık riskinin en yüksek olduğu grubun 9.sınıflar olduğu görülmektedir. Sınıf düzeyi arttıkça bağımlı ve risk grubundaki birey sayısının azaldığı görülmektedir ki bu değerler 12. sınıf grubunda en düşük değerini almaktadır. Bu düşüş aşağıdaki Kruskal Wallis testi sonuçlarında daha açık bir şekilde görülmektedir. Bağımlılık düzeyinin 9. sınıftan 12. sınıfa doğru düşüş gösterme nedeni bir etken olarak, bireylerin üniversiteye giriş sınavlarına hazırlanmak için interneti daha az kullanması gösterilebilir.

Tablo 4.3.23. Sınıf ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

	Madde toplam puanları
Pearson Kay-Kare (X^2)	19,271
Sd	3
p	.000

Tablo 4.3.22’deki analizin yanında, sınıf ile madde toplam puanları arasındaki ilişkiye de Kruskal Wallis testi ile bakılmış olup tablo 4.3.23’te görüldüğü üzere $p \leq .000$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.24. Sınıf ile madde toplam puan ortalamaları

Sınıf	N	Ortalama Rank
9. sınıf	356	408,590
10. sınıf	160	370,550
11. sınıf	135	347,230
12. sınıf	101	311,930
Toplam	752	

Tablo 4.3.24 incelendiğinde, 9. sınıftaki bireylerin madde toplam puanları ortalamalarının diğer sınıflara oranla daha yüksek olduğu yani bağımlılık düzeyinin üst sınıflara doğru azaldığı görülmektedir.

Tablo 4.3.25. Babanın öğrenim durumu ile bağımlılık arasındaki ilişki

	Değer	Sd	p
Pearson Kay-Kare (X^2)	24,210(a)	15	.062
Geçerli birey sayısı	746		

Tablo 4.3.26. Babanın öğrenim durumu ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

	Madde toplam puanları
Pearson Kay-Kare (X^2)	11,026
Sd	5
p	.051

Bireyin babasının öğrenim durumu ile bağımlılık durumu arasındaki ilişki için Kay-Kare ve bireyin babasının öğrenim durumu ile madde toplam puanları arasındaki ilişki için Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Ancak her iki analiz sonucunda da tablo 4.3.25 ve tablo 4.3.26'da görüldüğü üzere $p \approx .062$ ve $p \approx .051$ ($p > .05$) düzeyleri ile istenen düzeyde bir anlamlı bir farka ulaşılamamıştır. Ancak, bu değişkenin potansiyel bir etkiye sahip olabileceği p değerine göre düşündürücüdür.

Tablo 4.3.27. Annenin öğrenim durumu ile bağımlılık arasındaki ilişki

	Değer	Sd	p
Pearson Kay-Kare (X^2)	19,854	15	.178
Geçerli birey sayısı	736		

Tablo 4.3.28. Annenin öğrenim durumu ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

	Madde toplam puanları
Pearson Kay-Kare (X^2)	7,867
Sd	5
p	.164

Bireyin annesinin öğrenim durumu ile bağımlılık durumu arasındaki ilişki için Kay-Kare ve bireyin annesinin öğrenim durumu ile madde toplam puanları arasındaki ilişki için Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Ancak her iki analiz sonucunda da tablo 4.3.27 ve tablo 4.3.28’de görüldüğü üzere $p \cong .178$ ve $p \cong .164$ ($p > .05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4.3.29. Kardeş sayısı ile bağımlılık arasındaki ilişki

	Değer	Sd	p
Pearson Kay-Kare (X^2)	18,730	12	.095
Geçeli veri sayısı	735		

Tablo 4.3.30. Kardeş sayısı ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

	Madde toplam puanları
Pearson Kay-Kare (X^2)	4,835
Sd	4
p	.305

Bireyin kardeş sayısı ile bağımlılık durumu arasındaki ilişki için Kay-Kare ve bireyin kardeş sayısı ile madde toplam puanları arasındaki ilişki için Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Ancak her iki analiz sonucunda da tablo 4.3.29 ve tablo 4.3.30’da görüldüğü üzere $p \cong .095$ ve $p \cong .305$ ($p > .05$) düzeyleri ile anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4.3.31. Baba mesleği ile madde toplam puanları arasındaki ilişki

	Madde toplam puanları
Pearson Kay-Kare (X^2)	18,847
Sd	9
p	.027

Bireyin babasının mesleği ile madde toplam puanları arasındaki ilişkiye Kruskal Wallis testi ile bakılmış olup tablo 4.3.31’de görüldüğü üzere $p \approx .027$ ($p < .05$) düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 4.3.32. Baba mesleği ile madde toplam puan ortalamaları

Baba mesleği	N	Ortalama Rank
İşçi	123	347,530
Memur	88	336,060
Öğretmen-Akademisyen-Mühendis	17	509,850
Serbest	320	349,180
Emekli	81	330,690
Vefat	8	343,310
Asker – Polis	11	508,450
Devlet_ işçi	16	374,560
Çiftçi	15	327,830
İssiz	24	362,330
Toplam	703	

Tablo 4.3.32 incelendiğinde, baba mesleği öğretmen-akademisyen-mühendis ve asker-polis olan bireylerin madde toplam puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Yani bu bireylerin bağımlılık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmanın sonucunda, 35 maddeden oluşan internet bağımlılık ölçeği geliştirilmiştir. Çalışmanın örneklemini, ortaöğretim kademesindeki 754 öğrenci oluşturmaktadır. Bu yüzden, Türkiye'nin her coğrafi bölgesinden kozmopolit özellik arz eden birer il ve her ilden de ikişer okul seçilmiştir. Örneklemin yaş aralığı 14-20 aralığında değişmekte olup, yaş ortalaması 15,82 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Cronbach alfa (α) iç tutarlık katsayısı .944 olarak bulunmuştur. Ölçeğe açımlayıcı faktör analizi uygulanmış ve örneklem büyüklüğünün uygunluğu KMO ve Barlett istatistiği ile onaylanmıştır (KMO = .963; $X^2 = 10474,835$, $p \cong 0.000$). Açımlayıcı faktör analizi sonucunda, ölçek ile ilgili dört alt faktöre ulaşılmıştır. Bu dört alt faktör; “Yoksunluk”, “Kontrol Güçlüğü”, “İşlevsellikte Bozulma” ve “Sosyal İzolasyon” olarak adlandırılmıştır. Dört alt faktöre ilişkin Cronbach alfa (α) güvenilirlik katsayıları birinci alt faktör için .877, ikinci alt faktör için .855, üçüncü alt faktör için .827 ve dördüncü alt faktör için .791 olarak bulunmuştur. Ölçeğe ilişkin toplam açıklanan varyans %47,463 olup; birinci alt faktör ölçeğin %15,084'ünü, ikinci alt faktör ölçeğin %11,911'ini, üçüncü alt faktör ölçeğin %10,553'ünü ve dördüncü alt faktör ise ölçeğin %9,915'ini açıklamaktadır. Benzer çalışmalarda; Caplan (2002) yedi faktöre ulaşmış ve toplam açıklanan varyansı %68, Nichols ve Nicki (2004) çalışmalarında tek faktöre ulaşmış ve açıklanan varyansı %46,50, Thatcher ve Goolam (2005) çalışmalarında üç faktöre ulaşmış ve toplam açıklanan varyansı %50, Demetrovics ve arkadaşları (2008) çalışmalarında üç faktöre ulaşmış ve toplam açıklanan varyansı %41,96 olarak bulmuştur.

Açımlayıcı faktör analizine ilişkin modelin uygunluğu da doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Alanyazın, X^2 istatistiğinin tek başına iyi bir modelin

habercisi olamayacağını bildirmektedir (Tabachnick 2001'den aktarma, Bentler, 1988; Kline, 2000). Bundan dolayı, uyum iyiliği ölçütlerinden RMSEA, CFI ve GFI değerleri de incelenmiştir ki alanyazın, doğrulayıcı faktör analizinde X^2 , RMSEA, CFI ve GFI ölçütlerinin uygun modelin belirleyicisi olduğunu belirtmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2001; Brown, 2006; Westorn ve Gore, 2006). Yapılan analiz sonucu, modelin uygunluğuna ilişkin RMSEA değeri .039 ve RMSEA'nin %90 düzeyindeki güven aralığı .036-.042 arasında bulunmuştur. RMSEA değerinin sıfıra yaklaşması optimal modelin habercisi olarak kabul edilmektedir (Tabachnick, 2001; Brown ve Cudeck, 1993). Modelin uygunluğu için kriter olarak kullanılan CFI değeri .87 ve benzer şekilde GFI değeri de .83 olarak tespit edilmiştir. CFI ve GFI değerlerinin .90'a yaklaşması mükemmel bir modelin habercisi olduğu ilkesinden yola çıkarak, çalışmadaki bu değerlerin iyi bir seviyede olduğu kabul edilebilir. Modelin uygunluğu X^2 istatistiği tarafından da oldukça anlamlı bulunmuştur ($X^2 = 1187.43$; $p < .01$). Tüm göstergeler İnternet Bağımlılık Ölçeği'nin dört alt boyut altında iyi düzeyde açıklanabileceğini ve maddeler arasındaki korelasyonun iyi düzeyde olduğunu göstermektedir.

Ölçek beşli likert tipinde olup, likert tarzındaki ifadeler; “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklindedir. Ölçek maddeleri 5'ten 1'e doğru puanlandırılmış olup, “Tamamen Katılıyorum” derecesine 5 puan karşılık gelirken “Kesinlikle Katılmıyorum” derecesine 1 puan karşılık gelmektedir. Ölçekteki bütün maddeler bağımlılığa yönelik olup, herhangi bir puan dönüşümüne (transpose) gerek olmamaktadır.

Bireylerin madde toplam puanları üzerinden iki aşamalı kümeleme analizi yapılmış olup, bağımlılık durumu dört gruba ayrılmıştır. Buna göre; birinci grup “bağımlı grup”, ikinci grup “bağımlılık riski taşıyan grup”, üçüncü grup “eşik grubu” (bağımlı olma ya da olmama durumunda bir eğilimi bulunmayan), dördüncü grup ise “bağımlı olmayan grup” olarak tanımlanmıştır. Örneklemdeki ortanca değer 68,500 olarak bulunmuş ve bu değer eşik değeri olarak kabul edilmiştir. Eşik grubunda 222 (%29,4) birey bulunurken, risk grubunda (olası bağımlı) 199 (%26,4) birey, bağımlı

grubunda 76 (%10,1) birey ve bağımlı olmayan grupta ise 257 (%34,1) birey bulunmaktadır. Bu çalışmada katılımcıların %10,1'i internet bağımlısı bulunurken, benzer çalışmalarda bu oran %4 (Wang, 2001), %1,1 (Bayraktar, 2001), %3,1 (Kaltiala-Heino ve diğerleri, 2004), %2 (Johansson ve Göttestam, 2004), %20,7 (Yen ve diğerleri, 2007), %2,4 (Cao ve Su, 2007), %8 (Hardie ve Tee, 2007) ve %4,3 (Jang ve diğerleri, 2008) olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada, bazı demografik değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklerin yanında bu değişkenler ile internet bağımlılık durumu arasındaki ilişkiler de incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Cinsiyetlere göre internet bağımlılık durumları incelenmiş olup, erkeklerin kızlara göre bağımlılık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Benzer bir sonuçta Morahan-Martin ve Schumacher (2000) ve Wang (2001) çalışmalarında erkek kullanıcıların kız kullanıcılara oranla bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.
- Bireylerin hem anne hem de babalarının öğrenim durumları ağırlıklı olarak ilkökul mezunudur. Bunun yanında, internet bağımlılığı ve anne-baba öğrenim durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
- Bireylerin babalarının mesleklerini ağırlıklı olarak esnaf oluştururken, anne mesleklerini çok yüksek oranla ev hanımlığı oluşturmaktadır. Bunun yanında, anne meslekleri ve internet bağımlılığı arasında bir ilişki bulunmazken, baba meslekleri “öğretmen-akademisyen-mühendis” ve “asker-polis” olan bireylerin bağımlılık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.
- Örnekleme ağırlıklı olarak sigara kullanmayan bireyler oluşturmaktadır. Ancak sigara kullanan bireylerin sigara kullanmayanlara göre bağımlılık düzeyi daha yüksek bulunmuştur.

- Bireylerin ağırlıklı olarak kardeş sayılarının 1-3 arasında olduğu görülmüş ancak kardeş sayısı ve internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
- Örneklemdaki ailelerin gelir düzeylerinin ağırlıklı olarak 1000 TL'nin altında olduğu görülmüş olup, gelir düzeyi arttıkça internet bağımlılık düzeyinin de arttığı gözlenmiştir. Bu sonucun; internete erişimin belli bir ücrete tabi olması nedeniyle paralellik gösterdiği söylenebilir. Öyle ki, internete erişimdeki kolaylığın internet bağımlılığında bir neden olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Greenfield, 1999).
- İnterneti en sık kullanım amacının ağırlıklı olarak “araştırma” olduğu görülmüş ancak bununla birlikte “sohbet” amacının da azımsanmayacak derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, internet bağımlısı bireylerin interneti en sık kullanım amacı olarak “pornografi”, “sohbet” ve “oyunu” tercih ettikleri saptanmıştır. Alanyazında da bu sonuçlar desteklenmekte olup, bu kullanım amaçlarının internet bağımlılığına neden oldukları söylenebilir (Everhard, 2000; Henderson, 2001; Chen ve diğerleri, 2001; Gönül, 2002; DiNicola, 2004; Huang, 2004; Thatcher ve Goolam, 2005; Jang ve diğerleri, 2008).
- Bireylerin yarısından fazlasının evinde internete sahip oldukları gözlemiştir. Evlerde internet sahipliğinin önceki yıllara göre hızla arttığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak internete erişim ücretlerinin düşmesi ve internete verilen önemin artması önemli bir etken olarak gösterilebilir (TİK, 2008). Bunun yanında, evde internet sahipliği ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bunun nedeni olarak bireylerin evlerinde internet erişimleri olmasa bile interneti okul, internet kafe gibi ortamlarda kullanabilmeleri gösterilebilir.
- Bireylerin interneti ağırlıklı olarak 1-3 yıldır kullandıkları ve interneti günlük kullanım miktarlarının ağırlıklı olarak 1-3 saat olduğu görülmüş olup hem yıl hem de günlük kullanım miktarları arttıkça bağımlılık düzeyinin de arttığı tespit edilmiştir. Ancak Chang ve Man Law (2008) yapmış oldukları çalışmada interneti yıllık kullanım miktarı ile internet bağımlılığı arasında bir ilişki tespit etmemiştir. İnterneti günlük ya da haftalık kullanım miktarları benzer çalışmalarda da incelenmiş ve

bağımlı bireyler ile bağımlı olmayan bireyler arasında kullanım miktarının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan Hardie ve Tee (2007) bağımlı olmayan bireylerin interneti haftada ortalama 21,84 saat, bağımlı kullanıcıların ise haftada ortalama 68,88 saat kullandıklarını, Simkova ve Cincera (2004) bağımlı olmayan bireylerin haftada ortalama 13 saat interneti kullandığını ve bağımlı bireylerin haftada ortalama 44 saat interneti kullandığını tespit etmiştir. Bireylerin günlük kullanım miktarlarının daha düşük olduğu değerlerde de bağımlılık tespit edilmiştir. Öyleki, Kaltiala-Heino ve arkadaşları (2004) bağımlı kullanıcıların günlük internet kullanım miktarını ortalama 2,7 saat (haftalık 18,9 saat) olarak tespit etmiştir. Ancak bunun yanında Kim ve Kim (2002) yapmış olduğu çalışmada, bağımlı olmayan kullanıcıların interneti bir günde ortalama 4 saat kullandığını tespit etmesi dikkat çekicidir. Bu sonuçlar dikkate alındığında, farklı çalışmalarda farklı kullanım miktarları gözlenmektedir. Ancak bu çalışmalarda ortak olan sonuç, bağımlı bireylerin bağımlı olmayan bireylere göre interneti günlük kullanım miktarlarının dikkate değer ölçüde fazla olmasıdır.

Bu çalışmada; bağımlı grup, risk grubu, eşik grubu ve bağımlı olmayan grubun interneti günlük kaç saat kullandıkları ile ilgili ortalamaları incelenmiştir. Buna göre; bağımlı grubun interneti günlük ortalama 4,3 saat, risk grubunun ortalama 3,2 saat, eşik grubunun ortalama 2,2 saat ve bağımlı olmayan grubun ise ortalama 2 saat kullandığı tespit edilmiştir. Bu sonuç ile interneti günlük kullanım saati ile internet bağımlılığı arasında çok belirgin bir ilişkinin ve aynı yönde bir orantının varlığından söz edilebilir. İlgili çalışmalarda da, bireylerin günlük kullanım miktarlarına göre bağımlılık tespitinde bulunulmuştur. Öyleki, Kwiatkowska ve arkadaşları (2007) günlük 5 saatten fazla internet kullanan bireylerin bağımlılık riski altında olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında Young (1998) yapmış olduğu çalışmada, bağımlı bireyler için haftalık kullanım saatini ortalama 38 saat olarak tespit ederken, Young (2004) sonraki çalışmada bu değer 40 ile 80 arasında değişebileceğine dikkat çekmiştir. Bağımlılık için belirli bir kullanım miktarı belirtmek güç görülmektedir. Bu değerlerin kültürden kültüre ve bireyden bireye değişebileceği söylenebilir. Ancak bağımlılık düzeyinin kullanım miktarı ile orantılı olarak artabileceği söylenebilir.

- İllere göre bağımlılık durumları incelenmiş olup, Diyarbakır, Van ve İzmir illerindeki bağımlılık düzeyleri diğer illere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu illerdeki bağımlılık düzeylerinin diğer illere göre daha yüksek bulunmasının nedeninin tespitinin yapılabilmesi için bölgelerle ilgili başka faktörlerin incelenmesi faydalı olacaktır.
- Örnekleme ortaöğretim kademesinden 9., 10., 11. ve 12. sınıflara ulaşılmış olup en yüksek bağımlılık düzeyi 9. sınıflarda tespit edilmiştir. Bağımlılık düzeyinin 9. sınıftan 12. sınıfa doğru düşmeye başladığı görülmektedir. Bu duruma öğrencilerin ortaöğretimin son sınıfında üniversiteye giriş sınavlarına hazırlanma nedeniyle interneti daha az kullandıkları bir etken olarak gösterilebilir.

Bu çalışmanın sonucunda yüksek güvenirlikte ve geçerlikte internet bağımlılık ölçeği geliştirilmiştir. Ancak bireylerdeki tutum ve davranışların süreç içerisinde değişebileceği gerçeğinden yola çıkarak, geliştirilen tüm ölçeklerin uzun vadede geçerli ve güvenilir bir yapı sergileyemeyeceği daima göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çalışmadaki örneklem ergenlerden oluşturulmuş ve geliştirilmiş olan internet bağımlılık ölçeği, bu yaş gruplarını ölçme amaçlı geliştirilmiştir. Diğer yaş gruplarına yönelik örneklem oluşturularak İnternet Bağımlılık Ölçeği'nin yeniden yapı geçerliği ve güvenirlik çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Aarts, H. ve Dijksterhuis, A. (2000). Habits as knowledge structures: automaticity in goal-directed behavior, *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 53-63.

Acaroğlu, S. (2008, Eylül). Nedir bu internet TV ?. *Aylık Televizyon, Radyo, Sinema Teknolojileri Dergisi*, 55, 134-135.

Adams, J. F. (1995). Ergenliği anlamak. J. F. Adams (ed.), Ergenliği anlamak (syf. 13-49). A. Dönmez (çev.). Ankara:İmge Kitapevi Yayınları.

Akgündüz, H., Oral, B. ve Avanoğlu, Y. (2006). Bilgisayar oyunları ve internet sitelerinde sanal şiddet öğelerinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 171.

Aksoy, K. (2006). *Lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları ve bu tutumlara etki eden değişkenlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnönü Üniversitesi.

Akyüz, H. (1991). *Eğitim sosyolojisinin temel kavram ve alanları üzerine bir araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

American Psychiatric Association (1994). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 4th ed. Washington (DSM-IV), DC: American Psychiatric Association.

Bakay, M. E. (2001). *İzmir'de lise öğrencilerinin internet kullanma koşulları ve yeterlik düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yöneticiliği ve Deneticiliği Anabilim Dalı, İzmir.

Balay, M. ve Erses, N. (2005). *Bilgisayar kullanımı ve internet (ikinci baskı)*. A. Şentürk (Ed.), Bursa: Ekin Kitabevi.

Balcıoğlu, İ., Doksat, M. K. ve Tan, O. (2001). Madde Bağımlılığı, G ve Suç. *Yeni Symposium*, 39 (4), 185-191.

Balseven, A., zdemir, ., Tuğ, A., Hancı, İ. H. ve Doğan, B. Y. (2002). Madde Kullanımı, Bağımlılıktan Korunma ve Medya. *Sted (Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi) Dergisi*, 11(3), 91.

Başaran, İ. E. (1974). *Eğitim psikolojisi (dördüncü baskı)*. Ankara: Gl Yayınları.

Bayar, R. (2005). Stres ve Madde Bağımlılığı. *İ. . Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Medikal Açıdan Stres ve areleri Sempozyum Dizisi*, 47, 201-203.

Bayraktar, F. (2001). *İnternet kullanımının ergen gelişimindeki rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Bayraktutan, F. (2005). *Aile içi ilişkiler açısından internet kullanımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı – Sosyal Değişime Bilim Dalı, İstanbul.

Beard, K. W., ve Wolf, E. M. (2001). Modification in the proposed diagnostic criteria for Internet addiction. *CyberPsychology & Behavior*, 4(3), 377–383.

Bentler, P.M. (1988). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological Bulletin*, 107, 238-246.

Bozkurt, N. (1998). *Lise ğrencilerinin okul başarısızlıklarının altında yatan, depresyonla ilişkili otomatik düşünme kalıpları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.

Bölükbaş, K. (2003). *İnternet cafeler ve internet bağımlılığı üzerine sosyolojik bir araştırma: Diyarbakır örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Diyarbakır.

Brown, T.A. (2006). *Confirmatory factor analysis: for applied research*. New York: Guilford Press.

Browne, M.W., & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. In K.A. Bollen & J.S.

Can, M. Ş. (2007). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinde görülen "madde bağımlılığı" alışkanlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi.

Cao, F. ve Su, L. (2007). Internet Addiction Among Chinese Adolescents: Prevalence And Psychological Features. *Child: Care, Health & Development*, 33(3), 275-281.

Caplan, S. E. (2002). Problematic Internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive-behavioural measurement instrument. *Computers in Human Behavior*, 18, 553-575.

Caplan, S.E. (2003). Preference for online social interaction: a theory of problematic Internet use and psychosocial well-being. *Communication Research*, 30(6), 625-648.

Caplan, S. E. (2005). A Social Skill Account of Problematic Internet Use. *The Journal of Communication*, 55(4), 721-736.

Caruso, D. (1998). Critics are picking apart a professor's study that linked Internet use to loneliness and depression. *New York Times*, C.5.

Celkan, H. Y. (2005). Sosyal bir kurum olarak aile (ikinci baskı). A. Solak (ed.), Küreselleşme ve toplum (syf: 1-50). İstanbul: Hegem Yayınları.

Ceyhan, E., Ceyhan, A. A. ve Gürcan, A. (2007). The Validity and Reliability of the Problematic Internet Usage Scale. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 7 (1), 411-416.

Chak, K. ve Leung, L. (2004). Shyness and Locus of Control as Predictors of Internet Addiction and Internet Use. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(5).

Chang, M. K. ve Man Law, S. P. (2008). Factor structure for Young's Internet Addiction Test: A confirmatory study. *Computers in Human Behavior*, 24(6).

Chebbi, P., Koong, K. S., Liu, L. ve Rottman, R. (2000). Some Observations on Internet Addiction Disorder Research. *Journal of Information Systems Education*, 11(3-4).

Chen, K., Chen, I. ve Paul, H. (2001). Explaining online bahavioral differences: An Internet dependency perspective. *The Journal of Computer Information Systems*, 41(3), 59.

Chirita, V., Chirita, R., Stefanescu, C., Ilinca, M. ve Chele, G. (2007). Pathological internet use among Romanian children and teenagers. *European Psychiatry*, 22(1), S184.

Chou, C., Condrón, L. ve Belland, J. C. (2005). A Review of the Research on Internet Addiction. *Educational Psychology Review*, 17(4). 363-388.

Çakır, H. ve Topçu, H. (2005). Bir İletişim Dili Olarak İnternet. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 71-96.

Çöpür, M., Elmas, İ. ve Can, Y. (1995). Madde Bağımlılığı ve Antisosyal Kişilik. *Kriz Dergisi*, 3(1-2), 194-196.

Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological internet use. *Computers in Human Behavior*, 17, 187-195.

Demetrovics, Z., Szeredi, B. ve Rózsa, S. (2008). The three-factor model of internet addiction: The development of the problematic internet use questionnaire. *Behavior Research Methods*, 40(2), 563-574.

DiMaggio, P., Hargittai, E., Neuman, W. R. ve Robinson, J. P. (2001). Social implications of the internet. *Annual Review of Sociology*, 27, 307-336.

DiNicola, M. D. (2004). *Pathological İnternet Use among college students: The prevalance of pathological internet use and its correlates*. Unpublished doctorate's thesis, Ohio University.

DPT. (2006). Sosyal Dönüşüm: Bilgi Toplumu Stratejisi. *Devlet Planlama Teşkilatı*, 2006.

Egger, O. ve Rauterberg, M. (1996). *İnternet Behaviour and Addiction*. Unpublished master's thesis, Work & Organisational Psychology Unit (IfAP) , Swiss Federal Institute of Technology (ETH), Zurih.

Esen, B. K. (2007). Akran Baskısı ve Algılanan Sosyal Destek Değişkenlerine Göre Ergenlerde İnternet Bağımlılığının Yordanması. *1.Uluslararası Bağımlılık Kongresi*, İstanbul.

Everhard, R. A. (2000). *Characteristics of pathological İnternet users: An examination of on-line gamers*. Unpublished doctorate's thesis, The Department of Psychology, Spalding University.

Goldberg, I. (1996). *Goldberg's message*. Erişim tarihi 14.09.2008, <http://www-usr.rider.edu/~suler/psyber/supportgp.html>

Gonzalez, N. A. (2002). *Internet addiction disorder and its relation to impulse control*. Unpublished master's thesis, Texas A&M University – Kingsville.

Gölge, E. ve Arlı, M. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Üniversite Dışında Bilgisayar ve İnternet Kullanma Durumları. *VIII. Türkiye'de İnternet Konferansı*, Harbiye İstanbul.

Gönül, A. S. (2002). Patolojik İnternet Kullanımı. *Yeni Symposium*, 40(3), 105-110.

Greenfield, D. N. (1999). *Virtual addiction: Sometimes new technology can create new problems*. Erişim tarihi 20.5.2008, http://www.virtual-addiction.com/pdf/nature_internet_addiction.pdf

Griffiths, M. D. (1999). Internet Addiction: Fact or Fiction?. *The Psychologist*, 12(5), 246-250.

Griffiths, M. D. (2001). Excessive Internet and computer use: Implications for education. *Education and Health*, 19(2).

Grohol, J. (1999). *Internet Addiction Guide*. Erişim tarihi 24.07.2008, <http://psychcentral.com/netaddiction>

Güler, A. (2004). Ergen gelişim sürecinde bağımlılık. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 2003-2004 Yılı Seminer ve Makale Programı.

Güngörmüş, G. (2007). Web tabanlı eğitimde kullanılan oyunların başarıya ve kalıcılığa etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.

Günüç, S., Kayri, M. (2008). Sayısal uçurum ve internet bağımlılığı paradigmasının lojistik regresyon ile açıklanması. Ege Üniversitesi, Uluslararası II. BÖTE Sempozyumu,Kuşadası.

Güzel, M. (2006). Küreselleşme, internet ve gençlik kültürü, *Küresel İletişim Dergisi*, 1.

Haber. (2007, Şubat 28). Mobile phone addiction may cause psychological problems. *The Hindustan Times*, erişim tarihi 06.08.2008, <http://proquest.umi.com/pqdlink?did=1224369311&Fmt=7&clientId=46009&RQT=309&VName=PQD>

Hamachek, D. E. (1995). Ergen benliğinin psikolojisi ve gelişimi. J. F. Adams (ed.), *Ergenliği anlamak* (syf. 111-153). H. Ersever (çev.). Ankara:İmge Kitapevi Yayınları.

Hardie, E., ve Tee, M.Y. (2007). Excessive Internet Use: The Role of Personality, Loneliness and Social Support Networks in Internet Addiction. *Australian Journal of Emerging Technologies and Society*, 5(1), 34-47.

Henderson, E. C. (2001). *Understanding addiction*. University Pres of Mississippi. 4-153

Horvath, C. L. (1999). *Psychological addiction to television: Scale development and validation*. Unpublished doctorate's thesis, Kent State University.

Huang, A. S. C. (2004). *The bright and dark side of cyberspace: the paradoxical media effects of internet use on gratifications, addiction, social and psychological well-being among taiwan's net-generation*. Unpublished doctorate's thesis, Southern Illinois, University at Carbondale.

İlhan, V. (2005). *Teknolojide insani boyut: Yeni iletişim teknolojilerinin gündelik hayattaki yeri (kayseri örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Sinema Televizyon Anabilim Dalı, Kayseri.

Irwansyah. (2005). *Internet uses, gratifications, addiction, and loneliness among international students*. Unpublished master's thesis, University of Hawaii, Department of Communication.

James, D. (2007, February 3). Study points to mobile phone addiction. *Townsville Bulletin*, pp. 4. erişim tarihi 02.06.2008
<http://proquest.umi.com/pqdlink?did=1210025281&Fmt=7&clientId=46009&RQT=309&VName=PQD>

Jang, K. S., Hwang, S. Y. ve Choi, J. Y. (2008). Internet Addiction and Psychiatric Symptoms Among Korean Adolescents. *The Journal of School Health* , 78(3).

Johansson, A. ve Götestam, K. G. (2004). Internet addiction: Characteristics of a questionnaire and prevalence in Norwegian youth (12–18 years). *Scandinavian Journal of Psychology*, 45, 223–229.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş (dokuzuncu baskı)*. İstanbul: Evrim Basım Yayın Dağıtım.

Kaltiala-Heino, R., Lintonen, T., ve Rimpela, A. (2004). Internet Addiction? Potentially Problematic Use of The Internet in a Population of 12–18 Year-Old Adolescents. *Addiction Research and Theory*, 12(1), 89–96.

Karaca, M. (2007). *Sosyolojik bir olgu olarak internet gençliği: Elazığ örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Elazığ.

Karatay, G. ve Kubilay, G. (2004). Sosyoekonomik Düzeyi Farklı İki lisede Madde Kullanma Durumu ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 2004/1, 2.

Kasatura, İ. (1998). *Gençlik ve bağımlılık*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kayri, M., Günüş, S. (2009). İnternet Bağımlılık Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Ankara Üniversitesi *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* (Yayınlanacak).

Kim, S. ve Kim, R. (2002). A Study of Internet Addiction: Status, Causes, and Remedies- Focusing on the alienation factor - *International Journal of Human Ecology*, 3(1), 1-19.

Kim, K., Ryu, E., Chon, M.-Y., Yeun, E.-J., Choi, S.-Y., Seo, J.-S. ve Nam, B.-W. (2006). Internet addiction in Korean adolescents and its relation to depression and suicidal ideation: A questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies*, 43, 185–192.

Kiralla, L. V. (2005). *Internet addiction disorder: A descriptive study of college counselors in four-year institutions*. Unpublished doctorate's thesis, Department of Organizational Leadership, University of La Verne.

Kline, P. (2000). *Handbook of psychological testing (second edition)*. London and Newyork: Routledge Taylor & Francis Group.

Köroğlu, G., Öztürk, Ö., Telliöğlu, N., Genç, Y., Mırsal, H. ve Beyazyürek, M. (2006). Problemlı İnternet Kullanımıyla Başvuran İki Uçlu Bir Hasta Nedeniyle Psikiyatrik Ek Tanı Tartışması: Olgu Sunumu. *Bağımlılık Dergisi*, 7(3), 150-154

Krech, D. ve Crutchfield, R. S. (1999). *Sosyal psikoloji* (E. Güngör, çev.). İstanbul: Ötüken. (Orjinal çalışmanın yayın tarihi 1980).

Kwiatkowska, A., Ziolk, E., Krysta, K., Muc-Wierzgon, M., Brodziak, A., Krupka-Matuszczyk, I. ve Przybylo, J. (2007). Internet Addiction and Its Social Consequences. *European Neuropsychopharmacology*, 17(4), 559-560.

Kubey, R. W., Lavin, M.J. ve Barrows, J. R. (2001). Internet Use and Collegiate Academic Performance Decrements: Early Findings. *Journal of Communication*, 52(2), 366-382.

Kulaksızoğlu, A. (2002). *Ergenlik Psikolojisi (dördüncü baskı)*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Lee, S.K, Han, D.H., Yang, K.C., Daniels, M.A., Na, C., Kee, B.S. ve Renshaw, P.F. (2008). Depression Like Characteristics of 5HTTLPR Polymorphism and Temperament in Excessive Internet Users. *Journal of Affective Disorders*, 109, 165–169.

Leung, L. (2004). Net-Generation Attributes and Seductive Properties of the Internet as Predictors of Online Activities and Internet Addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(3).

Lim, J., Bae, Y., ve Kim, S. (2004). A Learning System for Internet Addiction Prevention. *Proceedings of the IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies (ICALT'04)*.

Lin, S. S. J. ve Tsai, C. C. (2002). Sensation seeking and internet dependence of Taiwanese high school adolescents. *Computers in Human Behavior*, 18(4), 411–426.

Mackert, M, S. (2003). *Internet habit and addiction*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Michigan State University, Department. of Telecommunication.

McGlinchey, J. B. (2003). *Internet usage of college students and relationship to psychopathology and addiction symptomatology*. Unpublished doctorate's thesis, University of Washington, Department of Psychology.

Merttürk, R. (2005). *Bilgisayar oyunu oynayan ilköğretim öğrencilerinin Saldırganlık, depresyon ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bölümü, İstanbul.

Morahan-Martin, J. ve Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16, 13-29.

Morahan-Martin, J. (2005). Internet abuse: Addiction? Disorder? Symptom? Alternative Explanations ?. *Social Science Computer Review*, 23(1), 39-48.

Mossbarger, B. (2008). Is Internet Addiction Addressed in the Classroom? A Survey of Psychology Textbooks. *Computers in Human Behavior*, 24, 468–474.

Murali, V. ve George, S. (2007). Lost Online: an Overview of Internet Addiction. *Advances in Psychiatric Treatment* , 13(1), 24–30.

Nalwa, K. ve Anand, A. (2003). Internet Addiction in Students: A Cause of Concern. *Cyberpsychology & Behavior*, 6(6).

Nichols, L. A. ve Nicki, R. (2004). Development of a Psychometrically Sound Internet Addiction Scale: A Preliminary Step. *Psychology of Addictive Behaviors*, 18(4), 381–384.

Odabaşı, F. (2005). Parent's views on internet use. *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, 4(1).

Odabaşı, F., Çoklar, A. N. ve Kabakçı, I. (2007). Yeni Dünya: İnternet - Ailelerin Yeni Dünyadaki Sorumlulukları Nelerdir?. 8. *Aybastı-Kabataş Kurultay*.

Odabaşıoğlu, G., Öztürk, Ö., Genç, Y. ve Pektaş, Ö. (2007). On Olguluk Bir Seri İle İnternet Bağımlılığı Klinik Görünümleri. *Bağımlılık Dergisi*, 8(1), 46-51.

Okeke, A. O. (2007). *Pathological internet use and its relationship to attitudes towards internet use among undergraduate college students at a public university in Connecticut*. Unpublished master's thesis, Southern Connecticut State University New Haven, Connecticut.

Ottomanelli, G. (1995). *Children and addiction*. Westport, CT: Praeger Publishers.

Ögel, K., Taner, S., Eke, C. Y. ve Erol, B. (2004). Anne-Babalar İçin Uyuşturucu ve Uyarıcı Maddeler ve Bağımlılık Hakkında Bilgiler. *Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği*, İstanbul.

Özcan, N. K. (2004). *Üniversite öğrencilerinde internet kullanımının psikososyal durum ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, İstanbul.

Öztürk, D. (2007). *Bilgisayar oyunlarının çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir.

Öztürk, H. E. (2000). *Çocuğun sosyalleşmesinde televizyonun etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sakarya.

Öztürk, L. (2005). Türkiye’de Dijital Eşitsizlik:Tübitak-Bilten Anketleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24, 111-131.

Peltoniemi, T. (2002). Net addiction in Finland. *First Prevnet Conference of Telematics in Addiction Prevention*, Atina, Yunanistan.

Saygılı, S. (2002). *Ergenlik sorunları*. İstanbul: Elit Yayınları.

Şeker, H. ve Gençdoğan, B. (2006). *Psikolojide ve eğitimde ölçme aracı geliştirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Simkova, B. ve Cincera, J. (2004). Internet Addiction Disorder and Chatting in the Czech Republic. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(5).

Smith, R. N. (1983). *Television addiction: A survey*. Unpublished doctorate’s thesis, University of Massachusetts.

Spada, M. M., Langston, B., Nikčević, A. V. ve Moneta, G. B. (2008). The role of metacognitions in problematic Internet use. *Computers in Human Behavior*, 24(5), 2325–2335.

Song, I. (2003). *Internet gratifications, depression, self-efficacy, and internet addiction*. Unpublished master’s thesis, Michigan State University, Department of Telecommunication.

Sun, S. (2004). *Internet use, involvement and dependency*. Unpublished doctorate’s thesis. Kent State University, Communication and Information.

Şendağ, S. ve Odabaşı, F. (2007). İnternet bağımlılığı: Çocukların Psikososyal Gelişimi Üzerindeki Etkileri. *The Proceedings of International Educational Technology Conference*, Near East University, North Cyprus.

Tabachnick, G.B., ve Fidell, L.S. (2001). *Using multivariate statistics (fourth edition)*. USA: Allyn and Bacon Press.

Tansel, B. (2006). *Üniversite öğrencilerinin bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı, Mersin.

Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi (üçüncü baskı)*. Ankara: Nobel Yayın.

Tekdal, A. (2005). *Çukurova Üniversitesi Bilgisayar Bilimleri Uygulama ve Araştırma Merkezi'ndeki internet laboratuvarlarını kullanan öğrencilerin profili ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Adana.

Thatcher, A. ve Goolam, S. (2005). Development and psychometric properties of the problematic internet use questionnaire. *South African Journal of Psychology*, 35(4), 793-809.

Thurlow, C., Lengel, L. ve Tomic, A. (2004). *Computer mediated communication: Social interaction and the internet*. London: Sage Publications. 150-159.

Tripodaki, E., Kormas, G., Konstantoulaki, E., Andrie, E., Nassis, G., Freskou, A., Sfiri, M., Georgouli, H., Tsitsika, A. ve Constantopoulos, A. (2008). Internet Use And Abuse In An Adolescent Population In Athens: Associations With Psychological Profile And Lifestyle Of Users. *Official Journal of the American Academy of Pediatrics*, 121, 89-90.

Tsai, C. ve Lin, S. (2003). Internet Addiction of Adolescents in Taiwan: An Interview Study. *Cyberpsychology & Behavior*, 6(6).

Türkiye İstatistik Kurumu .(2008). www.tuik.gov.tr sitesinden 11.09.2008 tarihinde elde edilmiştir.

Tvedt, H. (2007). *Internet Use and Related Factors Among Fifth-Graders*. Unpublished master's thesis, Umeå University, Department of Psychology.

Uz, M. A. (1996). Bağımlılık yapan maddeler (ikinci baskı). Konya: Yeşilay Derneği Konya Şubesi Yayınları.

Vaugeois, P. (2006). Cyberaddiction: Fundamentals and Perspectives. *Centre québécois de lutte aux dépendances*. Canada. erişim tarihi: 20.09.2008

Erişim adresi: <http://www.cqld.ca/publications/cyberaddiction.pdf>

Yalçın, C. (2003). Sosyolojik Bir Bakış Açısıyla İnternet. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 77-89.

Yalçın, N. (2006). İnterneti Doğru Kullanıyor muyuz? İnternet Bağımlısı mıyız? Çocuklarımız ve Gençlerimiz Risk Altında mı?. *Akademik Bilişim Konferansı*, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Yang, C-K., Choe, B-M., Baity, M., Lee, J-H. ve Cho, J-S. (2005). SCL-90-R and 16PF Profiles of Senior High School Students With Excessive Internet Use. *Canadian Journal of Psychiatry*, 50(7), 407.

Yavuzer, H. (1995). Çocuk psikolojisi (12. baskı). İstanbul:Remzi Kitapevi.

Yellowlees, P., ve Marks, S. (2007). Problematic Internet use or Internet addiction?. *Computers in Human Behavior*, 23.

Yen, J. Y., Yen, C. F., Chen, C. C., Chen, S. H. ve Ko, C. H. (2007). Family Factors of Internet Addiction and Substance Use Experience in Taiwanese Adolescents. *Cyberpsychology & Behavior*, 10(3).

Yıldız, C. (2005). Chat (sanal sohbet). A. Tarcan (ed.), İnternet ve toplum (syf: 55-89). Ankara: Anı Yayıncılık.

Yoon, H.-J. (2006). *A study of individual internet dependency as an extension of social support*. Unpublished master's thesis, University of Missouri-Columbia.

Young, K. S. (1996). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior*, 1(3), 237-244.

Young, K. S. (1998) Center for Internet Addiction. *Internet Addction Test (IAT)*.
Erişim Tarihi: 21.08.2008

http://www.netaddiction.com/resources/internet_addiction_test.htm.

Young, K.S. (2004). Internet Addiction: A New Clinical Phenomenon and Its Consequences. *American Behavioral Scientist*, 48(4), 402-415.

Young, K. S. (2007). Cognitive Behavior Therapy with Internet Addicts: Treatment Outcomes and Implications. *Cyberpsychology & Behavior*, 10(5).

Young, K. S. ve Case, C. J. (2004). Internet Abuse in the Workplace: New Trends in Risk Management. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(1). 105-111.

Young, K. S. ve Rodgers, R. (1998). The Relationship Between Depression and Internet Addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(1), 25-28.

Young, K. S., Pistner, M., O'mara, J. ve Buchanan, J. (2000). Cyber-Disorders: The Mental Health Concern for the New Millennium. *Cyberpsychology & Behavior*, 3(5), 475-479.

Yörükoğlu, A.(1993). *Gençlik çağı: Ruh sağlığı ve ruhsal sorunları (sekizinci baskı)*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Yüncü, Z., Aydın, C., Coşkunol, H., Altıntoprak, E. ve Bayram, A. T. (2006). Çocuk ve Ergenlere Yönelik Bir Bağımlılık Merkezine İki Yıl Süresince Başvuran Olguların Sosyo-demografik Değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 7(1), 31-37.

Yüncü, Z., Özbaran, B., Altıntoprak, E. Yıldız, U., Aydın, C. ve Coşkunol, H. (2007). Sokak Yaşantısı Olan-Olmayan Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerin Klinik ve Sosyo-demografik Özellikleri. *Türkiye'de Psikiyatri dergisi*, 9(1).

Wang, W. (2001). Internet dependency and psychosocial maturity among college students. *Int. J. Human-Computer Studies*, 55, 919-938.

Weitzman, G. D. (2000). *Family and individual functioning and computer / internet addiction*. Unpublished doctorate's thesis, University At Albany, State University of New York.

Weston, R., & Gore, Jr.P.A. (2006). A brief guide to structural equation modeling. *The Counseling Psychologist*, 34(5), 719-751.

EK 1: İnternet Bağımlılık Ölçeği

İNTERNET BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİ					
Aşağıdaki her bir maddeyi okuyarak, bu madde sizin için her zaman doğru ise “ Tamamen Katılıyorum ”, genelde doğru ise “ Katılıyorum ”, emin değilseniz “ Kararsızım ”, genelde doğru değilse “ Katılmıyorum ”, hiçbir zaman doğru değilse “ Kesinlikle Katılmıyorum ” şeklinde işaretleme yapmanız rica olunur.	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Yoksunluk					
1. İnternet kullanmadığım zaman kendimi gergin/huzursuz hissederim.					
2. İnternet kullanmak isteyip de kullanmadığım zaman sinirli/öfkeli olurum.					
3. İnternet bağlantısı koparsa ya da yavaşlarsa sinirlenirim/öfkelenirim.					
4. İnternet kullandığım zamanlarda hiç olmadığım kadar mutlu/huzurlu olurum.					
5. Kendimi endişeli ya da sıkıntılı hissettiğim zamanlarda internet kullanmak beni rahatlatır.					
6. Birileri beni internetin başından kaldırırsa sinirlenirim.					
7. Sorunlarımdan kaçmak için internet kullanmaya yönelirim.					
8. İnternete, planladığım zamanda giremezsem sinirlenirim.					
9. Çevremde birileri varken, <u>yalnız kalıp</u> , internete girmeyi isterim.					
10. İnterneti <u>kullanmadığım</u> zamanlarda internete girmek için sabırsızlanırım.					
11. Gittiğim yerlerde internet bağlantısı ararım.					
Kontrol gücüğü					
12. İnternet kullanmamı sınırlamakta ya da kontrol etmekte güçlük çekerim.					
13. Sabah uyandığımda ilk aklıma gelen internete girmek olur.					
14. İnternette her defasında, bir öncekinden daha uzun süre kalmak isterim.					
15. İnternette planladığımdan daha uzun süre kalırım.					
16. İnternet <u>kullanmadığım</u> zamanlarda bile interneti düşünürüm.					
17. İnternette iken acıktığımı, susadığımı hissetmem ya da farkına varmam.					
18. İnternette daha fazla zaman geçirmek için başka planlarımı iptal ederim.					
19. İstediğim zaman internetin başından <u>kalkamam</u> .					
20. Ailem beni çağırsa dahi internetin başından <u>kalkamam</u> .					
21. İnternet kullanabilmek için uykumdan ödün veririm.					
İşlevsellikte bozulma					
22. İnternet kullanmamdan dolayı ailem ile sorunlar yaşarım.					
23. Arkadaşlarım beni çağırsa dahi internetin başından <u>kalkamam</u> .					
24. İnternet kullanmamdan dolayı başka etkinliklere (spor, sinema, kitap okuma vb.) ilgim azalır.					
25. İnternet kullanmamdan dolayı ev/iş/okul sorumluluklarımı yerine getiremem ya da ihmal ederim.					
26. Çevremdekiler internette harcadığım zamandan dolayı şikayet eder.					
27. İnternet kullanmamdan dolayı ailem ile daha az zaman geçiririm.					
28. İnternet kullanmamdan dolayı arkadaşlarım ile daha az zaman geçiririm.					
Sosyal izolasyon					
29. İnternet kullanmamdan dolayı arkadaşlarım ile sorunlar yaşarım.					
30. İnternet ortamında edindiğim arkadaşlıkları gerçek yaşamdaki arkadaşlarıma tercih ederim.					
31. Gerçek yaşamdaki arkadaşlarımla dışarıda görüşmek yerine internette görüşmeyi tercih ederim.					
32. Arkadaşlarımı internette edinirim.					
33. İnternet benim en iyi arkadaşımdır.					
34. İnternetsiz bir yaşam bana anlamsız/boş gelir.					
35. İnternet kullanmamdan dolayı yüz yüze iletişimde zorluk yaşarım.					

EK 2: Madde-Madde Korelasyon Değerleri

Madde		S3	S5	S6	S7	S8	S9	S11	S13	S14	S15	S19
S3	Pearson Correlation	1	,335**	,376**	,304**	,340**	,297**	,274**	,323**	,351**	,232**	,309**
	p (p<.01)	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S5	Pearson Correlation	,335**	1	,425**	,421**	,346**	,433**	,355**	,302**	,403**	,300**	,303**
	p (p<.01)	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S6	Pearson Correlation	,376**	,425**	1	,452**	,355**	,324**	,289**	,295**	,412**	,239**	,345**
	p (p<.01)	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S7	Pearson Correlation	,304**	,421**	,452**	1	,441**	,451**	,346**	,421**	,447**	,339**	,427**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S8	Pearson Correlation	,340**	,346**	,355**	,441**	1	,401**	,479**	,357**	,400**	,284**	,383**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S9	Pearson Correlation	,297**	,433**	,324**	,451**	,401**	1	,393**	,267**	,344**	,335**	,311**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000
S11	Pearson Correlation	,274**	,355**	,289**	,346**	,479**	,393**	1	,316**	,289**	,287**	,391**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000
S13	Pearson Correlation	,323**	,302**	,295**	,421**	,357**	,267**	,316**	1	,441**	,326**	,452**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000
S14	Pearson Correlation	,351**	,403**	,412**	,447**	,400**	,344**	,289**	,441**	1	,356**	,391**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000
S15	Pearson Correlation	,232**	,300**	,239**	,339**	,284**	,335**	,287**	,326**	,356**	1	,278**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000
S19	Pearson Correlation	,309**	,303**	,345**	,427**	,383**	,311**	,391**	,452**	,391**	,278**	1
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.
S20	Pearson Correlation	,278**	,378**	,337**	,399**	,341**	,435**	,289**	,327**	,449**	,353**	,345**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S21	Pearson Correlation	,308**	,377**	,323**	,401**	,462**	,358**	,484**	,353**	,365**	,341**	,425**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S22	Pearson Correlation	,314**	,331**	,325**	,348**	,364**	,296**	,351**	,369**	,398**	,345**	,513**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S24	Pearson Correlation	,261**	,373**	,351**	,355**	,259**	,348**	,277**	,270**	,404**	,319**	,285**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S25	Pearson Correlation	,315**	,363**	,382**	,365**	,288**	,376**	,272**	,295**	,384**	,363**	,305**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S27	Pearson Correlation	,385**	,316**	,319**	,374**	,458**	,329**	,358**	,324**	,350**	,309**	,378**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S28	Pearson Correlation	,305**	,372**	,325**	,354**	,419**	,353**	,309**	,338**	,385**	,299**	,323**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S29	Pearson Correlation	,277**	,268**	,291**	,319**	,346**	,254**	,217**	,272**	,287**	,343**	,270**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S30	Pearson Correlation	,167**	,243**	,248**	,216**	,256**	,280**	,231**	,215**	,240**	,298**	,226**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S31	Pearson Correlation	,330**	,259**	,254**	,366**	,377**	,297**	,313**	,339**	,359**	,240**	,373**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S32	Pearson Correlation	,260**	,399**	,369**	,344**	,318**	,371**	,262**	,259**	,350**	,303**	,296**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S33	Pearson Correlation	,378**	,348**	,351**	,454**	,477**	,373**	,380**	,435**	,475**	,322**	,466**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S34	Pearson Correlation	,282**	,387**	,320**	,371**	,414**	,360**	,320**	,335**	,352**	,261**	,332**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S35	Pearson Correlation	,332**	,384**	,373**	,324**	,390**	,386**	,317**	,294**	,377**	,299**	,305**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S37	Pearson Correlation	,239**	,247**	,275**	,227**	,241**	,189**	,178**	,203**	,278**	,249**	,216**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S39	Pearson Correlation	,212**	,256**	,283**	,308**	,312**	,266**	,217**	,280**	,306**	,254**	,276**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S40	Pearson Correlation	,299**	,329**	,314**	,366**	,400**	,275**	,343**	,333**	,376**	,237**	,333**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S41	Pearson Correlation	,155**	,205**	,225**	,285**	,205**	,174**	,153**	,209**	,216**	,209**	,190**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S42	Pearson Correlation	,237**	,163**	,238**	,266**	,250**	,216**	,242**	,226**	,238**	,220**	,210**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S43	Pearson Correlation	,168**	,187**	,260**	,319**	,253**	,222**	,147**	,257**	,247**	,176**	,209**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S44	Pearson Correlation	,284**	,233**	,339**	,377**	,286**	,323**	,253**	,298**	,381**	,261**	,361**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S45	Pearson Correlation	,335**	,306**	,392**	,350**	,357**	,300**	,282**	,293**	,359**	,208**	,395**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S47	Pearson Correlation	,280**	,357**	,438**	,382**	,314**	,320**	,249**	,333**	,355**	,258**	,313**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S48	Pearson Correlation	,237**	,277**	,303**	,254**	,201**	,278**	,216**	,282**	,276**	,259**	,282**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000

** p manidarlık düzeyi p<.01 olarak bulunmuştur

EK 2: Devamı

Madde	S20	S21	S22	S24	S25	S27	S28	S29	S30	S31	S32	S33	
S3	Pearson Correlation	,278**	,308**	,314**	,261**	,315**	,385**	,305**	,277**	,167**	,330**	,260**	,378**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S5	Pearson Correlation	,378**	,377**	,331**	,373**	,363**	,316**	,372**	,268**	,243**	,259**	,399**	,348**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S6	Pearson Correlation	,337**	,323**	,325**	,351**	,382**	,319**	,325**	,291**	,248**	,254**	,369**	,351**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S7	Pearson Correlation	,399**	,401**	,348**	,355**	,365**	,374**	,354**	,319**	,216**	,366**	,344**	,454**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S8	Pearson Correlation	,341**	,462**	,364**	,259**	,288**	,458**	,419**	,346**	,256**	,377**	,318**	,477**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S9	Pearson Correlation	,435**	,358**	,296**	,348**	,376**	,329**	,353**	,254**	,280**	,297**	,371**	,373**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S11	Pearson Correlation	,289**	,484**	,351**	,277**	,272**	,358**	,309**	,217**	,231**	,313**	,262**	,384**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S13	Pearson Correlation	,327**	,353**	,369**	,270**	,295**	,324**	,338**	,272**	,215**	,339**	,259**	,435**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S14	Pearson Correlation	,449**	,365**	,398**	,404**	,384**	,350**	,385**	,287**	,240**	,359**	,350**	,475**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S15	Pearson Correlation	,353**	,341**	,345**	,319**	,363**	,309**	,299**	,343**	,298**	,240**	,303**	,322**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S19	Pearson Correlation	,345**	,425**	,513**	,285**	,305**	,378**	,323**	,270**	,226**	,373**	,296**	,466**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S20	Pearson Correlation	1	,380**	,399**	,338**	,347**	,362**	,385**	,341**	,286**	,323**	,433**	,404**
	p (p<.01)	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S21	Pearson Correlation	,380**	1	,452**	,379**	,350**	,470**	,410**	,299**	,294**	,401**	,350**	,494**
	p (p<.01)	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S22	Pearson Correlation	,399**	,452**	1	,315**	,350**	,393**	,410**	,345**	,292**	,393**	,363**	,436**
	p (p<.01)	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S24	Pearson Correlation	,338**	,379**	,315**	1	,477**	,351**	,332**	,327**	,336**	,323**	,379**	,376**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S25	Pearson Correlation	,347**	,350**	,350**	,477**	1	,330**	,374**	,395**	,347**	,315**	,437**	,390**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S27	Pearson Correlation	,362**	,470**	,393**	,351**	,330**	1	,415**	,386**	,277**	,434**	,354**	,503**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S28	Pearson Correlation	,385**	,410**	,410**	,332**	,374**	,415**	1	,420**	,372**	,355**	,408**	,419**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000
S29	Pearson Correlation	,341**	,299**	,345**	,327**	,395**	,386**	,420**	1	,352**	,313**	,346**	,389**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000
S30	Pearson Correlation	,286**	,294**	,292**	,336**	,347**	,277**	,372**	,352**	1	,295**	,464**	,290**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000
S31	Pearson Correlation	,323**	,401**	,393**	,323**	,315**	,434**	,355**	,313**	,295**	1	,342**	,504**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000
S32	Pearson Correlation	,433**	,350**	,363**	,379**	,437**	,354**	,408**	,346**	,464**	,342**	1	,435**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000
S33	Pearson Correlation	,404**	,494**	,436**	,376**	,390**	,503**	,419**	,389**	,290**	,504**	,435**	1
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.
S34	Pearson Correlation	,361**	,396**	,354**	,274**	,314**	,417**	,498**	,351**	,342**	,379**	,488**	,505**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S35	Pearson Correlation	,381**	,366**	,384**	,335**	,427**	,344**	,475**	,389**	,388**	,394**	,483**	,447**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S37	Pearson Correlation	,333**	,218**	,280**	,247**	,343**	,261**	,328**	,390**	,268**	,187**	,335**	,255**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S39	Pearson Correlation	,356**	,322**	,369**	,266**	,320**	,302**	,343**	,390**	,375**	,306**	,370**	,343**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S40	Pearson Correlation	,324**	,420**	,345**	,274**	,314**	,439**	,368**	,304**	,244**	,408**	,331**	,450**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S41	Pearson Correlation	,242**	,181**	,239**	,242**	,275**	,231**	,312**	,339**	,233**	,218**	,298**	,230**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S42	Pearson Correlation	,296**	,233**	,259**	,250**	,303**	,308**	,309**	,300**	,272**	,337**	,238**	,263**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S43	Pearson Correlation	,223**	,180**	,256**	,223**	,304**	,192**	,274**	,311**	,254**	,258**	,287**	,244**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S44	Pearson Correlation	,334**	,278**	,357**	,297**	,407**	,327**	,305**	,328**	,260**	,325**	,332**	,399**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S45	Pearson Correlation	,313**	,334**	,388**	,291**	,366**	,370**	,326**	,342**	,229**	,355**	,350**	,456**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S47	Pearson Correlation	,445**	,383**	,345**	,323**	,440**	,291**	,392**	,378**	,283**	,276**	,363**	,369**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S48	Pearson Correlation	,346**	,268**	,343**	,271**	,343**	,279**	,344**	,311**	,291**	,312**	,432**	,337**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000

** p manidarlık düzeyi p<.01 olarak bulunmuştur

EK 2: Devami

Madde	S34	S35	S37	S39	S40	S41	S42	S43	S44	S45	S47	S48	
S3	Pearson Correlation	,282**	,332**	,239**	,212**	,299**	,155**	,237**	,168**	,284**	,335**	,280**	,237**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S5	Pearson Correlation	,387**	,384**	,247**	,256**	,329**	,205**	,163**	,187**	,233**	,306**	,357**	,277**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S6	Pearson Correlation	,320**	,373**	,275**	,283**	,314**	,225**	,238**	,260**	,339**	,392**	,438**	,303**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S7	Pearson Correlation	,371**	,324**	,227**	,308**	,366**	,285**	,266**	,319**	,377**	,350**	,382**	,254**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S8	Pearson Correlation	,414**	,390**	,241**	,312**	,400**	,205**	,250**	,253**	,286**	,357**	,314**	,201**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S9	Pearson Correlation	,360**	,386**	,189**	,266**	,275**	,174**	,216**	,222**	,323**	,300**	,320**	,278**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S11	Pearson Correlation	,320**	,317**	,178**	,217**	,343**	,153**	,242**	,147**	,253**	,282**	,249**	,216**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S13	Pearson Correlation	,335**	,294**	,203**	,280**	,333**	,209**	,226**	,257**	,298**	,293**	,333**	,282**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S14	Pearson Correlation	,352**	,377**	,278**	,306**	,376**	,216**	,238**	,247**	,381**	,359**	,355**	,276**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S15	Pearson Correlation	,261**	,299**	,249**	,254**	,237**	,209**	,220**	,176**	,261**	,208**	,258**	,259**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S19	Pearson Correlation	,332**	,305**	,216**	,276**	,333**	,190**	,210**	,209**	,361**	,395**	,313**	,282**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S20	Pearson Correlation	,361**	,381**	,333**	,356**	,324**	,242**	,296**	,223**	,334**	,313**	,445**	,346**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S21	Pearson Correlation	,396**	,366**	,218**	,322**	,420**	,181**	,233**	,180**	,278**	,334**	,383**	,268**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S22	Pearson Correlation	,354**	,384**	,280**	,369**	,345**	,239**	,259**	,256**	,357**	,388**	,345**	,343**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S24	Pearson Correlation	,274**	,335**	,247**	,266**	,274**	,242**	,250**	,223**	,297**	,291**	,323**	,271**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S25	Pearson Correlation	,314**	,427**	,343**	,320**	,314**	,275**	,303**	,304**	,407**	,366**	,440**	,343**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S27	Pearson Correlation	,417**	,344**	,261**	,302**	,439**	,231**	,308**	,192**	,327**	,370**	,291**	,279**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S28	Pearson Correlation	,498**	,475**	,328**	,343**	,368**	,312**	,309**	,274**	,305**	,326**	,392**	,344**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S29	Pearson Correlation	,351**	,389**	,390**	,390**	,304**	,339**	,300**	,311**	,328**	,342**	,378**	,311**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S30	Pearson Correlation	,342**	,388**	,268**	,375**	,244**	,233**	,272**	,254**	,260**	,229**	,283**	,291**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S31	Pearson Correlation	,379**	,394**	,187**	,306**	,408**	,218**	,337**	,258**	,325**	,355**	,276**	,312**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S32	Pearson Correlation	,488**	,483**	,335**	,370**	,331**	,298**	,238**	,287**	,332**	,350**	,363**	,432**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S33	Pearson Correlation	,505**	,447**	,255**	,343**	,450**	,230**	,263**	,244**	,399**	,456**	,369**	,337**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S34	Pearson Correlation	1	,485**	,293**	,406**	,322**	,242**	,232**	,246**	,280**	,334**	,365**	,380**
	p (p<.01)	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S35	Pearson Correlation	,485**	1	,333**	,379**	,360**	,239**	,261**	,227**	,350**	,333**	,446**	,345**
	p (p<.01)	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S37	Pearson Correlation	,293**	,333**	1	,441**	,241**	,332**	,315**	,318**	,336**	,305**	,365**	,309**
	p (p<.01)	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S39	Pearson Correlation	,406**	,379**	,441**	1	,346**	,308**	,327**	,340**	,322**	,283**	,378**	,324**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S40	Pearson Correlation	,322**	,360**	,241**	,346**	1	,296**	,289**	,263**	,380**	,402**	,383**	,288**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S41	Pearson Correlation	,242**	,239**	,332**	,308**	,296**	1	,399**	,415**	,360**	,217**	,291**	,331**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000
S42	Pearson Correlation	,232**	,261**	,315**	,327**	,289**	,399**	1	,453**	,397**	,307**	,296**	,345**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000
S43	Pearson Correlation	,246**	,227**	,318**	,340**	,263**	,415**	,453**	1	,450**	,297**	,254**	,278**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000	,000
S44	Pearson Correlation	,280**	,350**	,336**	,322**	,380**	,360**	,397**	,450**	1	,544**	,451**	,348**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000	,000
S45	Pearson Correlation	,334**	,333**	,305**	,283**	,402**	,217**	,307**	,297**	,544**	1	,425**	,371**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000	,000
S47	Pearson Correlation	,365**	,446**	,365**	,378**	,383**	,291**	,296**	,254**	,451**	,425**	1	,360**
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	,000
S48	Pearson Correlation	,380**	,345**	,309**	,324**	,288**	,331**	,345**	,278**	,348**	,371**	,360**	1
	p (p<.01)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.

** p manidarlık düzeyi p<.01 olarak bulunmuştur